

પ્રકાશક
 દિવ્ય-શાન સંઘ
 ૧૩૭, નેતાજી સુભાષ રોડ
 મુમ્બઈ-૧

પ્રથમ વ્યાપ્તિ
 નકલ ૧૦૦૦
 શસ્ત્રાનુ-પૂર્ણિમા
 તા. ૧૭-૩-૬૪

સપ્રેમ બેટ

મુદ્રક
 સ્વ. ધ. ના. મુદ્ર. લ્હા. સ. ચ.
 રાણાપીઠ
 બા. વ. ન. ગ. ર.

જેમના અમૃતતુલ્ય વચનોએ

અમને સુસ્કારમ પત્ત કધાં !

જેમના ત્યાગમય સુચમી છવને

અમારામા સધમની જાવના જગાડી,

જેમના ત્યાગે ગગને પગસ્ટ કરી

અમને સ્વસ્વભાવનુ દર્શન કરાવ્યુ,

તે

પરમેાપકારી... જન્મદાતા... ધર્મદાતા

પૂજ્ય ગુરુવર્ધ સ્ત્રી રજનવિજયજી મહારાજના

પવિત્ર રમરણુમા આ પુસ્તક

સતશત વ દનાપૂર્વક અ જલિદ્ધે ધરીએ છીએ

—આમ્બી લાવળ્યશ્રી

—સામ્બી વસંતશ્રી

અનુક્રમ

• • •

* પરિચય-પરાગ	૫
૧ લક્ષ્મીના ભાગ્ય દાનથી મીને છે	૧
૨ વિદ્યા સુકૃતથી ધ ૧ મને	૧૫
૩ ચિ તન એ પરમ તત્વના વિનિશ્ચય માટે છે	૨૫
૪ વાણી પરાપકાર માટે છે	૪૦
૫ માનવધર્મ	૫૦
૬ ભક્તિનુ માધુર્ય	૬૦
૭ યોગ પ્રાપ્તિ માટે	૬૬
૮ પ્રભુ મદાવીર	૮૭
૯ સિદ્ધિનો જૂનીને માત્ર પૂજા જ કરના રહીશુ ૨	૯૪
૧૦ આજના મુગમાં માનવીનું સ્થાન	૧૦૦
૧૧ વેદને વફાદાર રહે તે જ સાચો સાધુ	૧૦૭
૧૨ સિદ્ધજીના પુત્ર છે સિદ્ધ નનગો	૧૩૬
૧૩ ગણેશ-ઉત્સવનું રહસ્ય	૧૪૦
૧૪ મૈત્રીની મજળ ભાવના	૧૪૫

પરિચય-પરાગ

આત્મામાં અનંત શક્તિઓ છે એમ આપણે જાણીએ છીએ પણ આત્મા અડધી હોઈ એને આપણે અર્થશૂન્ય જોઈ શકતા નથી કે દર્શન કરી શકતા નથી પણ જ્યારે વિવિધ શક્તિઓથી ભરેલી કેઈ વિશિષ્ટ વ્યક્તિના દર્શન થાય છે ત્યારે આપણને પ્રતીતિ થાય છે કે આત્મા અનંત શક્તિ ઓનો સ્વામી છે

એવી જ અનુભૂતિ મને પૂર્વ મુનિનાજીશ્રી વૃદ્ધપ્રભભાગરજી(ચિત્રભાનુ)મહારાજના દર્શને થઈ વિદ્વત્તા, પ્રતિભા, વન્નૃત્વ, ચિન્તન, લેખન અને આધ્યાત્મિક નાથનાવી નીતરતુ માધુર્ય—આ બધી શક્તિઓને મ પછી એકસાથે પૂજ્ય મુનિશ્રીમા વડેની જોઈ માત્ર મનન શક્તિઓના આ સ્વામીને નમી પડ્યું

એમણે પોતાના પ્રભાવશાળી વ્યક્તિત્વથી અમારા જેવા લાખો યુવક-યુવતીઓને પ્રેરણા આપી જાગૃત્તિના પ્રભાવમાં જોડ્યા છે મુળધર્મની વિદ્યાપીઠો, ઝેલેજો, મહાવિદ્યાલયો અને સાગાઓમાં એમના શબ્દો સુલભ ગદ્યા છે એમને સાંભળવા યુવકવર્ગ આતુરતાથી રાહ જુએ છે

મુળધર્મની પદ્ધતિ પ્રજાના આચારમાં અર્દિસા અને વિચારમાં અનેકાન્તની ઉત્કલ્પગતા લાવવા એમણે જે ગૌરવલયુ્ કાર્ય કર્યું છે તેનું આલેખન આજ નહિ પણ આવતી કાલનો ઇતિહાસ જ કરી શકશે

અનુક્રં

• • •

- ૦ કર્મકાંડ ૧૦૦
- ૧ કર્મકાંડ આજ કાલકે પાંચે છે
- ૨ કિંમત મળ્યાંથી વળે મને
- ૩ કિંમત મેં ૧૦૦૦ મલવા વિનિષ્ક
- ૪ માત્ર ૧૦૦૦ માત્ર છે
- ૫ માત્ર ૧૦૦૦
- ૬ કિંમત મળ્યાંથી
- ૭ કિંમત મળ્યાંથી
- ૮ કિંમત મળ્યાંથી
- ૯ કિંમત મળ્યાંથી માત્ર પૂજા ૧૦
- ૧૦ કિંમત મળ્યાંથી માત્ર પૂજા ૧૦
- ૧૧ કિંમત મળ્યાંથી ૧૦૦૦ સાથે
- ૧૨ કિંમત મળ્યાંથી ૧૦૦૦ સાથે
- ૧૩ કિંમત મળ્યાંથી ૧૦૦૦ સાથે
- ૧૪ કિંમત મળ્યાંથી ૧૦૦૦ સાથે

• •

અને મારી ભાષામાં મૂકે છે એમના વિચારોમાં
ગહનતા છે અને ભાષામાં મરગતા છે, અને એવું
કંઈક એ વાણીમાં છે જે માણુમના હૃદયને સ્પર્શી
લય છે આ વાણીની અમર વિદ્વાનો ૫૦ પણ પડી
રહી છે આજે આપણે ત્યાં ભાગ્યે જ એવો કોઈ
વક્ત્રતા કે ચિન્તક હશે જે એમના વિચારો અને
પુસ્તકોથી પરિચિત નહિ હોય આગળ વધીને કહું
તો કેટલાકના વખતવ્ય અને લખાણોમાં પણ એમની
સ્પષ્ટ છાપ જણાઈ આવે છે

આ પ્રવચનો 'દિવ્યદીપ'માં છપાયેલ હતા
વાચકોની માગણી વધતા અને 'દિવ્યદીપ'ના અ કો
અધ્યારે અપ્રાપ્ય થતા એમાં પ્રગટ થયેલા પૂજ્યશ્રીના
પ્રવચનોને આ મગ્નહરુપે બહાર પાડવામાં આવે છે
મારા જેવા કેટલાય વાચકોને આ પુસ્તક એક
સ્મરણનોધના મગ્નહરુપે ગમી જશે તેમાં મને
શંકા નથી

પૂં મુનિશ્રી યુગયુગ છરો અને અહિંમાનો
શ્રદ્ધેશ વિશ્વના ખૂણે ખૂણે પહોંચાડો એવી હું પ્રભુ
અરશે પ્રાર્થના કરું છું

O Lord ! Let my head bow unto him
Who hath kindled the flame of religion
in my heart !

ડૉં વીરેન્દ્ર પી શાહ
M Com Ph D

પૂન તપોમૂર્તિ રજનવિજય મહારાજની

જીવનઝરમર

કાલક્રમાથી કમળ પાકે તેમ મ સારમાથી સતો પાકે
છે મુનિરાજશ્રી રજનવિજયજી મહારાજનું જીવન પણ
એવું જ એક કમળજીવન છે

પાંડીમા ન્યાય અને નીતિથી વ્યવહાર અને વ્યવમાય
પ્રવાવના જાણીતા શેઠ કેવળચંદ અને માતા ઝળકબેનને
ખેળે વિક્રમ સવત ૧૯૪૩ના મુમલાતે એક તેજસ્વી બાળકનો
જન્મ થયો. મુંદર આકૃતિ અને ગાત પ્રકૃતિવાળા એ બાળકનું
નામ પાડ્યું રૂગનાથ. કૂલની જેમ ખીલના એકના એક એ
લાડકવાયા બાળકે જ્યારે નવ વર્ષની ઉંમરે નવપદની ઓળી
કરી ત્યારથી સૌ એને ‘ભગત’ કહી હુલામણા નામે બોલાવવા
લાગ્યા. લોકોએ તો એ નામ સહજ આપ્યું, પણ રૂગનાથે
એ નામને મફત અને સાર્થક કયું

રૂગનાથભાઈના વગ્ન ઝીંઝુવાડના સસ્કારમૂર્તિ શેઠ
પોપ્પલાલના સુપુત્રી કેવળીબેન સાથે થયા કેવળીબેન તો
એક નારીરત્ન હતું. એમની વાણીમા અમૃત અને વર્તનમા
મર્યાદા હતી. આવી શુભસ પત્નનારીના મગે ભગતના જીવનમા
ધર્મનો રંગ ચોર ખી થો. મુક્તિનગર જતા રથના બે ચક્ર
જેવા આ બંને નરનારી સસાગમા ગદ્યા છતાં પોતાથી થાય
તેટલી ધર્મારાધના કરવા લાગ્યા. કેવળીબેનના પગલે કમળા તો
આવી જ હતી, પણ ભગત એનો સદુપયોગ કરવા લાગ્યા.

પૂ તપસ્વી મુનિગજશ્રો રજનવિજયજી મહારાજ
 જ મ વિક્રમ સપ્ત ૧૯૪૬ * દી ૧ ૧૯૮૩ ના આજી મુદ ૧૨
 સ્વર્ગવાસ ૧૯૯૨ આનો વ. ૩

છૂટે સાથે આગ હેતુમા લક્ષ્મીને વાવવા લાગ્યા ત્રણવાગ
પોને ઉપધાન કેગ થા, ઉજમલુ કેયુ

હા તે આધારિક લાગ્નિ જાતરી સ્વામિવા નવ્ય કર્ત
અને ત્રણેને લેટલા જાડ-અહેનોને લઈ ગિદ્દા રહેનો નર
કાચો એમની દારવા ભેઈ લોકો પ્રથમના હુમે દેવ
લાગ્યા ભગતના હવનનુ આશ્ચર્ય લોકો ભેઈ રા જા
ભગત લક્ષ્મી વાવવા ન થાકે અને દરની જેને ન
લિભગના ન થાકે

ભગત જેમ ધનનો વ્યવ મુદત ને કે કે ને
તનથી તપશ્ચર્યા અને આગધના પદુ અજગ ને કે કે ને
વર્તિનપ, માત્રમમલુ, ઉપધાન, નરક કે કે ને કે ને
અનુકરણ, વર્ધમાન તપની પપ એવી કે કે ને
તો પાગ નહિ. બાલુ કે એમને તપનુ રાજ કે કે ને કે ને

આપાગ અને વિવાગની અગ્ર અગ્ર કે કે ને કે ને
પર પથા વિના કેવી નથી કે કે ને કે ને
અમની બે સુદર ફલ લેવી પુરે એ કે કે ને કે ને
કોમગ અને નિર્દોષ દંદવ કે કે ને કે ને કે ને
ભગત દાગ્નિની પોતે કે કે ને કે ને કે ને
સદા ના કીયાના મૂવા કે કે ને કે ને કે ને
તરીને તનાવ કે ના કે કે ને કે ને કે ને
જગને આપરાની હ

આમ ધર્મ કે કે ને કે ને કે ને
માર્ગ ત કે કે ને કે ને કે ને કે ને
વળી અને કે ને કે ને કે ને કે ને
અર્થ કે ને કે ને કે ને કે ને કે ને
કે ને કે ને કે ને કે ને કે ને

કા
કા

એમની આરાધના મ આરી અવસ્થામાં પણ આવી ઉત્ક્ર/ હોય તેના ત્યાગી જીવનનું તો પૂછવું જ શું ? એમના તપ- ત્યાગની છાયા અદ્ભુત હતી એમની પ્રેરણા અને પ્રયત્નથી સુપ્રસિદ્ધ સિદ્ધક્ષેત્ર ભોજનશાળા નામની સસ્થાની સ્થાપના થઈ એ વખતે એ સસ્થાનો વિરોધ ઠરનારા આજ એમની ભૂરી ભૂરી પ્રગતિ ઠરી રહ્યા છે એવી જ રીતે શ્રી યજ્ઞેશ્વરમાં પણ ભોજનશાળાની સ્થાપના ઠરવામાં આવી આ બંને મસ્થાઓ આજે યારિકો અને ભાવિકો માટે આશીર્વાદ સુખી જીવી છે

એમના ઉપદેશ અને પ્રેરણાથી કચ્છ, કાઠિયાવાડ અને ગુજરાતના કેટલાય ગામોમાં આયજિવ ખાતાની સ્થાપના થઈ જેમાં આજ હજારો તપસ્વીઓ આયજિવની તપશ્ચર્યાના લાભ લઈ રહ્યા છે

એમનું મયમી જીવન કે/કેટલાય આત્માઓના ઉદ્ધારમાં પ્રેરણાથી બન્યું છે જે જે એમના સમાગમમાં આવ્યા તેમને મયમનો રંગ લાગ્યો #એમના માહુભાઈ અને તેમના પુત્ર એમની જ પ્રેરણાથી સયમના રંગે ગાયા અને દીક્ષા લીધી તેમ જ ભગતના પ્રમાણ અને તેમના પુત્રને પણ એમણે પ્રભુ મહાવીરના પદે વાળ્યા

ભગતના ધર્મપત્નીના મોટા બહેન સાધ્વી-મમાજીમાં માધ્વીશ્રી લાલશ્રીના નામે તપસ્વિની અને મયમી આત્મા તરીકે પ્રખ્યાત હતા, એમના જ શિષ્યા કેવળીબેન થયા

*૨૧૦ પૃ. મુનિરાજની જીવનચિત્રવલ્લ મદારાજ તથા વિદ્વાન તારિકે નયચક્રના સંરોધક મુનિરાજશ્રી જગજીવિજય મદારાજ

*૨૧૦ મુનિરાજની વિવાસચિત્રવલ્લ મદારાજ તથા આચાર્ય શ્રી ઝગરસૂરિ મદારાજ

જેમનું નામ પાડ્યું સાધ્વીશ્રી કવચશ્રી અને એમના જ ગ્રિધ્યા યથા ભગવતના જ ને પુત્રીઓ જે આને સાં શ્રી હાવળશ્રીજી અને સાં શ્રી વસતશ્રીજીના નામે આરાધક અને તપશ્વિની તરીકે સર્વ જાણીના છે

પુત્રી તો પિતાથી પણ એક પગલું આગળ વધે એ કહેવત આ પુત્રીઓએ માની પાડી છે

૫૦ માધ્વીજી વસતશ્રીજીને મુળધ જેવી આ નગરીમાં અત્યાદે વધ્ધમાનતપની દરમી એવી આવે છે અને આ પહેલા તો એક ઉપવાસથી વર્ષાતપ, છઠ્ઠી છઠ્ઠી વર્ષાતપ, માસશ્રમણ, વીશ ઉપવાસ, સોળ ઉપવાસ, નત્તારી અઠ્ઠ, સિદ્ધિતપ, મોટો ખખવામો, કદ્યાણક, બાવન જિનાલય, ૧થી ૨૦ના ૧૦ ઉપવાસ, હમાત્રી, દોમાત્રી, વીશ મ્યાન અને ૫૦૦ મગજ આયજિહ્—આ બધી તપશ્ચર્યા કરનાર આ મહાન સાધ્વીને જોતા મસ્તક ભાવથી એમના ચગળોમાં નમી પડે છે

આજના કાળમાં થતી આવી તપશ્ચર્યા જોઈને જૂતકાળમાં થતા મહાન તપો વિશે કોઈના મનમાં શંકા હોય તો તે ગઠા લેવી બય છે

વિશિષ્ટતા તો એ છે કે આવી ઉચ્ચ તપશ્ચર્યા કરતા હોવા છતાં એમના મુખ પર પ્રસન્નતા છે, મનમાં શાન્તિ છે, ચિત્તમાં સમજણ છે, હવનમાં જ્ઞાનની આરાધના છે અને પોતાના વિગાળ સાધ્વી-મમુદાયને જ્ઞાનદાન આપવા સદા તત્પર છે

જાન્યકાળથી મયમમાં મગ્ન અને પ્રહતેજથી ચોપતા સાધ્વીઓના દર્શન કરતા આપણને જાહ્ની અને મુદરી માલરી આવે છે

ફૂલનું આયુષ્ય બાણે થોડું જ હોય છે ! એવું પૂં
 મુનિશ્રી રજનવિજયજીના જીવન અને સયમનું બન્યું
 દીક્ષાના છ વર્ષના કાળમાં તે એ ઘણી ઘણી સાધના કરી
 ત્યાં પાટણના છેલ્લા ચાતુર્માસમાં તે એમણે કર્મોને
 માળવા તપની સફી પ્રગટાવી

તેમણે ૧૦૮ આયજિલ કરી ઉપર ૨૧ ઉપવાસની
 તપશ્ચર્યા કરી શાન્તિપૂર્વક પાગલું ઠયું એ પછી મન
 સ્વસ્થ હતું, પણ શરીર ક્ષીણ થઈ ગયું હતું એમને
 પોતાનો અન્તિમ સમય નજીક જણાયો, એટલે ૧૯૬૨ના
 આમો વદ ૬ની વહેલી પરાઈથી જ નમસ્કારમંત્રની
 આરાધનામાં લાગી ગયા હાથમાં માળા છે, મુખમાં અરિ
 હ તનું અખંડ રટણ છે, મનમાં દેવાધિદેવનું સ્મરણ છે
 એ રીતે એમણે આ ક્ષણભ્રમ શરૂ દેહનો ત્યાગ કર્યો અને
 સ્વર્ગવાસ પામ્યા

ધન્ય ધન્ય હો આવા તપસ્વીને

જ્ઞાનાય લક્ષ્મી સુરુતાય વિના ચિતા પરબ્રહ્મ ત્રિનિશ્ચયાય ।
 પતોષકારાય રજાસિ યસ્ય વચ ત્રિલોકીતિલક સ દય ॥

લક્ષ્મીનાં ભાગ્ય દાનથી ખીલે છે !

આજથી આપણી પ્રવચનમાળા શરૂ થાય છે આ પ્રવચનમાળામાં, મનુષ્યને મળેલા માધનોનો વિચાર કરવાનો છે સાધનોનો સદુપયોગ થાય, તો એ માનવ જાત માટે આશીર્વાદ રૂપ બની જાય છે, એનો દુરુપયોગ થાય તો એ અલિશાપ બની જાય છે

માનવીએ સાધનોનો સદુપયોગ ન કર્યો, તેવી એ ભરોભવ ભરકોતો આજે છે એને સાધન મળ્યા, પણ એ સાધક ન બન્યો તેનાથી તગ્નુ જોઈએ, શક્તિ મેળવવી જોઈએ, તેને બલે તેનાથી એણે વિનાશ સર્જ્યો જે સાધનોથી એણે તરવાનું હતું, તેનાથી જ એ ફૂંચ્યો

આ સાધનોનો ઉપયોગ કેમ કરવો, તેની ખબર હોવી જોઈએ એતરની સુરક્ષા માટે ચોતરફ વાડ બાંધો, એમાં જો

કપડું ભરાઈ જાય ને તમે જોશો તો કા તો કપડું ફાટે, કા તો વાડ તૂટી પડે, પણ જીભાળીને કાઢ્યો તો કપડું પણ નહીં ફાટે ને વાડ પણ રહેશે તેમ જિંદગી-જીવન કાટામાં ફમાય નહીં ને મુશ્કિલ સ્થાને પહોંચે, એ માટે આ માધનો જતાવવામાં આવ્યા છે

આ ૧ લોકમાં માનવને ચાર શક્તિઓની ભેટ મળી છે, એમ કહેવામાં આવ્યું છે એ શક્તિઓનો-માધનોનો જે મહુપયોગ કરે છે એ માનવી ત્રણે લોકમાં, જગતરૂપી ધપાળમાં તિલક સમાન ચોભે છે એ ચાર ભેટો છે લક્ષ્મી, વિદ્યા, મન અને વચન

આજે આપણે લક્ષ્મીનો વિચાર કરીએ મમારમાં પૈમાની ઘણી જરૂરીઆત છે માનવી પાને પૈસા ન હોય, તો તેની મવાજમાં કિંમત નથી જ્યારે સાધુ-સતો પાસે પૈસા હોય તો એની કિંમત કંઈ નથી ! ધધુપણમાં અર્થના ત્યાગની ભાવના મુખ્ય લાગ જાગે છે મતો કહે છે-કે આ લક્ષ્મી ભોગ માટે, વિલાસ માટે, વિનાશ માટે કે ધર્મનાર માટે નથી આવા મહુપયોગથી તો માનવ, માનવ મરી પણ જોવો જાને છે પણ એનો જે મહુપયોગ થાય, તો એ આગીર્વાહ રૂપ થઈ જાય

જેને લક્ષ્મી મળી છે, તે પુણ્યગાળી છે-પણ કેવળ ? જે પવિત્ર માર્ગે પોતાની પ્રવૃત્તિ ચલાવે છે તે જે એ પ્રવૃત્તિ આલુ ન રહે, તો લક્ષ્મી સ્થગિત જાને છે અર્થાત્ આવેલી લક્ષ્મી, લોકોની હસ્તિતા દૂર કરવાને બદલે શાપ કે મુશ્કિલ રૂપ જની જાય છે

છવનમા લક્ષ્મીની ઘટી ઉપયોગિતા છે, એ મત્ય છે દિવાળીના શુભ દિવસોમા, તેરમને દિવસે તમે કોની પૂજા કરો છો ? લક્ષ્મીની, ધનની, ચૈત્ત્યને દહાડે શક્તિની અને દિવાળીના દિવસે વિઘાદેવીની પૂજા થાય છે ને ? આમ ત્રણે વરના છે, ધનના, શક્તિદા ને વિઘાદા છે

અહીં પણ બધી શક્તિમા પહેલુ સ્થાન 'લક્ષ્મી'ને મળ્યું છે તેને માન્ય ગણવામા આવી છે ત્યારે તે લક્ષ્મીને, વખોડવા લાયક ને હવડી છે, એમ કેમ કહેવાય ? એનો ઉપયોગ બરાબર ન થાય તો એમ કહેવાય

લક્ષ્મી દાન માટે વપરાય, તો તે પ્રશ્નમનીય બને છે, સમજ માટે બને તો તે શાપ રૂપ બને છે એટલે જ આજે આપણે વિચાર કરવાનો છે, કે એ લક્ષ્મીને કેવી રીતે વાપરવી દાનમા વાપરગો, તો દાન વટે એ તમારી, તમારા ધનની, તમારા દેશની ચોભા વધારશે અને પરિમહાથી મુક્ત કરશે, ચિંતાના ભારથી હલકા કરશે

શાસ્ત્રમા પરિમહ-પરિમાણુવત જે ગતાવધામા આણુ છે, તેમા તમારી ચોભા છૂપાઈ છે માનવી પારે ન્યાયિન ધન હોય, તો તેને કોઈ દેગન ન કર તેના મતાનો પણ કુસન્કારી ન થાય જેમ વધારે પડતો ખોરાક મળે, તો શરીરમા રોગો ઉત્પન્ન થાય ને પ્રમાણુસર મળે, તો તેનુ છવન તદુરન્ત અને સ્વસ્થ થાય તેમ ધન માટે પણ સમજવુ

માથા ઉપગ્ના વાગની જ વાત યાદ કરો ને। વધારે રાખો તો એ ગરમી કરે, તેલ વધારે ખાય ને આખની આડા પણ આવે એ/લા માટે જ તો તમે ચૈમા આપીને

પણ વાળને કપાડો છો. ધન પણ વાળ જેવું છે તે તમારી પાસે વાળની જેમ પ્રમાણ પૂરતું હોય તો જ ગ્રાહ, નહિતર તુકસાન કરવાનું.

લક્ષ્મી આવ્યા પછી માણસ ત્રણ જાતના બની જાય છે. લક્ષ્મીનાસ, લક્ષ્મીનદન અને લક્ષ્મીપતિ. કેટલાક, ધન આવતા તેના દામ બની જાય છે, તેના તામેદાર તરીકે ગહે છે. જીવન મુખી તેની સેવા જ કર્યા કે બીજા, લક્ષ્મીના પીકરા હોય છે. લક્ષ્મી જેમ આશા કરે, તેમ તે આપે. નન્દન એટલે પુત્ર એ આશા બહાર કેમ જાય? પણ ત્રીજો, જે લક્ષ્મીનો સ્વામી હોય છે, એ જીવનભર એને છૂટે હાથે વાપર્યા જ કે છે. અતઃ મમયે એને એમ ન થાય કે હું બધું જ વાપર્યા વિના મૂંઝીને બાઉ છું એનો આત્મા તો સાક્ષી પૂરે કે એ જીવનને જીવી બળ્યું છે, લક્ષ્મીને વાપરી બાળી છે, પતિ બની લક્ષ્મીને સદુપયોગમાં ખરચી લહારો લીધો છે.

તમે લક્ષ્મીને વાપરો નહીં, મારા માર્ગે ખર્ચો નહીં, તમારા ધરમાં પ્રસંગો આવે ત્યારે પણ દિલના ઉદાર બનો નહિ, તો છેવટે યાદ રાખજો કે જતા જતા હાથ ધમવા પડશે.

વિશ્વનો એ અકર નિયમ છે કે માનવી બધું જ લેશે કરે છે, પણ અતે એ બધું અહીં જ મૂંઝીને જાય છે. બે બધું સાથે લઈ જવાતું હોત તો માણસ પોતાના પ્રાણથી ખ્યારા, પુત્ર-પુત્રીઓને અને પ્રાણપ્રિયાઓને મૂંઝીને જાય?

સ સારમાં અર્થની જરૂર છે, એ વાત મત્ય છે પણ તેની મર્યાદા તો બેઠકે તમારા જૂટની જ વાત વિચારોને. બૂટ પગના માપથી મોટા હોય તો ગળડી જવાય, નાનો હોય તો પગ ઓલાઈ જાય, બરાબર હોય તો જ મુસાફરી

લક્ષ્મીનાં ભાગ્ય દાનથી ખીને છે !

[૫]

થાય તેમ લક્ષ્મી પણ વધારે હોય તો માણસને ગળડાવી મૂકે છે, અને સાવ અપ હોય તો ઠગાવ કરી મૂકે છે એ મર્યાદિત જ નોંધવો

ધણા માણસોને તો છે-ની ઘડી સુધી નીવની વ્યવસ્થા કેમ કરવી, તેનો જ વિચાર આવતો હોય છે આ શુ બતાવે છે ? ધનની પકડ, માણસના મન પર કેવી તીવ્ર છે ! જેને વસુધરાના તિલક સમાન બનવું છે, તે તો લક્ષ્મીને હેતો જાય છે, એ જેમ જેમ હેતો જાય છે તેમ તેમ એ મ પત્તિ પણ વધતી જાય છે ધન મન્માર્ગે વાપરવાથી કની ખુતુ નથી

લક્ષ્મીને છૂટે સાથે વાપરે, તો લક્ષ્મીની વૃદ્ધિ થાય છે, અને જો ન વાપરે તો એ ક્ષીણ થાય છે લોકો વસ્તુપાત્ર-તેજપાત્રને યાદ કરે છે ઇતિહાસ પણ આ નામોને જનનથી જાગવી શકે છે એ કયા કથના હતા તે સાથે કાઈ સળધ નથી, પણ તેની આદર્શભરી દાનવૃત્તિ સાથે, તે મળ ધ છે એ પુણ્યશાળીના ઘરમા અનુપમાદેવી એક આદર્શ નારી હતી તેને લીધે જ આ વસ્તુપાત્ર-તેજપાત્રને આપણે યાદ કરીએ છીએ

તકલીર-ભાગ્ય એક ભુગી જ વસ્તુ છે એક દિવસ વસ્તુપાત્ર ધન દાટવા માટે જમીનમા ખાડો ખોદે છે ત્યાંથી પણ પુણ્યયોગે ચડુ મળે છે ત્યાં અનુપમાદેવીએ કહ્યું 'જેને નીચે જવું હોય તે ધનને નીચે દા' અને જેને ઊંચે જવું હોય તે ઊંચે ચઢવો-સન્માર્ગમા વાપર !'

આ દ્રુક પણ મર્માંશુ વચન વસ્તુપાત્રને ગમ્યુ, અને એણે આખૂના શિખર પર ઊંચે લવ્ય મહિરો બધાવ્યા

આજે વસ્તુપાત્ર કે તેજપાત્ર નથી, પણ તેઓના નામને મોલાવનાર સ્થાપત્યો જિજ્ઞા છે સ પત્તિને કોઈ યાદ કરતું નથી, પણ તેના સુકૃત્યોને મૌ યાદ કરે છે જિનમદિરોની કારીગરી જોઈ, ગ્રેફકોના મન અને મસ્તક નમી પડે છે જોનારનું મન સ્થાપત્યના સર્જનહારને અભિનંદન આપવા ઠોડી જાય છે આ છે, સુકૃતમા વપરાયેલી લક્ષ્મીનો પ્રતાપ

જેમ વર્ષો પહેલાનું એમનું મર્જન, આજે આપણને યાદ આવે છે, તેમ આપણે પણ કાર્ક એવું સર્જન કરી જવું જોઈએ, કે જેથી આપણા ગયા પછી પણ લોકો યાદ કરે હીકરાઓ નામ રાખે કે રૂબાડે, તેના કરતાં આવું સર્જન કરી, તમારું કામ જ નામ રાખે એવું કરી જવું શુ ખોટું છે ?

લક્ષ્મીના ત્રણ પ્રકાર છે દાન, લોગ અને નાશ. એક ધીનેા ડબ્બો હોય તે કોઈની અવડાવશે તો ખાનાર બધા મજા થશે ઘરમા રોટવા ઉપર ચોપડો, તો તમે રાજ થાવ પણ એ માગમા બળી જાય તો ડું બ થાય પહેલામા આત્માની પ્રીતિ છે, ખીજમા દેહતૃપ્તિ છે, ત્રીજમા વ્યથા છે

લક્ષ્મી ઘરમા આવ્યા પછી એને નિયમિત વહેતી રાખવા મારું, ગ ગાના પાણી જુઓ એ સતત વહે છે ને કિનારા એને લીવા રાખે છે એક જગ્યાએ જ એ રહે અથવા એનો પગલું થાય તો એ બ ધાય અને ગ ધાય લક્ષ્મી અને સમૃદ્ધિ થાય તો ચિંતા-લય, વિના નહે જ નહિ

જેને લક્ષ્મી મળી
ન્યારે લક્ષ્મીવાન વિચ
તેવા માણસોએ છૂટા

લક્ષ્મી કેમ મળે છે તેનો વિચાર કર્યો છે ? મહેનતથી જ મળે છે કે પુણ્યથી ? તમારા ઘરમાં ઘાટી-નોકર છે ૨૪ ડલાડ મનૂરી કરે છે તમે ગણ થઈ કેટલા પૈસા આપવાના ? પાંચ કે પચ્ચીસ તે બિચારો છુવનબર શ્રમ કરે તો ચ શ્રીમન્ત ન થાય, અને તમે ગાની પર પડ્યા હો તો ચ લક્ષ્મી ચાની આવે છે, કારણ કે ત્યાં તમારું પુણ્ય રળે છે

પુણ્યના દિવસો જ્યાં સુધી હોય ત્યાં સુધી સુખ, પછી તો દુઃખ જ આવવાનું એ ન આવે એના માટે લક્ષ્મીને ચિન્મથાથી બનાવવા દાન આપો બેટરીનો પાવગ વાપર્યા પછી ખલામ થાય તો તમે શું કરો છો ? બીજો નાખો છો તેમ નવું ઘેસ, દાન આપી ઉપાર્જન કરવું જોઈએ

દાન આપવાના માત્ર મેત્રો છે જિનમૂર્તિ, જિનમહિર, જિનાગમ, સાધુ-માધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા આ સાત મેત્રમાં માનવીથી માટી દેવ સુધીનો, સૌનો સમાવેશ થઈ જાય છે આમાં મમાજને ભૂલાતો નથી, ને પ્રભુભક્તિ સૂકાતી નથી આવા આ સાત મેત્રો બીજે કથાય નહીં મળે

ખેતરમાં ખેડૂત એક દાણો રાપે છે, તા ચાર મહિને તેના સો દાણા થાય છે બીજા વરે હવરો થાય આમ એક બીમાથી અનેકગણ થાય એજ ભૂમિમાં વાવવાથી એકનું અનેકગણ પ્રજ મળે છે માટે આ માત્ર સર્વોત્તમ મેત્રમાંથી, જે કાળે જેની આવશ્યકતા હોય તેમાં લક્ષ્મી વાપરવી

એક બગીચો હોય, તેમાં સાત ક્યારા હોય, કોઈમાં શુભાખ હોય, કોઈમાં મોગરો હોય, કોઈમાં જામુંડ હોય, વગી કોઈમાં મારા શાકભાજી પણ હોય, પણ બગીચાનો કુરાળ માળી સાત ક્યારામાંથી જે ક્યારાનું પાણી સૂકાઈ ગયું હોય

ત્યા તે રેડે તેના મનમાં કેઈ ક્યારા પ્રત્યે બેઠલાવ નથી, પણ જરૂરિયાત જ્યા હોય ત્યા રેડવાની ભાવના છે પ્રભુના શાસનમાં માત્ર ક્ષેત્રો છે ક્યારામાં પાણી ન હોય, એ ક્યારે પાણી વગર ખજીને ભરમ થાય છે તેમ જે ક્ષેત્ર શોષાઈ જતું હોય, સૂકાઈ ગયું હોય ત્યા દાનના પાણી રેડવા બેઠ્યો તો જ માતે મેનો લીલાઝમ રહેશે, અને પ્રભુના શાસનની વાટી હરિયાળી બનીને શોભશે

ચાક રાખજો, સાતે ક્ષેત્રો કામના છે, માત્ર વિવેકદષ્ટિની જ આવશ્યકતા છે જે ક્યારામાં પાણી નાખવાની જરૂરિયાત છે તેમાં પાણી ન રેડો અને જ્યા જરૂરિયાત નથી ત્યા રેડો, તો બને બગે એક સૂકા દુષ્કાળથી અને બીજું અતિવૃદ્ધિથી માટે દાનમાં પણ દષ્ટિની આવશ્યકતા છે

દાન પછી આવે છે, ભોગ સ સારમાં રહો તો ગૃહસ્થાઈથી, માદાઈથી રહો જાણીતાને શરણત આપવું અને અજાણ્યાને પાટી પણ નહીં, એવો તુચ્છતાભર્યો બેઠલાવ મનુષ્યને ન ગોમે આજે તમારે ત્યા મુખના દિવસ આવ્યા છે તેથી તમે ખીજની પરવા ન કરો, એ તમારી કમનમીથી છે તમે કોઈને બોનાવતા નથી, તમારું પુણ્ય બોલારે છે તમારા પુણ્યનો પ્રભાવ બેઈ, લોકો તમારે ત્યા લેવા આગે છે

પુણ્ય પરવારી જશે ત્યારે મૌ કહેશે કે ત્યા જવું ઠીક નથી, ત્યા કંઈ નથી જે માણસ તમારા બારણે આવીને બિબો છે, તેને તમારા જેવી જ ખાખો છે તમારા જેવા જ સ્વપ્નો અને ભાવનાની બિમિઓ છે આવેલાને તગ્છોડો નહિ ભોગ એટલે તમે એકલા જ ખાખો એમ નહિ, પણ આવેલાને આપી, વડે ચીને ખાખો

જ્યા દિલ છે, દિલગરપણુ છે, ત્યા સપત્તિ વધ્યા જ કરે છે કોઈ અતિથિ થઈ તમારે દાન આપે ત્યારે તમે તેને પ્રેમથી સૂકો રાખો ખવડાવશો, તો ય એને એ મીઠો લાગશે પણ કમનથી શ્રીખડ-પુત્રી ખવડાવશો, તો એ ઝેર રૂપે પચિલુમશે માટે દાન આપો, લક્ષ્મી વાપરે તો મનથી વાપરજો મામ, પ્રેમથી વાવેલી લક્ષ્મી, જ્યા જશે ત્યા એ તમારી આગ જા હશે

એક ગરીબ માણસ રોજ ચોગા અને તેલ ખાઈ ક ટાળી ગયો હતો એને થયું, લાવ જનેવીને ત્યા જાઉં કારણ કે એના બનેલી મોળા શ્રીમત હતા તે શહેંગા ગ્રેતા હતા, એટલે જનેવીને ત્યા એ આવ્યો એ દિવસે જનેવીને થયું રોજ બહામની કતરી અને મીઠાઈ ખાઈ થાકી ગયા હીએ । આજે કરસાણુ જનાવીએ અને ખેતરથી તાજા ચોગા મ ગાવી, તેલ ને ચોગા ખાવાનો પ્રેમામ ગેહ્યો

બેનને ત્યા ભાઈ આ જ સમયે પહોંચે બેનને ખમર નહીં કે ભાઈ મિઠાઈ ખાવા આવ્યો છે બેને તો ખૂબ પ્રેમથી આમહુપૂર્વક ભાઈને જમવા બેસાડ્યો ભાણામા ચોગા આપેલા બેઈ, ભાઈએ પૂછ્યું ‘ અરે, તમે અહીં કયાથી ? ’

પડખે એક ડાહ્યો માણસ બેઠો હતો, એ સમજી ગયો તેણે ધીરેથી કહ્યું ‘ ભાઈ ! માણસ દેનમા આવે છે પણ તગદીર તારથી આવે છે મૂઝાયા વિના, જે છે તે સૂપચાપ ખાઈ દે ’

સામા માણસના તગીર એવા હોય છે ત્યારે રોજ મીઠાઈ ખાનારા પણ એ દિવસે ચોગા ખાવાનું વિચારે છે જ્યારે ભાગ્યહીન મીઠાઈ ખાવાને ઈચ્છે છે, ત્યારે તેને ત્યા પણ ચોગા જ ખાવા મળે છે

આ ભાગ્ય લક્ષ્મીના દાનથી ખીલે છે

તમારો મારો દિવસ છે, તો દાન વડે હાથને શુદ્ધ કરતા શીખો. લેવું ખૂબ અને દેવામા કાઈ નહીં, જમવું બધાનું અને જમાડવું કોઈને નહીં, તો એનો વ્યવહાર કયા મુધી પ્રાલભે ?

ખેતરમાથી ખેડૂત માલ ઉતારે છે જરૂર હોય તેટલો પોતાના માટે રાખે છે, પણ ખેતરમા હોય ત્યારે એનું ધાન્ય ઢાર ખાય, મોર ખાય અને થોડું ચોર ખાય વધે તે મમાજને ગરણે ધરી દે એ અનાજ શ્રમ-પરનેવાવાળું છે, છતાં એનામા દાનની ભાવના ઠાઠે ઉઠે પડી છે જો દાન ન કર, ભોગ ન કરે, તો એ નાશ થવા માટે બેઠું જ છે.

નાણું વાપરે નહિ અને સહુપયોગ ન કરે તો એના મતાનો બિડાવે બાપને રૂપિયાની પણ કિંમત હોય છે, જ્યારે દીકરાને મન હસ રૂપિયા પણ કંઈ નથી એક શ્રીમતાના છોકરાને મેં કહ્યું ‘તું માસિં વ્રણસો રૂપિયાનો હાથખર્ચ કેમ રાખે છે ?’ તે કહે ‘વ્રણસો તો મને ચોછા પડે છે શું કરું, વધારે મને મળતા નથી !’ મને થયું, હવે આને સમજાવવાનું વ્યર્થ છે એને શ્રમ શું છે તે જ ખસર નથી પછી પૈસાની કિંમત એને કેમ સમજાય ?

આ રીતે ‘નાગ’નો મવાલ નજર સન્મુખ આવવાનો જ છે તો મુખી થવા માટે ચોખ્ખા મેત્રોમા લક્ષ્મીને વાપરી દાનને મફત કરવું શું જોડું છે ?

આજ મુધી તો ઘરની ચિંતા સ્વાર્થી બની સહુએ કરી છે, પણ સમાજની ઠેણી કરી છે ? સમાજ હશે તો તમે કે ધર્મ ટકરો, એટલું ખાસ યાદ રાખજો

આ પ્રસંગે મને નદી ને તગાવની વાત યાદ આવે છે એક દિવસ તગાને નદીને કહ્યું ‘હે નદી, તું ઉનાગાના દિવનોમા ગાવ સુખઈ જાય છે, કાળજુ કે તું આઠ મહિના વરીને તાજુ જાજ વહેતી નાજે છે’ પછી તાગી પાને તે વખતે કોઠી ધગધગતી રેતી જ દેખાય છે જ્યારે હું પાણી કેવું મમક કરીને ગજુ છું । તું તો ખગખગ કરતી પૂગમા વહી જાય છે, હું તો અહીં જ છું ’

નદીએ કહ્યું ‘તાગી વાત સાચી તું ગમે તેવું સમજે પણ ઉનાગામા તો તારું પાણી પણ સુખઈ જ જાય છે નહે છે, તો નાના નાના ખાખોડિયા બરાઈ નહે છે જેમા છવ જ તુઓ જ ઉત્પન્ન થાય છે વધારામા તેમા પગ મૂકનાન બિચારા તારા કાદવમા ખૂતી જાય છે । જ્યારે ખી મમા પણ માગી પાને આવનાન્ને હું કઈ નહીં તો છેવટે નિરાશ તો નવી કરતી જે ઘોડો ખાડો ખોદે તો હું વીરડીનું મીડું પાણી આપીને તેને તૃપ્ત કરું છું ।’

નદી ને તગાવની આ વાત યાદ ગખવા જેવી છે તમારું પુણ્ય ન હોય તો તે તમે ભોગવી નહીં શકો કુદગ્તે ઘણું આખ્યું હોય પણ દાનમા વાપરે નહીં, પોતે ભોગરો નહીં તો તે શા કામનું ? દાન કરવામા પણ પુણ્ય જોઈએ માટે મરેાવર નહિ, મરિતા બનો

એક દિવસ હેમચંદ્રાચાર્ય મહારાજ પાટણ પધાર્યા રાજા કુમારપાળે ખૂબ શ્રદ્ધા અને લક્ષિથી શુરુવર્ધનું આર્મયું કર્યું આચાર્યશ્રીના શરીર પર થીંગડાવાળું ખાદીનું વસ્ત્ર હતું ઉપાસ્યમા પ્રસંગોપાત્ત વિનમ્રભાવે કુમારપાળે શુરુવર્ધને કહ્યું ‘આપને મારા જેવા અનેકાનેક શક્તો છે સમાજના ઉપર આપનો અનન્ય ઉપકાર છે છતાં આપના શરીર ઉપર

આવું જાડું થીંગડાવાળું વસ્ત્ર જોઈ અમને શરમ આને છે
મને આશા આપો, હું આપની મેવાનો લાલ ઉઠાવું '

આચાર્ય મહારાજે જવાબ આપ્યો 'હે રાજન, હું
થીંગડાવાળા કપડા પહેરું એ તને ખટકે છે, પણ તારા
સમાજના કેટલાક માધર્મિક બધુ, અજ અને વસ્ત્ર વગર
ટળવળે છે, તેનો તે વિચાર કર્યો ?

જેમ શરીરમાં આત્મા બેઠો છે, તે આત્મા શરીરની
સલાહ રાખે છે, તેમ સમાજમાં આવા આત્મવાન માણસો
જોઈએ, જે દાન ને ધર્મથી સમાજને સુખી રાખે આજે
સમાજ અને માણસો વચ્ચે અસમાનતાની દીવાલ બની
થઈ છે, જેને ફર કરવાની જરૂર છે

આજે સુબંધ જેવા શહેરોમાં પચામ રૂપિયા લઈ સુખ
સગવડ સાથે ખાવાનું આપનારી હોટલો મળશે, પણ તમને
પ્રેમ-ભક્તિ કે માધર્મિક બધું સગવળું નહિ મળે
એક શાટલામાંથી અડધો શાટલો ખીજાને ખવડાવવાની
ભાવનાવાળાને જ, સ્વાભાવિક સુખ-શાંતિ ને આનંદનો
અનુભવ થશે

શાલિભદ્રજીએ પૂર્વના રજારીના ભવમાં શુ શુ કર્યું
હતું, એ વાત તમને ખબર જ હશે

દિવાળીનો દિવસ છે ગામમાં સર્વત્ર આનંદ છે
છોકરાઓ આનંદથી રમી રહ્યા છે સૌ ખાધેલી મીઠાઈ
ગણાવી જાય છે ત્યારે પેલો રજારીનો પુત્ર ખીર માટે રડી
રહ્યો છે એની મા બિચારી પુત્રના આસુ જોઈને બે બાકળી
થઈ જાય છે

આમુ તો પત્યગ્ને પણ પિંગાણે એટલે માતાનુ હૃદય દ્રવી જાય તેમા નવાઈ શુ ? આઠોળી પાઠોળીએ માતાને સીધુ આપી, ગડતા બાળકને ગાત કરવા અને ખીર બનાવી આપવાનુ કહે છે પડોમમાથી આવેલા આ ચોખા અને દૂધની ખીર બનાવી, માટીના વામણમા ખીરમી, મા પાણીભરવા જાય છે

માટીનુ વામણ છે, તેમા ચોખા-સાકરથી બનેલી ખીર ઠંડી થાય છે ગરમ ખીર જલદી ઠંડી થાય તો પેટમા જાય, એ જ વિચાર બાળકના મનમા ઘોળાયા હરે છે ત્યાં એને એક દ્રવ્ય યાદ આવે છે એના એક ભાઈબે એક દિવસ શુદ્ધ મહારાજને ઘરે આવેલું હતું લઈ જઈ, સુપાત્રમા દાન આપી, આખો દિવસ અનુભોદનાના આનંદમા વીતાવેલો તે પ્રસંગ એને માભરી આવે છે એને યાદ છે ‘મને પણ આજે એવા મુનિ મળે તો ! પણ મારુ એનુ ભાગ્ય કયા છે ?’ એના દિલમા આમ દાનનો ઝેા પગલગી ઊઠે છે, તે જ ક્ષણે એક ત્યાગી તપસ્વી મુનિરાજ માર્ગ ઉપરથી પમાર થયા છે ભાવનાની કેવી પ્રજ્વળ અમર !

એ રજારી બાળક ખીરને પડતી મૂકી, ભાવનાના આવેગમા ઊભો થઈ એમની પાસે જાય છે અને એ ત્યાગી મુનિવર્યને ઘ- બોવાની લાવે છે ઉચ્ચ ભાવનાથી મુનિના પાત્રમા ખીર રેડી દે છે, અને આનંદથી એનુ મન ભરાઈ જાય છે તેનુ મન આજે દિવાળી સફળ કર્યાનુ મધુર ગીત ગાતુ થઈ જાય છે

ત્યા તો કામ પૂર્ણ કરી મા પાછી ઘરે આવે છે ખીર બધી ખવાત થયેલી જોઈ એને નવાઈ લાગે છે બાળક પણ કેવુ ગલીર ! એના દાનની બકાઈ ન મારી

આ રજારી મરીને શાળિભદ્ર થાય છે ।

દાન જેટલું ગુપ્ત થયેલું હશે, જેટલું મુયોગ્ય પાત્રે પડેલું હશે, જેટલું શુદ્ધ હશે, એટલું એ ચેતનાને બિધ્વંગામી બનાવવામા મદદરૂપ થશે

અત્તરની બાટલીનું વિચારો બાગ્દલીનું ઢાઝલું બધ હોય ત્યાં સુધી એની સુવાસ દીર્ઘાંત્રી રહે છે, તેમ જ આ દાનનું જરણું જેટલું ગુપ્ત હશે તેટલું જ એ દીર્ઘ રૂણ આપનારું બનશે

આજે તમે શાગિભદ્રાની સિદ્ધિ માગો છો, અભય કુમારની બુદ્ધિ ઇચ્છો છો પણ શાગિભદ્રના દાનની ભાવનાને માગતા નથી દાન આપ્યા વગર સિદ્ધિકથાથી મળવાની ?

સ્ત્રીમતા જોરથી સેકડો ટન વજનની ગાડી ખેંચી જવાય છે ને ? ભાવનામા આવી શક્તિ નથી એન કોણ કહે છે ? પણ તે ભાવના, બળવાન સંકલ્પમય હોરી જોઇએ

લક્ષ્મી તમારા ઘરે આવી છે તે દાનને માટે છે દાનની સાથે અવાતર રીતે લોગ પણ આવી જાય છે, અને જો તમે એ જોડમા નહીં વાપરો તો એ લક્ષ્મીનો ત્રીજો માર્ગ-નાશ તો થવાનો જ છે

રજારી પાસે જેવી દાન આપવાની ભાવના હતી તેવી ભાવના માનવ ધામે આવે, તો બીજા અનેક શાગિભદ્રો આ ધરતી ઉપર અવશ્ય ઉત્પન્ન થાય જ અને તે પોતાના કુળને અને શાસનને ઉબાળનારા બને

વિદ્યા સુકૃતથી ધન્ય બને

ગૃહ કાલે આપણે 'દાનાય લક્ષ્મી' એ વિષય ઉપર વિચાર કર્યો આજે 'સુકૃતાય વિદ્યા' ઉપર વિચાર કરવાનો છે

કેળવણી શા માટે, લખવાનો હેતુ શો છે, તેનો મુખ્યત્વે આજે વિચાર કરીશું વિદ્યા સુકૃત માટે હોવી જોઈએ અર્થાત્, જીવન કેમ જીવવું એ એના દ્વારા જાણવાનું મળે કેળવણી એટલે પાઠશાળા કે સ્કૂલમાં જઈ શિક્ષણ લેવું એટલું જ નહીં, પણ આત્મા અને શરીરનો વિવેક-તેનું નામ કેળવણી

સામાન્યતઃ આજે વ્યાવહારિક કેળવણીનો પ્રચાર એટલો થયો છે કે બીજો તો કંઈ હિસાબમાં જ નથી મને યાદ છે કે ૨૦-૨૫ વર્ષ પૂર્વે, મેટ્રિક પામ થયેલાઓનું પણ અધ્યાન હતું અને બીજો એ થયેલો તો સમાજમાં બહુ વિદ્વાન કહેવાતો જ્યારે આજે તો એમ એ વાળાને ય નોકરી શોધવી પડે છે અને ધધામાં કોઈ સ્થાન નથી આમા મેટ્રિકવાળાની તો ગણતરી જ શી ?

માતાપિતાને એક અમર આશા હોય કે મારો પુત્ર વિદ્યા મ પાઠન કરશે, તો તેનું જીવન સુદર બનશે એ મસ્તકી અને સુખી બનશે, અને કુળ અજ્ઞાનને એક

પિતાએ એના પુત્રને ઇચ્છેડ બેરિસ્ટર થવા માકલ્યો ત્યારે તેના બીજા મિત્રે કહ્યું ‘કમાઈને એ બહુ પૈસા લાવશે’

તેના પિતા લક્ષ્મીના પૂજારી ન હતા, સરકારી જીવનમાં માનતા હતા તેમણે મિત્રને કહ્યું ‘મારો પુત્ર હિન્દુસ્થાનના એક જ નિર્દોષ માણસનેય પણ છોડાવશે તો માન વીગ હજારના ખર્ચાને હું સફળ માનીશ પૈસા તો વેસ્થા પણ મેળવી શકે મારો પુત્ર એ માટે નહિ, પણ વિદ્યા માટે જાય છે વિદ્યા ધનસચ્ચ માટે નહિ, પણ સુક્રિત માટે હોવી જોઈએ’

જે સુકૃતને માર્ગે લઈ જાય, તેનું નામ વિદ્યા જે વિદ્યા વિચારોમાં શુદ્ધિ લાભી ન કરે, વિચારોને શુદ્ધ અને નિર્મળ ન બનાવે તે વિદ્યા નહીં, પણ માનવીના મગજ ઉપર લઈ એકી ટીકીઓ છે જેમ દાન વગરની લક્ષ્મી આનંદ આપતી નથી, તેમ માનવીને સુકૃત વગરની વિદ્યા, સુખ-આનંદ કે શાંતિ આપતા નથી

તમે જાણો છો ને કે દૂધની અદર એકાદ તેજળનું ટીપું પડી જાય તો તે દૂધ ફાટી જવાનું પરંતુ શુભાખના એસે સનું એક ટીપું નાખવાથી તે કોર્ડીક બની જવાનું એવા દૂધનું નામ પણ પવટાઈ જાય છે ! વધુ સુદર બની જાય છે

કેળવણી પામ્યા પછી માનવીના મનમાં આ રીતે જે વિચારોની સુવાસ ન આવે, તો તેની મહત્તા કંઈ નથી લાગેલો તો એ કે જેના મનમાં ખરાબ વાત ન આવે શિક્ષિત એ કે જેના મુખમાંથી અમલ્ય, અસરકારી શબ્દ ન નીકળે

જેમ જેમ વિદ્યા સ પાઠન કરે તેમ તેમ સારા વિચારોને જીવનમાં સંબંધ થતો જાય જેની પાસે સત્ય ને સ્વાશ્રયી જીવન હોય, શુચિ ભાવના હોય, તેની પાસે લજ્જતર છે એમ કહેવાય

જાય તેમા હું રાજી છું પરંતુ ૫ દેશમા ધર્મને કેમ પાળીશ
એ મને સમજાવ '

આ સરકારી માતા બાળુમા રહેલા ઉપાધ્યયમા ગાંધીજીને
શુભહાનન પાસે લઈ ગઈ એ જાણતી હતી કે મતધારી-
ત્યાગી શુદ્ધો જે હિતચિન્તા આપશે, તે ઘણી ઉપયોગી અને
પ્રેરણાદાયી થશે મતધારી પાસે લીધેલી પ્રતિજ્ઞા, ધ્રુવ
તારકની જેમ એના જીવનમા માર્ગદર્શક બની રહેશે

શુદ્ધ મહારાજે, હાડુ ન પીરો, માંસ ન ખાવું અને
પરકારાગમન ન કરવું—આ ત્રણ પ્રતિજ્ઞા આપી, મોટા મનથી
શુભાગીર્વાન આપ્યા ગાંધીજીએ આ વાત પોતાની આત્મ
કથામા પણ લખી છે

જૈન મુનિ પાસે લીધેલી આ પ્રતિજ્ઞા ગાંધીજીને વારં વાર
ચાદ આવતી, એટલું જ નહીં પણ ઘણી વાર એવા પ્રલોભનો
પણ જીવનમા આવ્યા હતા એનાથી જો એ ચલિત થઈ
ગયા હોત તો હું ધારુ છું કે એ મહાત્મા ગાંધી ન હોત,
માત્ર મોહનદાસ જ હોત આ બધી પ્રતાપ માતાએ આપેલા
મરકારનો છે

ધનની ધમાલમા ને ધમાલમા મા—જાપો જાજો સત્તાન
માટે સંસ્કૃતિનો વિચાર કરતા અટકી ગયા છે પરંતુ તેથી
નુકશાન તમાગ જ ધરમા છે

જે મહાયુગો યાય છે, જે સુપ્રસિદ્ધ થયા છે, તે બધા
વિદ્યાના પ્રતાપે થયા છે વિદ્યા મેળવ્યા બાદ તેઓએ જીવનમા
એને ઉતારી છે, પચાવી બાળી છે

લાખ રૂપિયા મગવા લેટવા નગા છે, તેમવા એ પત્ના પવા કે વાપરવા મટેવ નથી તમે મેળવેલા રૂપિયાનો પણ તમારે સ્વરૂપ ને જવાળ માપવો પડે છે ને ? તમે એને ગમે તેમ વાપરી ન શકો વિદ્યાનુ પણ એમ જ છે

લેટલું લખ્યા હો તેટલું માન માર્ગે કામ લાગે, તો સુમત્તે કે એ સુકૃતનું છે હાથમા પેન લેતા તમારા આ મા ને માહીપૂર્વક કહી શકે કે હું આ પેન વડે એવો મ ન નહીં લખુ કે જેથી મારી મ સ્વતી લાગે, નક્કર લખતા લખતા તો મારા છવનને અ-શ્વ એટલે કે શાશ્વત બનાવીશ, તો એ વિદ્યા સુદર છે

બગાગમા ઈશ્વર ૫૬ વિદ્યામાગર નામે એક વિદ્વાન થઈ ગયા કાગળવગ્રાત્ સ્ટેશન ઉપર ફેઈની ગહુ જોતા એ જિભા હતા એ જ વખતે ગાડીમાથી એક યુવાન બનારસથી લાળીને ધરે પાછો જવા લિતરો પાને એક બગ હટી પેલાએ ખાનીના બડા વશધારી ઈશ્વરચ દ્રણને પૂછ્યું ‘ તમે મજૂર છો ? ’ જવાબ આપ્યા વગર તેમણે મૂળા મોઢે બગ ઉપાડી લીધી

માર્ગે અને ગલીઓ વગવતા, એ યુવાનનું ઘર આવ્યું યુવાને ઘરમા બેગ સુકાવી પૂછ્યું ‘ ભાઈ, કેટલા પંસા આપુ ? ’ જવાબમા વિદ્યામાગર કહ્યું ‘ હું આપના માત-પિતાના દર્શન કરવા ઈચ્છુ છું ’ એટલામા તો એના મોટાભાઈ અદરથી દોડી આવ્યા એમણે એમને જોળખી લીધા અને વિનમ્રભાવે વિદ્યામાગરને પગે પડી ક્ષમા માગી, પધારવાનું ઠારણ પૂછ્યું મર્મમા હચીને વિદ્યામાગર કહ્યું, “ તારા નાનાભાઈ એટલું બધું લાળીને આવ્યા છે કે તેના ભા

હીધે આ જગ પણ તે ઉપાડી ન શક્યા જ્યારે મારી પાસે કંઈ નેહીં એટલે હું એનો ભાર ઉપાડું તો એમને મહદ્વંપ જનુ ને ? ”

યુવાન આ વાક્ય સાંભળી યૂજ શરમાઈ ગયો ! એ તરત મમલ ગયો કે આ વ્યક્તિ બીજી કંઈ નહિ પણ ખગાગને કેળવણીથી ભરનાર ઈશ્વરગદ્ગદ વિદ્યાભાગર છે

શરમાયેલ યુવાનની પીઠ ઉપર હાથ ધાળડતા વિદ્યાભાગરે કહ્યું ‘ તારે શરમાવાની જરૂર નથી મારું મહેનતાણુ એ જ કે આજથી તું સ્વાશ્રયી જનીશ તો હું માનીશ કે મને માગી મજૂરી મળી ગઈ છે ’

આને જગતમા સારા વિચારો ઓછા થયા છે, વિજ્ઞાન વધ્યું છે, એરોપ્લેન ને જેટ વિમાનો શોધાયા છે, પણ માણસમા માણસાઈ ઓછી થતી જાય છે આને અમેરિકાના પ્રમુખ કેનેડીને એક જનૂની માનવીએ, પળવારમા હતો ન હતો કરી દીધો જો એ માનવીમા સુકૃતપૂર્ણ વિદ્યા હોત તો આવું અઘટિત કામ એ કદી કરત ?

કેનેડી હ મેથા કહેતા હતા કે હું નામ છું, પરંતુ મત્યની લડત માટે તો હું અડોલ અને અક્ષર છું એની પાસે વિદ્યા હતી, સત્તા હતી, સાથોસાથ માનવતા પણ હતી એણે આખી દુનિયા ઉપર અદ્વિતીય અસર ઊભી કરી હતી આમ દેશનું ભવ્ય કરવા જતા આને એ ખપી ગયા એ ગયા પણ માનવતાનો અમર પમરાટ એ પાછળ મૂકતા ગયા !

આને સંશોધન અને શોધખોળમા જગત ઘણું આગળ વધી ગયું છે પણ માનવી સદ્વિચારોમા કેટલો આગળ

વધ્યો છે ? દશ વર્ષ પૂર્વે એ જ્યા હોતો, ત્યાથી એ પાછળ છે, આગળ નહીં એટલા જ માટે કહેવા દો કે આજનો માનવી સાન માણસને જગતમાં રહેવા દેવા માગતો નથી

વિદ્યારોમાં જ્યા સુધી પહોંચ્યા છે ત્યા સુધી તમે યાદ નાખજો, કે દુનિયાના મર્યાદકોએ મહેનત કરી મળેલું કાર્ય, એક ગાડો માનવી એક ક્ષણમાં ધૂળ બેસી કરી નાખશે આજે દુનિયામાં સા. માણસને પે. કન્વા કરતા, તેવા માણસને ખોઈ નાખના રમત રૂપ બની ગયું છે

ભલીને અશાંતિ ઠીકી કરવી, કલકુ બિભો કરવો એ વિદ્યા નથી શ્રી ઝીણા જેવા કેટલાં બેરિસ્ટરો બુદ્ધિના ખા હતા, પણ તેણે કિંદના બે ભાગ કર્યા આમ એ જ બુદ્ધિ માનવજાતને અભિશાપ રૂપ બની ગઈ, અને એક ભૂમિના સતાનો બે ભાગમાં વહેંચાઈને આજે લડી રહ્યા છે !

વિદ્યાવાળો આત્મા નમ્ર હોય, શુણ્વણ હોય તેને યાય કે મને વિદ્યા મળી તો તેના પ્રકાશ વડે હું મારો રસ્તો કેમ ગોપી લઉં ! આ પ્રકાશના પુજ્યી લોકોને અધકાશ નાથી પ્રકાશ તરફ કેમ દોન ? નાનકડું કિરણ બની માન જીવન ધન્ય કેમ બનાવુ ?

જ્યા સુધી મો મારા નહીં યાય, ત્યા સુધી જગત મારું નહીં યાય જ્યા સુધી આપણી ભાવનાઓ-વૃત્તિઓ-ઈચ્છાઓ ખરાબ હશે, ત્યા સુધી સાગને જીવવા દેવાનું આપણને નહીં ગમે

વિદ્યાની પ્રાપ્તિ પાછળ સુકૃતની ભાવના હોય, તો આપો આપ અધ્યાત્મની ભાવના જીવનમાં આવતી ત્ય મારામાં

આને વિચારોની જરૂર છે વિચારો મારા ધાય તો માનવી મારું કામ કર્યા વગર રહેતો નથી એક સારા વિચાર, હૃદયનો માણસોનું મનન કરે છે, અને અનેક શુભ લાવનારો બની કરે છે

શ્રી તિલક વકિયાન કરતા હતા ત્યાગની આ વાત છે એક નવયૌવના તેમની પાસે જગત્ લખાવવા આવી બરજી લખાઈ ગઈ ને યૌવનાને આવી પણ દીધી પરંતુ એમણે ન જોયું એ નવયૌવનાનું ઉપ કે મૌદ્ય પાસે બેઠેલા આનિ સ્ટાન્ટે પૂછ્યું 'આપે એ નવયૌવનાની સામે જાણી સરખું પણ કેમ ન જોયું ? શું શરમ આવી ?' ત્યારે જવાબ આપ્યો 'એ મારી પુત્રી ગમાન હતી હું તેનું રૂપ જોવા માટે આ નથી લખ્યો' આનું નામ તે મુકુતવિદ્યા

આને મડક ઉપર માણસો ગાડાની જેમ જતા હોય છે એ માને છે કે સારા કપડા પહેરવાથી સમાજ અમને મુમ્તકારી કહેશે પરંતુ ચર્ટ, પાન્ટૂન કે નેકટાઈમાં કાઈ પડ્યું નથી મદ્રશુલ્ક-મદ્રવિચાર અને મુમ્તકાર જ માનવીના ખરા ભૂવલ છે

બહારના દેખાવ ઉપરથી માણસનું માપ ન નીકળે એકવાર હું ત્યાં પો જતો હતો એક માણસ પત્નીઓને દાણા નાખતો હતો અને સાથેસાથે વટેમાર્ગીઓને શાંતિથી જવા વિનતી પણ કરતો હતો મને થયું કે કેવો ભવો માણસ છે ! પણ પછી ખમર પડી કે એ પારખી હતો એ માનવી ખરી રીતે પક્ષીઓને દાણા નાખવાની સાથે, પોતાની જાતમાં ફસાવવાની પણ લાવના નેવનો હતો

તમને દુકાનમાં કોઈ ઘરાક મળવા આવે તમે તેનો લાવથી આદર મત્કાર કરો, પરંતુ આ બધું ઘરાકના જ માથે ને ? પદોપકાર માટે તો નહિ ન ?

માણુમ સમાજની લોકકલ્યાણની પ્રવૃત્તિ કરે છે ત્યારે એક મિનિટ પણ સર્વ પ્રથમ પોતાના આત્માને એકાત્મા લઈ જઈને પૂછે છે કે મારી પ્રવૃત્તિ પાછળ કંઈ લાવના છે? કારણ, આપણે જ આપણા ન્યાયાધીશ બનવાનું છે, તે પછી બીજાના આપણે આપણા વિચારના સંગોધક થવાનું છે, કિયાના ચોક્કિદા બનવાનું છે એમ કરશુ તો જ જગૃતિ આવવાની

વ્યાખ્યાન કે નહિવિચાર તમને પલટાવતા નથી પણ પલટાવનાના વિચાર આપે છે જ્ઞાન કે વિદ્યા તમને તારતા નથી, પણ તમવાની કળા શિખવાટે છે તરવાનું તો છેવટ તમારે જ છે

બુદ્ધિ દ્વારા, મનજલ્લ દ્વારા જીવમાત્ર માથે મિત્રી કરવાની છે આપણી આખ, મિત્રની આખ જેવી હોવી જોઈએ મિત્રના હોય, મિત્ર ન કાઢે તો કોણ કાઢશે? મિત્ર તો મા જેવો હોય, તેને મારો તો થ મધુર લાગે મિત્ર જુવ કરે તો આપણુ હૈયુ બળે એ મુખી થાય તો આપણે મુખી થઈએ આવી વિશાળ દ્રષ્ટિ કેળવવા માટેજ સુકૃત વિદ્યાનું મહત્વ છે

પ્રભુ વીર પાસે એવી અદ્ભુત આળ હતી એટલે જ તો પ્રભુએ ઈન્દ્રને કહીને, પોતાના પર આવતા ઉપમર્ગને દૂર કરાવ્યા નહીં કે પોતાને પરેશાન કરનારને ગિઆ અપાવી નહીં આવી કરુણાદ્રષ્ટિ હતી, એટલે જ એ કૌશિક જેવો મર્પ મુધર્યો

અર્જુનમાળી સાત માનવીનાં હત્યા કરનારો દુષ્ટ હતો, છતાં લગવત પાસે જ્યારે એ ગયો ત્યારે પ્રભુએ એ જ કહ્યું 'અર્જુન' તે તારી ઈન્દ્રિયોને બહેકાવી મૂકી છે તેનું આ પરિણામ છે' ઈન્દ્રિયોને અતિ વ્યાપાર, વિનાશ સિવાય બીજું શું સજે? માટે ઈન્દ્રિયોને ગોપવી, આત્મવિદ્યા પ્રાપ્ત કર.'

વિદ્યા આમ આવા સુદર કાર્યો અર્થે જ છે

ચિન્તન એ પરમ તત્ત્વના વિનિશ્ચય માટે છે

ગુણ એ દિવ્યમા આપતો જ્ઞાન અને વિદ્યાનો વિચાર કર્યો આજનો વિચાર ચિન્તન-મનનનો છે

મહાપુરુષો કહે છે કે મનન કરે એ મનુષ્ય, પણ મનન શાનું કરવું ? આજે એ શોધવાનું છે માણસ હરેક વસ્તુને ઇન્દ્રિયોથી જૂએ છે, વિવેકની આખવાળા મનથી નહીં પણ વસ્તુને ચિન્તનના ચીપિયાથી જો પકડવામા આવે તો જ એ ખરાખર પકડાય

ઇન્દ્રિયો કેટલું અદ્ય જૂએ છે ? પાણીના ધ્યાવામા આપથી જૂઓ તો શું દેખાય ? એકે છવ દેખાય ? પણ મેગ્નિ ફાઇંગ ગ્લાસથી જોગો તો હજારો છવ દેખાશે જે આખ સાધન વિના જોઈ શકતી નથી, એ સાધનથી એને દેખાય, અને સાધનથી પણ જે ન દેખાય, તે જ્ઞાનીને જ્ઞાનથી દેખાય મહાપુરુષો કહે છે ઇન્દ્રિયોથી મન સૂક્ષ્મ છે, પણ મનથી ચ સૂક્ષ્મ જ્ઞાન છે

આજે મનુષ્યને પરમ તત્ત્વ પ્રાપ્ત કરવાનો અવસર પ્રાપ્ત વ્યો છે આવો સુઅવસર ણીજે કયાય નથી પશુગતિમા

અજ્ઞાનતા છે, નડ્ગતિમા જીવોને દુષ્કર્મ સહેવાનું છે, દેવ
ગતિમા વૈભવ-વિવાસ છે, જ્યારે મનુષ્યગતિમા જ સાચી
સમજણ દ્વારા વિકાસ કરવાનો છે

આ ચાર ગતિમા મનુષ્યને વિચાર કરવાની તક છે
એણે પગપ્રહરની ચિંતા કરવાની છે, એને ઘડતે મનુષ્ય આજે
પરમનિમ્નની જ ચિંતા કરવામા પડી ગયો છે જે વિકૃત
હોયે મદેશમા લઈ જાય છે, તેના દ્વારા એ નીચે ખાડામા
જવા પ્રયત્ન કરે છે

જે પગપ્રહર છે તે આખા વિશ્વના અણખો અણમા છે
આત્મા ગયો, એટલે શરીર મડદુ છે માટે જ શરીરમા જે
ચિંત યત્ન તત્ત્વ છુપાયેલું છે, તેની ચિંતા કરો

આજનો મનુષ્ય ચાર વસ્તુની ચિંતા કરે છે (૧) પૈસો,
(૨) ખ્યાર, (૩) પુત્ર-પુત્રીઓ અને (૪) પ્રસિદ્ધિ-આ ચારમા
જ તેનું મન રોકાયેલું છે બીજું કોઈ ઉદાત્ત તત્ત્વ એની પાસે
ન હોવાથી એ વધુ દુઃખી થાય છે, ચિંતાના બોજથી એ
વધુ ને વધુ દબાતો જાય છે

લગવાન પાસે, શુદ્ધ પાને, જ્યાં એ જશે ત્યાં એ એની
જ ચિંતા કરશે આ મનની ટાકીમા જ્યાં સુધી સારા
વિચારો નહીં પહોંચે, ત્યાં સુધી આવી ખોટી ચિંતા કરવાનું થ
નહીં મટે

સાતમા નકે અહીંથી સીધી રીતે જનારા જે કોઈ
જીવ હોય, તો તે એક મનુષ્ય અને બીજો તદ્દલિકમત્ત
અર્થાત્ મનુષ્ય જેમ જિર્વગતિ પામવા બાગ્યશાળી છે, તેમ
અધોગતિ પામવા પણ કમનસીબ છે જેવી મતિ તેવી ગતિ

નાની પુત્રી કહે છે કે તમે તમારી જાતને એકાતમા એમી ત્રણ પ્રશ્ન પૂછો હું કોણ ? હું કયાથી આવ્યો ? હું અહીંથી કયા જવાનો ? આ ત્રણ પ્રશ્નોના વિચાર-મધનથી તમને નવું જ માળવું મળશે મનમા ચિંતનનો નેયો બાલશે તો જીવનનું નવનીત મળ્યું સમજો

આજે કોઈ પોતાને પૂછતું નથી કે હું શું કરવા આ પ્રવૃત્તિ કરું છું ? શા માટે પ્રભુની પૂજા કરું છું ? હું શા માટે પ્રેમ કરું છું ? કોને પ્રેમ કરું છું ? શા માટે અતિથિ જમાવું છું ?

વસ્તુપાલને માધર્મિકો માટે કેટલો બાવ હતો ! માટે જ તેને ત્યાં અનેક પવિત્ર આત્માઓ આવતા જેની પાને પવિત્ર બાવના છે, ઉચ્ચ વિચારણા છે, જેના રામેરામમા ઉત્વામ છે, તેની ક્રિયાઓ અને કાર્યો જીવંત અને કૃણવંત બને છે

પૂજા કર્યા પછી, તમને કોઈ દિવસ એમ થયું છે કે હું પ્રભુ ! આપની દ્રષ્ટિ કેવી સમાન છે ! ફૂલ જેમ ડાગા કે જમણા હાથનો બે ગળ્યા નિના, બનેને સુવાનિત કરે છે, તેવી સમાન દ્રષ્ટિ અમારામા ક્યારે જાગશે ? પૂજા પાછળ આવું કોઈ મનન છે ?

તમે કોઈને મળવા જાઓ એને મળવાનું ન બને તો તમે કહો “દેરો નિષ્કળ ગયો” એમ સામાયિક કર્યા પછી, થોડી પણ જીવનમા સમતાની આખી ન થાય તો તમને લાગે છે કે સમય શુભાલ્યો ? સામાયિકમા આપણે માર-દેરને મનનલાગી મળવાના છે

સામાયિક પરબ્રહ્મની શોધ માટે છે, જાંડાણુમા જીત રવા માટે છે તમે કહેશો એકની એક વાત વારવાર નિચારવાથી શુ મળે ? પણ એ ન ભૂલતા કે મેરીના પાન જરાક પીમવાથી તેનો રગ ન આવે. એને તો શ્રમ લઈ જેમ પીએ તેમ રગ આવે છે

દૂધમા હાથ નાખો તો તમારા હાથમા માખણ ન આવે એ મેળનવા ખૂણ વક્ષોણુ કરવુ પડે છે પિપરને પણ ૬૪ પહોર સુધી પીમવામા આવે તો જ તેમા રહેલ ગુણુધર્મ બહાર આવે છે તો જ એ માના અને રમૌષધિ બને

રગ લાવવા માટે મેદી પીસવી પડે, પિપરમાથી સત્ત્વ મઢવા ૬૪ પહોર સુધી ઘૂટવી પડે, છાશમાથી માખણ કાઢવા એ વક્ષોવવી પડે, તો અમન આત્માની શોધ માટે કંઈ નહીં ? એ માટે ચિન્તન, મનન, કંઈ જ નહીં ?

શ કરના લિંગ ઉપર સતત જળધારા પડે છે, તેમ માણુમના મગજ પર જ્ઞાનરૂપી જળધારા ન પડે, તો અભિ શિખા પ્રજ્વલિત રહે પછી એ જ્વાળા આગ ને વચન, બધા સાધનોને નુકસાન પહોંચાડે માનવીમા પશુતા લાવનાર, કપાય અને અજ્ઞાન છે, એટલે જેમ જેમ મારુ સાલળીએ, તેમ તેમ જીવનનુ અજ્ઞાન અને અશુભ વર્તિઓ ફર થાય છે

સાધના વિના, ખાઈ પીને એ મોક્ષ મળતો હોય તો બધાને આ દે થાય ન સાધના, ન મૌન, ન સ્વાધ્યાય, ન એકાંતમા ધ્યાન, ન તપ, ન ત્યાગ, આવો મસ્તો ધર્મ મળે તો કેને ન ગમે ? લોગી જીવોએ તો ધર્મને પણ લોગ પ્રધાન બનાવવા પ્રયત્ન આદર્યો છે

તમને થતું હતું કે ટેલિફોન ઉપર વાતો કરતા લાગે
રૂપિયા કમા નથી મળતા ? તો શું મોશ પત્ન એમ ન મળે ?
પણ લક્ષ્મી પૂર્વકૃત પુણ્યાનુબંધી પુણ્યના ઉદયથી મળે છે,
ન્યારે મોગ મેળવવા તમારે મર્વ કર્મનો શય કરવો પડે
આ કર્મશય માટે ધ્યાન અને ચિંતનની જરૂર છે

આને વિચાર વધ્યો છે, પણ ઠાઠાણ નથી કર્મક્રિયાનો
વિચાર છે, પણ ચિંતનનું ઠાઠાણ નથી પ્રવૃત્તિની પાછળ
ખરી રીતે વિચારસરણી જ લાગ લગતે છે

મેદીના પાન પહેલા લીલા હોય છે પીનો પછી લાલ
બને છે દ્વિધમા આમ જૂઓ તો કંઈ ન દેખાય, પણ
વહોણા પછીનું માખણ હાથે એવું ચોટિ કે માખણી પણ
જાય નહીં પિપર ખાઓ તો તમને કંઈ ન થાય પણ
ચોસક પ્રહર ધૂટેલી ખાઓ, તો ગરમી ગરમી થઈ જાય
આ છે ચિંતન અને મનનનો મહિમા

સામાયિક એક આસન છે, એક આસને બેઠીને જ
થાય એ મમય દર્શનિદાન, સામાયિકમા શાતપણે વિચાર
વતું છે કે હું મુક્ત, બધનમા કેમ પડ્યો ? હું મુક્તિનો
પ્રવાસી, અહીંનો વામી કેમ થયો ? હું કયા છું ? અહીં
હું શું કરવા આવ્યો હતો અને શું કરી રહ્યો છું ?

આ રીતે એકાતમા પરબ્રહ્મનો વિચાર કરવાનો છે
સુકુચિત્તામાથી વિશાળતામા જવું, એનું જ નામ પરબ્રહ્મ
'મારી પત્ની' ને 'મારા પુત્ર'ને બદલે વિશ્વ માખું મારું
છે આ વિચાર વિશાળતા વિના કયાથી આવે ?

જે માણસ બધનથી બધાયો છે, તે છૂટો થવા માટે
સર્વ પ્રથમ બધનને લીધા કરશે પછી તેનો ત્યાગ કરી,

તોડીને મુક્ત થશે તેમ માણુમ, વિવેકવાયના બધનમા બધાયો છે તેને ગિથિલ કગવાને બદલે, એ તેને વધારે દહ બનાવે છે ! ગમે છે બધનો, અને વાતો મુક્ત થવાની કરીએ, તે કેમ આવે ? માટે વિચારો કે મુક્ત કેમ થઈશું ?

એક માણસે એક પોપટને પાજરામા પૂરી રાખ્યો હતો મે તેના માલિકને પૂછ્યું ‘ તમે આ માટે આને પૂરી રાખ્યો છે ? ’ તેણે જવાબ ન આપતા બારણુ ખોલ્યું પોપટ મુક્ત થયો એ જિઓ, પણ બધનમા જ મુખ માનના ! એ, ગગનમા ચક્કર મારી, ફરી પાછો પાજરામા આવીને બસાઈ બેઠો

મને થયું આપણે પણ એમાના જ છીએ આપણને પણ બધનના પાજરા ગમે છે એ પોપટ જન્મથી એવો દેવાયો હતો કે ઉડાડો તો પણ પાછો પાજરામા જ બેસે અનતનો સ્વાભાવિક આનંદ માણવાનો એ ભૂલી ગયો છે અહીં જ એણે પોતાનું મુખ માન્યું છે

આજે આપણા આત્માની દશા પણ આવી જ છે જાત્રામા જાય તો પણ ધરના બધન વગર એ રહી ન શકે ઉપધાન કરે, પૌપધ કરે અથવા સામાયિક કરે, તો પણ ધરતુ વાતાવરણ એનાથી ન છૂટે જે સ્થળે છૂટવાનું છે, છૂટવા માટે જઈએ છીએ, ત્યાં પણ બધન ! તો પછી છૂટગો કયા ? છૂટગો કેમ ?

અનુકૂળ પુત્ર હોય, અનુકૂળ પત્ની હોય, અનુકૂળ શરીર હોય, અનુકૂળ મકાન હોય અને અનુકૂળ સપ્તિ હોય તો એ તમારો મોક્ષ પણ સ્થાનીયો કહે છે, ‘ એ મોક્ષ નથી, પણ મુખનો ભ્રમ છે સાધનનો ટેકો છે સાધન

ખમતા, જ્યાં સુખ દેખાય છે, ત્યાં જ દુઃખ દેખાશે જાણીથી નિરાશો તો જણાશે કે આ બહારનું સુખ જ દુઃખનો જનક છે '

પાણીની ટાકી જેટલી જીવી હોય, એટલું જીવે પાણી ચઢે છે, એ તમે અનુભવ્યું છે તેમ મનને, જિજ્ઞાસા વિચારો વડે જીવું બનાવીએ તો મગજ સુધી મદ્વિચાર પડ્યાને તન માટે નળના પાણી છે, જ્યારે મન માટે જ્ઞાનના પાણી છે વાણી મને પાણી વિના કોઈ દિવસ પવિત્ર થવાતું નથી

દરેક ગામમાં જ્યાં માટે રાજમાર્ગ-સડકો હોય છે તેમ મોક્ષની મજક કઈ? મોક્ષની સડક છે-સમ્યગ્-દર્શન, -જ્ઞાન ને ચારિત્ર

દર્શન એટલે તત્ત્વનો પ્રથમ દ્રષ્ટિએ સ્પર્શ સ્પર્શની સાથે આત્મામાં દિવ્ય ઝણઝણાટી થાય છે એવા આનંદનો અનુભવ થાય એ પછી જ્ઞાન જ્ઞાન એટલે તત્ત્વનું આન્તર દર્શન વસ્તુના બધા પાનાઓનું જ્ઞાન એ જ્ઞાનના આનંદના અનુભવ પછી, એ તત્ત્વનું આનંદ-સ્વરૂપે વ્યક્તિમાં મંકમળ વધુ, તેનું નામ ચારિત્ર

નયનારની વાત ખૂબ પ્રમિદ છે એ જ મક્કમાં લોકડા કાપવાને ગયો હોતો ખાર વાગ્યાના સમયે ખાવા માટે રાખેલો કાઢે છે જૂન તો એવી લાગી છે કે પથ્થર પણ પચી જાય

ખાવાની વાત કરો તો બધાને ખાના આવડે છે પણ એ જમાનાના માણસો ખાતા પહેલાં કંઈક વિચારતા, શુ વિચારતા હતા તે જુઓ નયનારે નિ

જ ગલમા બે મને કોઈ અતિથિ મળે તો ડેવું માડું ? એકવો ખાઉં, તેના કગ્તા આ રાટલાને ભાગવામા ખીજે કોઈ ભાગીદાર હોય તો ?' પહેલાના માણસો માનતા કે ખાવું ખરું પણ થોડું બીજાને આપીને, ભાગ પાડીને ખાવું

નયસાર એ અવસ્થામા જૈન નથી, પણ માનવ છે માનવને છાજે એવો એ વિચાર કરે છે

બધી ઈમારતો આ માનવતાના પાયા ઉપર ઊભી થાય છે ભલે પછી એને કોઈ ધર્મ કે મહાશુણ ન કહે ! આવા માનવમા પછી આપોઆપ શ્રદ્ધા, શ્રવણ ને મયમ આવે છે

કોને આપવું ? એ વખતે નયસારને જાતિ-દેશ કે ધર્મનું બંધન નહોતું એની નજર એક મુનિવર ઉપર પડી મુનિ સાર્થવાહથી છૂટા-ભૂલા પડી ગયા છે એ સતને ભેતા જ, એની ચેતનામા આનંદની અણઅણાટી થઈ આમ તેને એ પ્રથમ ક્ષણે જ દર્શનનો સ્પર્શ થયો

જાણો છો, મહ્યતા શું છે ? નમન મુનિને એ જૂએ છે ને ભક્તિભાવથી નમન કરે છે ગુરુજનોને નમનારો, ભવિષ્યમા આખા જગતને પોતાને ચરણે નમાવી શકે છે જૂઓને, વ્રક્ષો નમે છે એટલે એ ખીલે છે શું એકેન્દ્રિય એવા વૃક્ષનો ગુણ પણ માણસમા નહિ રહે ?

સન્મુખ જઈ તેણે કહ્યું, 'મહારાજ, મને લાલ આપો' આહાર, પાણી પતાવી શાત થયા પછી પૂછ્યું 'મહારાજ, તમે આ અટવીમા કયાથી ?

મહારાજે જવાબ આપ્યો ‘ હું માથીઓથી છુટા-
ભૂલો પડ્યો છું ’

નયસારે કહ્યું “ મહારાજ, આ અટવી ભયદર છે
આમા જે ભૂયા, તે જીવના ગયા આ જ ગલ વાધ-ગિંદ-
રાથીઓથી લગેલું છે ચાલો, હું આપને આપના સાથી
માથે મેળવી આપું ”

નયમાર ને મુનિ જગવ વટાવતા જાય છે મુનિએ
જગવના અતે, પર્વતની ધારે એ નાનકડી કેડી ઉપર
ઊભા રહી પૂછ્યું- ‘ આ જ ગલમા ભૂવા પડેવાનું શું થાય ?
ભૂવા પડેલાનો ભોગ વાધ અને વડુ લે ને ? તેમ જીવનરૂપી
જગલમા ભૂવા પડેવાઓને પણ ક્રોધ-માન-માયા-લોભરૂપી
પદ્મો ચીરી ખાય છે ’

જગલમા પડેવાને તો પદ્ય મગી પણ જાય, પણ જે
જીવનમા ભૂવા પડ્યા છે, તેમનું તો પૂછવું જ શું ? એમને
કેણુ મત્ત પદ્ય મમજાવે ?

જીવનમા ભૂના પડેવાને તાગવાની-ઉમારવાની આજે
પ્રબ જરૂર છે ધન ને મહની સુતા પાછળ જે ભૂવા પડ્યા
છે, તેઓને મત્ત કેડી બતાવવાની જરૂર છે

ધનની કોને જરૂર છે ? તે વાત પણ આ ઉપરના
નમવાહથી મમજાવે કાચુ ગરીબ તો હું ખથી પણ કહે
વાનો ‘ હે ભગવાન, હવે મને છોડાવ ’ પણ શીમત ?

મહારાજે કહ્યું- ‘ હે નયમાર ! તે મને જ ગલમાથી
સ્તો બતાવ્યો, પણ તને જીવનનો સ્તો કેણુ બતાવશે ? ’

ભાઈ, જીવનનો માર્ગ ફર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્ર છે ' એક નારો વિનાગ મનમા આવે તો એમાથી અનેક સારા વિચાર જન્મે પણ આજે સારા વિચારનો જ દુકાન છે તેથી વિચારશૂન્ય પ્રવૃત્તિઓ વધતી જાય છે

આ ભારતદેશ, જે અહિંમા-ધર્મનો પૂજારી છે ત્યાં માજે કતલખાના ને મત્સ્યકોગો વધી ન્હા છે આજે એના સમય આવતો જાય છે કે માનવી દેડકાઓનો પગદેશ નિકાસ કરી હુડિયામણુ ઊભુ કરવાની ધમાલખા પડ્યો છે

જ્યાં મધરથ અને શીમિરાજ જેવા રાજા હતા, જેમણે પારેવા માટે પોતાના પ્રાણ આપવાની તૈયારી બતાવી હતી, કુમારપાળ જેવો જીવહયાપાલક રાજા હતો, જે મોકેડા માટે પોતાની સુવાળી વાગમરી કાપી દેવા તૈયાર થયો હતો આવા અનેક આદર્શ રાજા જ્યાં વસ્યા હતા, તેની પ્રજા તો કેવી આદર્શ હોવી જોઈએ ! પણ આજે શી દશા છે !

એમેન્ડીમા આજે અગ્નિન કતલખાના ખોલવાની વિચારણા વાય છે ખાત્રી પહેરલાઓ એવી સલામા જઈને તાળીઓ વગાડે છે, પણ યાદ રાખજો, તેમાયે અહિંમાત્ર ખૂન થાય છે જે ત્રિદ્વાત ઉપર દેશ આગ્રહ થયો તેની એમા મરકરી છે, ઉપહાસ છે

પશ્ચિમના દેશોમા વેલ્ટેરિયન સોમાયટીઓ સ્થપાય છે વનસ્પતિ-આહાર એ શુદ્ધ-સ્વચ્છ ને શાંતિદા છે, એમ તેઓ માને છે જ્યારે અહીં ઉચ્ચ વિચારસરણી ધોવાતી-ભૂસાતી જાય છે

આજે અન્યાય અને ભૌતિકવાદનો પવન ફુકાય છે તે વાદના પ્રવેશેલો માનવી, એક સ્થળે જેસી મનન કે પ્રિતન

કરવા તૈયાર નથી ચિંતન વિનાના નેનાઓના નેનૃત્યમાં
રહેલી આવતી કાલની પેળેને, ભયક્રમ નુકસાન છે

મસલુ ખૂબ સુંદર, ૧૫૫ ને નામુક પ્રાતી છે એ ખૂબ
હોડે છે, પણ જ્યાર એ નિર્ભય થવાની કદાચે પહેલે છે
ત્યારે જ એ આખ બધ કીને ભેખી બધ છે એ માને છે
તે મને હું કેઈ જોતુ નથી પછી એવાને છેવટે શિક્ષાની
પકડી લે છે માણસને પણ એ રીતે મોહનીય કર્મ ઝડપી
લે છે એના પન્તમાથી છૂટવા માટે સતત ચિંતન-મનનની
આખ ખુ તી રાખવી ભેખી

ચિંતન કરવાથી એકની અસર બીજા ઉપર થાય છે
ફોરેના એક ડબ્બાને બે ધણો લાગશે, તો બધા ડબ્બાને
લાગ્યા વગર નહીં રહે મનને ધણો લાગ્યો એલે સમજાશે
પણે ઇન્દ્રિયો ઉપર એની અમર થવાની જ

એલા માટે મુનિએ નયમાને કહ્યું - 'તમે શ્રાતિથી
વિચારો છવનની અટવીમા ભૂલા પડેલાનું નુ થાય ?'
પછી મુનિ તેને 'નમો અતિંક તાણુ' પંતુ મહત્ત્વ મમત્ત્વે
છે મામ એ છવને, તત્ત્વના અર્થાં આથે અનુભવનો પગમ
જાનક થાય છે

તે વધારે કાઈ બજતો નથી, પણ કાઈકે મારું છે,
તેનું તો બાલે જ છે મૂર્ચ્છિકાની પહેલા બૂલોદય થાય
તેમ જ્ઞાન પહેલા દશન થાય છે દિવ્ય છવનની માવી
ઝાપી થયા પછી માતમાને બીજુ છવન જ નહીં ગમે

આજે સમાજમા કોઈને પ્લડ પ્રેશ છે, કોઈને હાઈ
પ્રેશર, તો કોઈને લો પ્રેશર આજ્યા છે હેવા માટે

ને પહેરવા માટે ત્રણ જોઈએ તે માટે માણસ આટલો હેરાન થાય છે આ બધું શા માટે છે, તેનો સાચો ખ્યાલ કોઈને નથી

થોડીક વાર શાન થઈને વિચાર કરો તો તમને હવ નતુ માયુ મૃત્યાકન સમન્વશે મનમા મથન કરો, તો સાધના વિના, તન પણ તરવહીન લાગશે

મન ઘણું વચળ છે એ કારે તેમ વિચાર્યા કર છે એક રાજા ફરવા માટે બગીચામા ગયો ત્યાં જઈ એણે આરામ કર્યો, પરંતુ સામેથી કોઈ રાજા સૈન્ય લઈ આવી રહ્યો છે, તેમ તેને જણાયું, અને એના મનમા તરત એવો વિચાર ઉદ્ભવ્યો ‘એ મારા પર વહાઈ કરે તે પહેલા હું જ તેને મારી નાખુ !’ અને પછી તો પૂછવું જ ગુ ! એતુ મન મારવા અને કાપવાના કામે લાગી ગયું એણે મનથી યુદ્ધ આદ્યું આમ મનમા ને મનમા એણે બધી પાપની ઘટ માળ ઘડી કાઢી

જેતુ મન હાથમા છે, તેના હાથમા આખું જગત છે મહાવીર પ્રભુ મનને હતવા નીકળ્યા મારા બાર વર્ષ સુધી તપશ્ચા કરી તેમણે મનને સાધ્યું

મામેથી આવી રહેલા રાજાએ જોયું તો ગામનો રાજા બગીચામા બેઠો છે, એટલે તેણે વિનયથી પ્રજ્ઞામ કરી કહ્યું ‘હું ફરની જાવાએ નીકળ્યો છું આપ અહીં જ મળ્યા એ સારું થયું ‘હું આપને મિનતી કરવા જ આવતો હતો આપ પણ મારી સાથે જત્રા કરવા પધારી મને લાલ આપો’

આ રાજાને થયું હાથ ! આ ચતુ નથી, જત્રાણુ છે પણ જોવાની ખૂબી તો એ છે કે એક જત્રા કરવા જાય છે,

તો ખીજે એને માગવાનો વિચાર કર છે ! જગતમા માણુઓ
આમ વગર વિચારે જ, મગજમા ત્યાંતિ લાવવાને જદલે
અશાંતિ સ્થાપે છે

ચિંતકો કહે છે હે માનવી ! યત્નુ છે તે પણ તુ જ
છે, મિત્ર છે તે પણ તુ જ છી જોવા અરુમા પહેરશે તેવુ
તમને દેખાશે દષ્ટિ તેવી સૃષ્ટિ ' ભગ્વત્

મને આ પ્રસંગે કવિ દલપતરામ ને નાટ્યકાર ડાહ્યા
ભાઈનો પ્રસંગ યાદ આવે છે એક કનિ છે, તો ખીજ
નાટ્યકાર ખન્ને સ્વતંત્ર છાપામા લખતા માણુસ જાત
ધણી ધર્મીજી ધર્મીથી ડાહ્યાભાઈ પોતાના છાપામા લખે છે
દલપતરામ તો ' એકલી સ્ત્રીઓ ગાય તેવા ભેડડડા જ લખે
છે તેમા શુ તત્ત્વ છે ? ' ત્યારે કવિ દલપતે એ લખ્યુ -
' ડાહ્યાભાઈ તો આજો દિવસ ભવની ભવાઈ જ લખે છે !
એ નાટક નહિ, ભવાઈ છે ! '

એક દિવસની વાત છે અમદાવાદમા પર્યુષણના
દિવસો હતા સ્થળે સ્થળે માધુમહારાજો પ્રવચનો આપતા
હતા અચાનક એક ત્યાગી મુનિરાજનુ પ્રવચન સાંભળવા,
ડાહ્યાભાઈ જઈ ચડ્યા

ત્યાગીઓ પાને શુ હોય ? ત્યાગની વાતો એ દિવસે
મિત્રિ મે સબ્ધ મૂળુ એ વિષય ઉપર વ્યાખ્યાન આપતા
મુનિવરે કહ્યુ - ' મનના વચ ઉપર મેરીનો જ ન લાગે
તો આ જીવન ગદુ - મેલુ - અપવિત્ર બની ગદુ પત્રી ભવે
એ માનવ, મહા વિદ્વાન પણ કેમ ન હોય ! '

નાટ્યકાર ડાહ્યાભાઈ, એ જમાનામા એક ઋષિ ત્રણતા
સ્નાતક ને નાટ્યકાર તેમને થયુ, હું નાટક લખુ છુ, સુસ્કારી

વાતો કરુ છું, પણ મારા પત્રમા મરસ્વતીને ગત્ર આવ
તેવા લખાણ, કવિ દલપતભાઈ માટે લખાય છે. મારા
મનના પડદા ઉપર એના માટે કેટલા વેગજે લખ્યા છે ?
માટે મારું મન ધોણુ જોઈએ

વ્યાખ્યાન પૂરુ થયું, પણ પેલો વિચાર ન અટક્યો
એ ગયા મીઠા કવિના ઘર તરફ કવિ હીંચકા પર બેઠા
બેઠા સોપારી ખાતા હતા તેમણે દૂરથી જોયું તો ડાહ્યાભાઈ
ગલીમા આવી રહ્યા છે. થોડીવારમા તો ડાહ્યાભાઈ, કવિ
દલપતભાઈના ઘરના પગથિયા ચઢતા થયા કવિને ક્ષણભર
તો જામ થયો. મારા શત્રુ મારે બારણે! દીવાથી દીવો
મગટે એમ, માનવતાના બેઠેના અતરમા દીપક મગદ
થયા ઘણા વર્ષે શત્રુઓની આજો, મિત્ર થવા માટે લેગી
થઈ બને હીંચકા ઉપર બેઠા.

ડાહ્યાભાઈએ વાત મૂકી-‘ ભાઈ, હું તમને એક વાત
કરવા આવ્યો છું રણમેત્ર પર જ્યારે યુદ્ધ બધ થવાનું
હોય ત્યારે મમરાગણમા એક ઝડી બિલી કરાય છે, તે
ઝડી સંદેશ હોય છે આ વાત માચી છે ? ’

કવિને, આ વાત કેવું રૂપાતર લેશે એની કલ્પના ન
આવી દૂકમા તેમણે કહ્યું-‘ હા, વાત માચી છે ’

ડાહ્યાભાઈએ પાઘડી ઉતારીને સંદેશ ઝડી ચોટી
બતાવતા કહ્યું-‘ કવિરાજ, આ ઝડી આપણા માથે કુદરતે
બિલી કરી હજી આપણે વાગ્યુદ્ધ કર્યા કરીશું ? ’

આ દેકા વાકયે કવિના દિલને હલાવી નાખ્યું

કવિને ખ્યાલ આવી ગયો એ જિભા થયા ડાઘા લાઇને બેટી પડ્યા આખ બીની થઈ તેના મોઢામાથી ડાખ્દો સરી પડ્યા—‘તમે કેટલા મહાન ! દમા માગવા માટે માગ દાગે આવ્યા ? ખખખ, તમે જીવનના માથા નાચકાર છો !’

શત્રુ મરી ફાલુમા બેઠ મિત્ર જન્યા એ જ કલમ જે વરો મુઘી વિકૃદ્ લખતી હતી, તે હવે માનુ લખવા લાગી પછી તો જીવા ત્યા મુઘી એકબીજા, એકબીજા માટે માત્ર જ લખતા ગયા આનુ કાગળ-વિતાવટન વિનિશ્ચય ।

દ્રષ્ટિ પલટાઈ જાય તો જીવન પલગાયુ મમજો નમાજમા પણ દ્રષ્ટિ પલટાઈ જાય તો નવ્ય દ્રષ્ટિ આવે એટલે વસ્તુનું હાઈ સમજવા માટે ત્રાસુ જ્ઞાન જોઈએ આમ પહેલો વિચાર કરાંન, બીજો જ્ઞાન અને ત્રીજો ચારિત્ર

કાળવક્રનો વિચાર કરો તો આ જીવન, બિન્દુ સમાન લાગશે મોક્ષ-મુખનો વિચાર કરો તો દેવી મુખો પણ તૂણ મગાન લાગશે મનપૂર્ણ મદ્વિચાર, માનવીના આચારને મુધારે ■ આચાર જીવનમા રહેલા મનાચાગને ફર કરે છે

માટે જ ચિન્તન કરા તા પન્નજનુ કરા કાણુ, આ આત્માને પરજનુ પદ પ્રાપ્ત કયા વિના કયાય મુખ મળનાર નથી !

વાણી પરોપકાર માટે હો !

આજે આપણે ભાષાનો વિચાર કરીએ છીએ ભાષા, એ માનવીની અપૂર્વ મિદ્ધિ છે માણસના મનના ભાવોનું એ વાહન છે ભક્તિ અને ભાવ, સ્નેહ અને સૌહાર્દ, ભાષાના માધ્યમ દ્વારા વ્યક્ત થાય છે, અહર ધૂટાતુ તત્ત્વ, આ ભાષા દ્વારા બહાર પ્રગટ થાય છે

આ ભાષા માણસ અને પશુ બંનેને મળી છે, પણ માણસની ભાષાનો અનુવાદ બીજી ભાષામાં થઈ શકે છે અંગ્રેજ અંગ્રેજીમાં બોલે, તો તેનો અનુવાદ શુજરાતીમાં થઈ શકે, ભારતવાસી હિન્દીમાં બોલે તો એનો અનુવાદ અંગ્રેજીમાં થઈ શકે પણ કૂતરાની ભાષાનો અનુવાદ બિલાડાની ભાષામાં થાય ? આ ગીતે માણસની ભાષા, પશુની ભાષાથી વિશિષ્ટ છે પણ એથી થ વધારે મહત્તા તો એ છે કે માણસ પી ભાષા, કંઈકના વિકાસ અને ગૌરવોનું પ્રબળ સાધન બની શકે છે, અને આ જ ભાષાનો વિવેક વિના ઉપયોગ થાય તો કંઈકના ઉદ્વેગ, પતન અને વિનાશનું નિમિત્ત પણ બની જાય છે માટે આપણે વિચાર કરવાનો છે કે ભાષા કેમ વાપરવી ?

તમે જાણો છો કે સારી અને કિંમતી વસ્તુ ઉપર ચોક્કી દોય, પહેરા હોય, આ ભાષા પર પણ તેમ જ છે બત્રીશ

તો હાત રૂપી જેના ચોકિયાત છે અને બે હોક રૂપ જેની આસપાસ કિલ્લા છે, એવી જીભમાં બાધા છે બાધા દેવા વશ નીચે છે !

કાંટો, વીંછી કે સર્પ જે ન કરી શકે તે આ ભાગ કરી શકે છે સર્પનું ઝેર ઉતારી શકાય, પણ જીભના ડખનું ઝેર કાતિલ છે આ ઝેર તો બરોબર ચાલે. એટલે મખા પુરુષો કહે છે કે પંડેપકાર માટે વચનનો વ્યવહાર કરજો !

વિરેદી જરૂરતા, અવિવેદી માણસો ઘણા છે તે એવું બોલે કે આપણને આભળના પણ શરમ આવે એ પણ માણસ છે, છતાં એમના મગજમાં આવી ખગળ વાતો કેમ આવી ? એમની વાણીમાંથી આવા ખરાબ શબ્દો કેમ ઝપા ? તે જરા વિચારો

જીભ તો યવિત્ર વસ્તુ છે એના પર પ્રભુનું નામ રમે મા સરસ્વતી એના પર વાસ કરે, અને બ્રાહ્મીનું ન્યાયી અવતરણ થાય છે એ જ જીભ, આજે કેવી રીતે લોકો વાપરી રહ્યા છે, તેનો શાંતિથી વિચાર કરીએ તો લાગે, કે માણસો વાણીના વ્યવહાર વખતે, વિવેકને અને વિચારને વિમળી બાંધે છે

તમારી જીભથી તમે તમારું ને પારકાનું ઘણું બહુ કરી મોકો છો આ જીભ વડે સાડુ ખાઈ શકાય છે, સાડુ પી શકાય છે ને સાડુ બોલી પણ શકાય છે જેવા માણસના સરકાર !

એક દિવસની વાત છે ઇંગ્લેન્ડથી ખાસ હોશિયાગ એક એલચીને હિન્દુસ્તાન મોકલવામાં આવ્યો હતો અહીં આવી

તેણે એ જ કામ કરવાનું હતું, કે હિન્દુસ્તાનના રાજાઓ કેવા છે ? રાજનીતિ કેવી છે ? તેઓમા સમજણ કેટલી છે ? આ બધું જાણીને એણે ત્યાં જઈ હેવાવ રજૂ કર્યો.

અહીં આવીને એ સીધા લખનૌના ફરખારમા બેઠો. એની અગ્રેજી ભાષા, રાજવી જાણતો ન હતો. રાજવીની ભાષા, અગ્રેજ જાણતો ન હતો, એટલે વચ્ચે દુભાવિયો. ગંભીરમા આ યો તે અગ્રજનું ઉર્દૂ કહે, ને ઉર્દૂનું અગ્રેજી કહે.

એ જમાનાના નવાબો નાયમા, મુઝરામા, નૃત્ય ને મહેફિલોમા મસ્ત હતા. તેઓને પોતાના રાજ્યની કે પ્રજાની ચિંતા ન હતી. બધું ચ કામકાજ રાજ્યના મંત્રીઓ કરી લેતા.

નવાબે ઇંગ્લેન્ડના એલચીને પ્રશ્ન કર્યો “ તમારા રાજાને બેગમો કેટલી છે ? ” દુભાવિયો રાજનીતિમા નિપુણ હતો. તેણે વિચાર્યું કે જો આ પ્રમાણે હું અગ્રેજને પ્રશ્ન પૂછીશ તો તેને લાગશે કે આ નવાબો એકલી લોગની જ વાતો કરે છે એટલે દુભાવિયાએ ફેરવીને પૂછ્યું “ આપના કેબિનેટમા કેટલા સભ્યો બેઠે છે ? ”

એલચીએ જવાબ આપ્યો ૨૧૨. દુભાવિયાએ નવાબને કહ્યું — ૨૧૨ બેગમો છે.

પછી નવાબે પૂછાવ્યું કે તેના સાહજબહા કેટલા છે ? એનું ભાષાતર દુભાવિયાએ કરીને પૂછ્યું “ તમારી કેબિનેટના મેમ્બરોને કેટલું ભથ્થું મળે છે ? ચૂટણી તમે કેવી રીતે કરો છો ? ”

નવાળે આમ એલચીને વાતોમા જગલા કેટલા, દૂતરા કેટલા ને મહેદિન કરવાના સ્થાનો કેટલા ? આ જ વાતો પૂછી તેના છવનમા બારાબાર વિચાર અને વિલાપ હતો ત્યાં તોનો અનુવાદ કરી ગજનીતિસ દુબાપિયાઓ રાજ્યનુ વ્યવસ્થાન ત્ર કેવુ છે ? કર તમે કેટલો લા છે ? આમ આખી વાત એલચીને ફેરવીને પૂછી

આ વાર્તાવાપથી એલચીને થયુ કે હિન્દુસ્તાનના રાત્રો ભલે ઠંઠ ન જાળે, પણ ગજનીતિમા આપણાથી કિતરે એવા નજમા નથી આરો પ્રભાવ જે પડ્યો, તે વિશિષ્ટ વાળીથી પડ્યો

પરમા થી જગત્ત વાપરે તો તે ૧૨ મોઈ તારી જને પણ થીને ૧૦૮ વાર પૂજો તો એ ઝેર જને તમારા વચનમા કમલ હોય, કદુતા હોય, બડાઈ મારવાની ને બીજને ઉતાગી માડવાની બાજના હોય તો તે કખ કેપ જ નિવડે ને ?

આપણે સામા માણસનુ માન જળવાય તેવુ, ઓછુ પણ ગૌરવતાસયુ વચન બોલવુ જોઈએ અલકારથી માણસ શોભતો નથી, અલકારથી શોભે છે માનવીતા આ અલકાર એન્હો પરોપકારી વચનો

માણસમા જોલા આત્માને માન આપતા શીખવુ જોઈએ શી જગર કે અહીં નીચે બેઠેલો આત્મા પણ આવતી કાલે ઉચ્ચ ગતિએ જનારો હોય ! શિષ્યા હોવા ઉતા મૃગાવતી, ચંદનમાળા કરતા પહેલા કેવળસાન પામે છે તાપસે, ગૌતમસ્વામી કરતા પ્રથમ કેવળી જને છે

જેમ મોટરમા સારી ઊંચ હોય, તેા અકસ્માત થતો બચે છે, તેમ વાણી પર ઊંચ હોવી જોઈએ જોડવાનું થયું મન થઈ જાય, ત્યારે એને કહેવું ‘થોડા સમય માટે તું શૂન્ય થઈ જા’

આત્માની શક્તિ, આકાશી નથી માપી શકાતી આપણે હવેસ્થ છીએ માણસ-ભૂલને પાત્ર છે, એ ભૂલને સુધારવા માટે વાણીને પવિત્ર રાખો એના માટે આપણે ત્યાં માફી, ક્ષમા ને મિચ્છામિ દુકકડ વપરાય છે

ઈતિહાસના પાના વાચતા કે માલગતા તમે એવું કયાય જાણ્યું છે કે મૌનથી કયાય અઘડો થયો હોય ? લોકો કહે છે કે મહાભારતનું સુદ્ધ જુગારમાથી જિલું થયું, પણ હું તમને યાદ આપવા માશુ છું કે જોલતા આવડ્યું નહીં, એટલે એ જિલું થયું !

દુર્યોધન ઉતાવળથી મહેલમા પ્રવેશ કરે છે સામે ખાણું છે એમ ક’પી, એ અંદર જવા જાય છે, ત્યાં એ કાચ સાથે અથડાઈ પડે છે જે દરવાજો કટપ્પે, એ કાચ હટો તેમા ખાણાનું પ્રતિબિંબ હતું આમ એ જમશી અથડાઈ પડે છે

તે પાછો ફરે છે દ્રૌપદી, સામેના અરૂણામા જિલી છે તે આ ખનાવ જોઈને હસી પડે છે, અને વ્યગ્રમા કહે છે ‘આધજાના દીકરા પણ આધજા જ હોય ને !’

દુર્યોધનને શાય છે, આ તેા દ્રૌપદી દ્વારા મારું અને મારા વડીલોનું અપમાન થયું ! માણસ જીવનજર પોતાના અપમાનને યાદ રાખે છે માણસ મરે છે, ત્યાર પણ એ

અપમાનને યાદ કરતો કગતો મરે છે આમ તેનું પેર પગએ પડુ બધાય છે ઈ સુ ૧૯૧૮મા જર્મનીને ભે શુભામ ન બનાયુ હોત, તો હિટલર ન પાકત હિટલર એ અપમાનની બેતીનો પાક છે, વેગુ પરિણામ છે

આનાને નમાવીને સમાધાન ન કરતા તેમા તમે છુટ્યા એમ માનો ડો, પણ યાદ રાખજો કે, કોઈને પાડીને તમે ડોભા નહીં રહી શકો તમારાથી બીજો કોઈ બળવાન નીકળશે, ને એ તમને પાડશે એટલે પ્રભુ મહાવીર કહે છે પ્રેમના વારિથી કોધને ધૂઓ ઉપસમેળ દળ કાદમ્ !

દ્રૌપદીના શબ્દથી વેગના બીજ વવાય છે ને તેમાથી મહાભારત નિપજે છે અપમાન એ ડખ છે તે મહેલાઈથી પિગળનો નથી વેર લઈને જ એ શાત થશે એ તો આત્માને, કઠોર પથ્થર જેવો બનાવે છે

દુર્યોધનના કપાગમા ચોટ લાગી હતી એ એણે સહી વીધી, પણ દિલમા લાગેલા વાણીના તીર એ સહી ન શક્યો એણે ત્યા જ મનમા સકપ કયો—‘ મને આધળાનો દીકરો કહે છે, તેને નિર્વશ ન કરે તો હું દુર્યોધન નહીં !’

ભગવાનને ન ડકૌશિક ડખ મારે છે ગરીરમાથી ધારા વહે છે જવાળમા પ્રભુ ઉમ બનતા નથી વાણીના પ્રહારો કરતા નથી શાંતથી “બુબ્બ બુબ્બ” કહે છે ભગવાન સર્પને પ્રતિબોધવા, શાત કરવા અમૃત વાણી વરસાવે છે ત્યારે તે માત્ર નમાવી, યગ્ન સ્વીકારી, છવન માટે અણુસણ લે છે

તમારા જેવા ભે એ અવસરે હોય, તો કહેરે કયા ગયુ હવે તારુ બળ ? બેયુને લોહીને

દૂધ વહે છે !' શબ્દોમા જાડુ છે એ ઝેર પણ છે, અને અમૃત પણ છે શત્રુને પણ મિત્ર બનાવી શકાય છે

ધ્રાવકનુ લક્ષણ કયુ ? જે રોજ માલજો તે ધ્રાવક તે સમજણ ને શ્રદ્ધાપૂર્વક સાલજો છે કારણ-સાલજનારને મમજણ આને છે, સાચુ જ્ઞાન થાય છે આત્મા ભૂખ્યો છે તેને ખોરાકની જરૂર છે તે ખોરાક મળે કયાથી ? વાલીમાથી વાળી મારી તો આત્મા મારો

માણુમની માણુસાધને સમૃદ્ધિથી માપવામા આવતી નથી, મપાય તો તે નિલથી જ મપાયે છે. એમને હવકો ન પાડો અપમાન કોઈનુ કોઈ જિવસ ન કરો નહિ તો માણુમની રાખમાથી આગ લબકી જીકશે, એમાથી અવાજ નીકળશે આણે માડુ અપમાન કયુ છે !

પાડો વનમા ગયા શ્રીકૃષ્ણ દુર્યોધનને મમજાવવા ગયા, 'તુ બધુ નહીં તો પાચ ગામ પાડવોને આપ હું તને ધર્મ' મમજાવવા આવ્યો છુ ' એમણે ઘણી સુદર વાતો કહી, પણ તેણે એ ન સાલળી

દુર્યોધને કહ્યુ 'આપનુ બધુ તત્વજ્ઞાન હું સાલળીશ, પણ આ તકે નહીં આપની વાત સુદર છે પણ ધર્મનો ઉપદેશ માલજવાનો આ અવસર નથી '

'આપ ધર્મની વાત કરો છો હુ મૂખ છુ, એવુ પણ કાઈ માનગો નહીં, આ બધુ મારી રીતે જાણુ છુ, પણ તેને હુ સ્વીકારી શકતો નથી, તેના માર્ગે જઈ શકતો નથી એડ સ્ત્રીની લાજ લેવી એ લયકર અધર્મ છે, એ હુ જાણુતો નથી, એવુ પણ કાઈ નથી પણ મને હુ ખ છે કે એવા અધર્મના માર્ગથી હુ પાછો વળી શકતો નથી '

કયાથી ?' તો જમનાર પણ કેવી અસર થાય ? શબ્દોને કેવો જાદુઈ પ્રભાવ છે !

મને એક દરય યાદ આવે છે એક લિખારી જાદુ જ વૃદ્ધ અવસ્થાએ લીખ માગતો હતો તે રસ્તામાં લાખો હાથ કરી જાતો હતો તેને માગતા આવડતું હતું, પણ એ જોયા વિના જે મળે તેથી એ સતોષ માનતો

માર્ગ પરથી અનેક જતા કોઈ જોયા કરતા, કોઈ હામી કરતા કોઈ પૈસો જે પૈસા આપતા કોઈ ટીકા પણ કરતા માણુમની જાત ઘણી વિચિત્ર છે માણુમ કઈ ન કરી શકે, તો ટીકા તો કરી શકે જે લોકો કઈ નથી કરતા, તે બેઠા બેઠા આ કામ સરસ રીતે કરતા હોય છે !

આ વૃદ્ધ લિખુક પાસે થઈને, એક સજ્જન પસાર થયો તેને કંઈક આપવાની ભાવના થઈ ખિસ્સામાં હાથ નાખ્યો કાઈ ન મળ્યું બધા ખિસ્સા બેઈ લીધા કાઈ ન મળ્યું પાછીટ ઘેર રહી ગયું હતું

તે સજ્જનને આપવું હતું, પણ આપી ન શક્યો મનમાં કુળ થયું તેજે લિખારીને સહાનુભૂતિભર્યા મીઠા શબ્દોમાં કહ્યું — હાહા, આજ ખિસ્સું ખાલી છે કિલ છે, પણ દ્રવ્ય નથી, શું કરું ? મારા ઘરે આવગો ? ”

વૃદ્ધે જવાબ આપ્યો — ‘ ભાઈ, ઘણા ઘણુ આપે છે પણ એના કરતા તમે તો ઘણુ ઘણુ મને આપ્યું છે તમે જે રનેહલરી સહાનુભૂતિ જતાવી તે મારે મન ઘણુ છે ધન ઘણુ આપે છે, પણ મન કોઈ આપતું નથી રનેહનો શબ્દ કોઈના મોઝેથી સાલ્યો નથી આજે તમે મને

એ માયા અનેકબીના શબ્દો આપ્યા છે । અને એ વદની
આપના ખૂણે એક આમુ જૂની ગદ્ય

માણુમ માણુમને મળે ત્યારે વાતો દા । વિચારનો
વિનિમય થશે ભેદએ તેને બદલે એકબીજાની નિંદા અને
દાપવાનુ શરૂ કરે તે શુ યોગ્ય છે ? માનવી પાને શબ્દનુ શરૂ
છે પણ તેનો સદુપયોગ નથી જો એનો સદુપયોગ થાય તો
આ સસાર સ્વર્ગ બને, આ ઉજ્જડ જીવન નહનવન બને

નાનીઓ કહે છે કે વાણીથી પરોપકાર થાય તો બોલો,
અથવા મૌન રહો ન બોલતા આવડે તો મૌન ગદ્યુ એ
સુગતુ કર્તવ્ય છે માટે જ તમે લોકકૃપી જાલમા, તિલક
નમાન થવા એથુ સાધન વાણી કહ્યુ છે વાણી એ માણુમ
નુ ભૂવણુ છે આ આભગણથી માણુમ શોભે છે આના
દારા એ ઘણાને સહાયક બની શકે છે, ઘણાને શાતા આ રી
શકે છે, ઘણાને પ્રેરણા આપી શકે છે, વાણી દારા એ
જીવમા જીવા આને પહોચી શકે છે માટે વાણીને વિગ્રાની-
ને, વિવેકના વસ્ત્રથી ગાળીને વાપરવી

તમારી પાને વિગ્રા એટી હશે તો ચાલશે, પણ વિવેક
એછો હશે તે નહિ ચાલે થન એથુ હશે તો ચાલશે પણ
વાણી એટી હશે તે નહિ ચાલે.

આપણા નામે આ સ્લોગન એ જ કહ્યુ છે માનવી
પાસે જ્ઞાન માટેની લક્ષ્મી હો, શુભ રહે વિદ્યા હો,
પરશક્તિ માટે વિજ્ઞા હો, અને પદ્મવતી માટે રાણી હો

આ ચાર બેટ એ માનવી આ - શુભ રહે આ નાણુ
ત્રણે ભુવનમા તિલક નમાન નગરેશ

માનવધર્મ

શાંતિનગર જોકે સર્કલ પર વસતા બાર્ધ-મહેનોએ દરીયાના તા ૨૬-૬-૬૩ ના દિવસે પૂજ્ય મુનિશી ચન્દ્રપ્રભસાગરજી મહારાજગુ એક પ્રવચન 'માનવધર્મ' પર ગાંઠ યુ હતુ એ વિશાળ મહત્વમાં હજારોની માનસમે ની સમગ્ર આપેન પ્રવચનની પ્રેરણાથી ધણા ય મહારાષ્ટ્રિયન બાર્ધ-મહેનોએ ઠાડુ માસની પ્રતિષ્ઠા લીધી હતી પ્રવચનના સાર આવી રહ્યું કરીએ છીએ

દુનિયામાં ધર્મો ઘણા છે પણ માનવધર્મ એક છે જેન હો કે જૌહ દો, કિન્દુ હો કે મુમનાન હો, ગીખ હો કે ખિસ્તી હો, પણ હકીકતમાં સૌ માનવ છે માનવ એ મુખ્ય નામ છે, બાકી બધા અહીં વિશેષણ છે આજે વિશેષણો એટલા મહત્વના બની ગયા છે, કે મૂળ નામ ગૌણ બન્યું છે, અરે! ભૂવાતુ બાય છે માનવ, એ બધા વિશેષણોથી મુખ્ય થઈને પોતાનો વિચાર કરે, તો એને ખ્યાન આને કે પોતાનો ધર્મ શો છે ?

તમે કુદરતમાં જોશો તા જણાશે કે દરેક ચેતન વસ્તુને કે જડ વસ્તુને, પોતાનો ધર્મ છે, પોતાનો સ્વભાવ છે અગ્નિ ઊભા આપે છે, ફૂલ મુગધ આપે છે શેરડી મીઠો રસ આપે છે ધૂપ વાતાવરણ સ્વસ્થ કરે છે આમ પ્રકૃતિ પોતાનો ધર્મ બજાવે ગાય છે વિષમ બને વિકટ પરિસ્થિતિમાં પણ

આને માણસની ગિથિ આ છે ઉપરની એ માણસ છે, પણ અહીં તો અનાદિકાગથી ચાલી આવતી પશુતા જ હજી એનામા બેઠી છે ક્રોધ કરે છે, ત્યારે માણસ કેવો દેખાય છે ? લાલ લાલ ડાગા ઝાઝતા, આવેલના કુઝાડા માનતો અને વાણીમાથી વિષ વર્ષાવતો—માણસ સર્પના સમ્બાર નથી સૂચવતો ? આ વળગેલી પશુતાને માણસે ટાળવાની છે અને તે માટે પોતાનો ધર્મ વિચારવાનો છે

પોતાના સ્વરૂપના વિચાર વિના, સ્વસ્ત્ર આવે તેમ નથી, અને પરસ્ત્ર ટળે તેમ નથી વિચાર કરતા, સ્વધર્મ અમળાય માણસનો ધર્મ શો ? પહેલો નિયમ તે મંત્રી, અગ્ર નિસ્વાર્થ પ્રેમ માણસમા અને પશુમા અહીં બે તરફ જણાઈ આવે ઉત્તમ માણસ નિસ્વાર્થ પ્રેમ કરી શકે છે, પશુ તે નહિ કરી શકે કૂતરુ માલિકને પાછો છે માલિક ત્યારે ત્યાં નાચે, ફરે, પેટ બતાવે, પગ ચાટે કાનલ કે માલિક તેને રાખે આપે છે પણ તે જ કૂતરુ બીજા મજાકયા માણસને બેઈ લસવાતુ ત્યારે માણસ નિસ્વાર્થ લાવે, પ્રેમને માટે જ પ્રેમ કરે છે

તમારે મુખપ્રીતી બેગેર જવાનું હોય, તમારી પાંચે ભાતુ હોય, ભૂખ લાગે ત્યારે મુખડીનો ડગો ખોની ખાવા બેનો ત્યારે પાટિયા પર જે મહાપ્રવાચીઓ હોય તેને ગામ યજ્ઞ ગાડીને, ધરીને કહો છો ને કે, બાઈ, કઈક લેગો ? આમ બોલવા, પાછળ તમારો માનવપ્રેમ છૂપાયેલો છે પ્રેમ તો હાય લભાન છે પોતાના માટે બનાવેલી મુખડી બીજાને ધગવાની એ ઉદારતા બતાવે છે આપ્યા વિના ખાય તો માણસનું દિલ ડળે આમ પ્રેમ—મંત્રી આગળ વધતા, વધાઈ નિર્મળ અને શુદ્ધ બને છે સતોનો પ્રેમ જોયો ? એમને

એ સજ્જનતાના માર્ગે દોરે છે પર્વ એ માણસને જગાડ
નાર એક એવામં છે

ધણા કહે છે પ્રકૃતિ તો જડ છે તમે જડની ઉપમા
દેમ આપો છો ? પણ પ્રકૃતિમા કેવી વ્યવસ્થા અને કરામત
છે, તે વિચાર્યું છે ? સૂર્ય કેનો નિયમિત જીગે છે ? એ કાઈ
તમારી પ્રાર્થનાની પ્રતીક્ષા નથી કરતો સમય થતા એ
આકાશમા ફેખાયો જ હોય માગરમા ભરતી અને ઓટ
પણ કેવા નિયમિત આવે છે ! અરે, આ ઘડિયાળ પણ કેવું
સમયસર એલામં વગાડે છે ! માણસ જાણી જાય છે પણ
એ ન ચૂકે ચેતનવત માણસને, આ જડ એલામં ાધમાથી
જગાડે છે ! આવી રીતે, પર્વ પણ એલામંની જેમ, માણસને
યાદ અપાને છે કે તારો ધર્મ શો છે ?

માણસ જો પોતાનો ધર્મ સમજે, તો એ મિત્ર છે, ન
મમજે તો એ દુરમન છે, વહેમનો પડછાયો છે

એક ધર્મશાળામા એ માણસ માથે તલવાનો રહ્યા,
જને જાગૃણાશુમા ગાહવા નાખીને સૂતા જનેના ખીસ્મામા
પૈમા છે એકને થાય છે ‘ આ કડકો છે ’ ખીજને થાય
છે ‘ પેયો કડકો છે ’ એ તો મર્વ મામાન્ય છે ને કે જેની
પાને ધન હોય, તે નામાને નિર્ધન પણ માને ને ઠદીક
ચોર પણ માને જને માથે સૂતા, પણ અવિધ્યામને લીધે
એકેને ય જાંઘ ન આવી નવાર પડી કોંકે પૂછ્યું ત્યારે
એમણે કહ્યું “ અમે જને માથે રહ્યા માથે જાંઘ્યા ”
તત્ત્વચિંતક તો પૂછશે કે માથે જાંઘ્યા કે માથે જાગ્યા ? માથે
નાથે રહ્યા કે ફૂ-ફૂ રહ્યા ? એમની વચ્ચે તો અવિધ્યામની
તોતિંગ દિવાલ હતી, ત્યા માથે કયા રહ્યા ?

“ માટેજ, શુ આપ મને તારૂંચો ધારા છે? હું દારૂ નથી પીતો કે બોલીને ફગી બાજ કે ભૂલી બાજ ”

રૂંચો તો ગયો પણ સ્વરૂપ એવા શબ્દો માબળી વિચાર કરતો થઈ ગયો અને, તારૂંચોની આટની હલકી છાપ! એક કડિયાવી પણ હું હલકો? શુ બચનને કારણે માણસ આટલો નીચો ઊભરી જાય છે?—અને એ અદર ગયો દાડની જાયામા જાચી ડિંમલી આટલીઓ હતી તે લાપીને ગટરમા દેડી દીધી!

એ જ દાહો એના મનમા પ્રમત્તાની એક લહે દી આવી એ હજારો હજારો થઈ ગયો વ્યમનમુક્તિનો આ આનંદ છે

માણસ પાપથી જ્યાર પાછો વળે છે ત્યારે જે મુખ એ અનુભવે છે, તે અપૂર્વ છે કારણે કે તે પોતાના સદ્ગત સ્વભાવ તરફ વળે છે, મગ અને મેવથી મુખ થાય છે

સારામા માગી વસ્તુ પણ આમપામતા વાનાવગણને લીધે ખરાબમા ખરાબ પણ દેખાય પારશ્વિક મ્દટિકની પાછળ કાગી વસ્તુ પડી હોય તો એ સ્ફટિક, સ્વેત શુભ્ર હોવા છતાં પણ દેખાય

।વુમ પણ વાતાવરણ અને સંયોગોને લીધે આવે ખીટી કે દારૂ પીનારને પૂછો આ ટેવ જન્મથી ધુને આવ્યા છે કે? ખરાબ વસ્તુ એકદમ નથી કરી . એ આટલે ધીરે ધીરે ટેવ પાડવી પડે છે

ના એક કાકા હતા હું નાનો હતો ત્યારે બેસતો, રમતો એક દિવસ કહે “ બેગ,

માણુન ગમે તેમ મલગાવે તો ય તે અનુક પાથી કહે છે
 “ બગળા છે તુ હંણુ નાનુ બાગક છે બાગકને વિરેક ન
 હોય, એ તો ધૂળ પણ મોમા નાખે પણ મા એને ધૂળ
 ખાતો બગાડે છે એ એને જૂટવીને લઈ લે છે તુ બાગક
 છે એટલે આ ધૂળ જેવા ગળ્લો તુ મોમા ભરે છે તને
 બગાડે તો નેધએ ” આમ મતો મહન કરીને પણ જગતને
 શાંતિ અને શીતળતા આપે છે

માણુમ જેમ પોતા ઠી જાનને જોતો થાય તેમ તે વધારે
 અને વધારે ઉદાર અને જીવો યનો જાય પૈમાદાર, પૈમા કમાય
 છે ત્યારે કેવો કઠોર હોય છે ! પણ એની માનવતા જાગે
 છે ત્યારે, એ હાજરોની અને લાજોની મખાવત કરે છે ને ?
 સામન્ય માણસો, જે ખાયધુનીથી અહીં મુખી પગપાળા
 બાવીને મારે છે, તે પણ ભૂખ્યાને જોઈ પાવની આપી
 દેવાના જે પોતા ઠી મગવડ માટે નથી ખર્ચતા, તે ખીજને
 આપે છે માનવતા જાગે ત્યારે આવા સદ્ગુણો આવે અને
 ધ્યેની ભૂયો પર પશ્ચાત્તાપ થાય આખમાથી આમુ ટપકે
 અને મુઘ વાની વૃત્તિ જાગે

કલકતામા સ્વરુપ નામે એક સુખી માણસ હતો તે
 સગના કાળે મદિગના વ્યસનમા લપેળઈ ગયો પત્રી તો
 ૧૨ વિતા એને આવે જ નહિ દારુ એના જીવનનુ મુખ્ય અંગ
 થઈ ગયુ એક દિવસ વર્ષામા એના બગતાના કપાડોની
 દિવાલમા મોટુ ગામડુ પડ્યુ એણે કડિયાને બોલાવ્યા
 અને કહ્યુ “ તમારે જાણે જ આ ગામડુ પૂરવાનુ છે ”
 કડિયો કહે “ આજ તો હુ વચનથી બીજે બધાયેલો છુ
 કાલે આવીશ ” સ્વરુપ કહે “ ખરેખર, તુ કાલે આવીશ ?
 ફરી નહિ જાય ? ” કડિયાએ સરળ પણ સચોટ ઉત્તર વાળ્યો

દોય ? ધર્મરાજ કહે " ઊભો રહે જરા ગમજ, નહીં તો ભૂવ કરીશ જે ઘરમા ધર્મ હોય, સાધુ અને સતત નામ હોય, સવાચારની પૂજા હોય ત્યાં પૈસો હોય તો ય આ ચારમાનુ એકે નહીં હોય " પૈસો ખગળ છે, પણ ધર્મ અને નીતિથી એ ગુદ્દ બને છે પૈસો આરે માથે દુર્જન આવે, ધીમે ધીમે દુર્જનતા નગની ટેવથી માણસ ખરાબ થતો જાય આ ખરાબીને રોકવાનો એક જ માર્ગ છે સજ્જન સગે સત્સંગ વધારી આત્મનિરીક્ષણ તરફ વળો તમે તમને, અને તમારા કામને જોતા થાઓ, પૂછતા રહો, કે હું માનવ છું તો આજે મેં માનવને શોભે તેવું શું કર્યું ? તમારે ખૂદનેઆ પ્રશ્ન પૂછવાનો છે ખૂં એટલે ખૂદા-આ ખૂદ તેનું જ નામ ખૂદા ખૂદને સમજે તે આત્મા ખૂદા છે ખૂદ પોતાને જોનારો, બીજાની સારી વસ્તુ જોઈ રાજી રાજી થવાનો એનું મન મૈત્રીથી છલોછવ બદલુ રહેવાનું એની આખમાથી અમી ટપકવાનું આજે લોકો કેવા માનમના થતા જાય છે ? મુખીને જોઈ બળ્યા કર કહે ' જાલે અહીં રખડતો હતો, નોકરી કરતો હતો, આજે મોજમા જાય છે ' આ બળતગ શા માટે ? આમ દુખી થવાથી કાઈ વળતું નથી મુખીને જોઈ આમ થાય અને દુખીના પ્રત્યે તિગ્મ્માર કરે આ જમાનાનું એ માનસ છે

આજે નિંદા કેટલી વધી ગઈ છે ? કોઈ આજેવાન થાય કે જરા મોટા થાય તો બીજા તેની નિંદા કરીને તેને નીચે પાડવા પ્રયત્ન કરશે પણ આમાથી એ શીખો કે કોઈનો ય હિન્કર થાય તો તેની નિંદા ન કરો આખમા અમી ભરો કાગળ બાજુમા તમાવ હશે તો કોઈ વાર પવાતુ પાણી ભરીને પીવા કામ લાગશે

અહીં આવ ચાલ જોરથી એક દમ લગાવ જોઈએ ” એમ કહી એણે મારા મોમા બીડી મૂકી મે દમ માર્યો ? શુ કહું ? ગુગળાઈ ગયો, ગળુ અને મગજ લરાઈ ગયા, દમ નીકળી ગયો, આખમા પાણી આ યા ખામી જ ખામી કાકા ગલરાયા મે કહ્યું “ કાકા બિસ્કીટ કે ચોકલેટ આપવાને બદલે આ દમ મા વાનુ તમે શુ બધું ? ”

આજે ઘણાને હું બ્યમનમા મગ્ન જોઈ છું ત્યારે મને મારા એ કાકા ચાહ આવે છે જેણે પણ બીડી કે સિગારેટ પીવાની શરૂઆત કરી હશે તેની દશા પહેલા તો મારા જેવી જ હશે ને ! ધીમે ધીમે માણસ એ ખરાબ વસ્તુઓથી ટેવાઈ જાય છે પછી તેને તે વસ્તુ વગર ચાલતું નથી આવી કુટેવની ટેવ પાડ્યા વિના એકદમ કઈ ખરાબ ન થવાય

ગામથી ટેવાયેલા માણસો, અપવિરામ અને પૂર્ણ વિરામની જેમ હલકા શબ્દો વાપરતા હોય છે પણ સારા માણસને એવો શબ્દ સ્વપ્ને પણ મોમા નહિ આવે, એને તમે પૈમા આપશો તો પણ એ એવા શબ્દને નહિ ઉચ્ચાર એને એવો શબ્દ ઉચ્ચારતા લલજા આવશે

કળિયુગ, ધર્મરાજ પાંચે આવ્યા અને પૂછ્યું “ હું કયા જાગી ? મારે માટે જગ્યા કયાય નહીં ? ” ધર્મરાજએ કહ્યું “ તું ત્યા જઈને રહેજે જ્યા શુગાર હોય, ચોરી હોય, અત્યાચાર હોય દારૂ હોય ” કળિયુગ કહે “ દારૂ, શુગાર, ચોરી અને અત્યાચાર બધા જ એક ઠેકાણે ભેગા વાય તે કેમ ખબર પડે ? ” ધર્મરાજ કહે “ જ્યા તને પૈમા દેખાય, ધનનો તગલો દેખાય, ત્યા આ ચાર વસ્તુ હશે ” કળિયુગ કહે બધા પૈસાદારાને ત્યા આ ચારે

હોય? ધર્મનજ કહે “બ્રો રહે જગ સુમત, નહીં તો બૂન કરીશ જે ધરમા ધર્મ હોય, સાધુ અને મતનુ નામ હોય, મદાચારની પૂજા હોય ત્યા પૈસો હોય તો ય આ સ્વારમાનુ એકે નહીં હોય ’ પૈસો ખરાબ છે, પણ ધર્મ અને નીતિથી એ ગુદ્દ બને છે પૈસો આવે માથે દુર્જન આવે, ધીમે ધીમે દુર્જનના સગની ટેવથી માણસ ખરાબ થતો જાય આ ખરાબીને રાકવાનો એક જ માર્ગ છે સત્જનન મગે સત્મગ વધારી આત્મનિરીક્ષણ તરફ વળો તમે તમને, અને તમારા કામને જોતા થાઓ, પૂછતા રહો, કે હું માનવ છું તો આજે મેં માનવને શોભે તવુ શું કયું? તમારું ખૂનેઆ પ્રશ્ન પૂછવાનો છે ખૂદ એટલે ખૂન-આ ખૂદ તેનું જ નામ ખૂદા ખૂદને સમજે તે આ મા ખૂદા છે ખૂદ પોતાને જોનારો, બીજાની સારી વસ્તુ જોઈ રાજી ગણ થવાનો એનું મન મૈત્રીથી હલોછવ ભરેલું રહેવાનું એની આખમાથી અમી ટપકવાનું આજે લોકો કેવા માનમના થતા જાય છે? સુખીને જોઈ બળ્યા કરે કહે ‘કાલે અહીં રખડતો હતો, નોકરી કરતો હતો, આજે મોરમા જાય છે ’ આ બગતરા શા માટે? આમ દુખી થવાથી કંઈ વળતું નથી સુખીને જોઈ આમ થાય અને દુખીના પ્રત્યે તિસ્કા કરે આ જમાનાનું એ માનમ છે

આજે નિંદા કેટલી વધી ગઈ છે? કોઈ આગેવાન થાય કે જરા મોટો થાય તો બીજા તેની નિંદા કરીને તેને નીચે પાડવા પ્રયત્ન કરશે પણ આખાથી એ શીખો કે કોઈનો થ ઉત્કર્ષ થાય તો તેની નિંદા ન કરો આખમા અમી ભરો કાગલુ બાળુમા તગાવ હશે તો કોઈ વાર પવાલુ પાણી ભરીને પીવા કામ લાગશે

ગભાગા અકળર કહે “ હુ પાનિયા પ- એક લીગી દોરુ છુ, તેને બૂસ્યા વિના, તેને અડક્યા વિના, નાની બનાવો ” બધા કહે નાની બનાવવી દોય તો પોતુ ટેરવવુ પડે, તેને જરા ભૂમવી પડે ” બધા જ ભૂમનારા છે ! ઈરાનો સ્વભાવ છે કે કોઈ દોડે તો તેનો પગ પકડે અને પાડે. પછી ગિગળત ડોકો થયો પાનિયા પાસે ગયો ગકમગ કહે “ મારી લીટીને મલાગતે ” બિરખવે ચાંડ લીધો ને કહ્યુ “ મારા પર વિશ્વાસ નાજો હુ આપની લીટીને અડીશ પણ નહિ ” બિરખવે તે લીટીની જાળુમા એડી મોટી લીટી દોરી કે તેની સરખામણીમા અકળગની લીટી નાની થઈ ! ઈ સાવ નાની, જાણે ચિરાટ પાને બદુક ! મિહાત આ છે !-તમારી લીટી મોટી બનાવો તમે કોઈને ય ગાજ દઈને એને નાનો ન બનાવો તેમ કરતા તો માણસ પોતે જ નાનો બને છે

જેના હંયામા મત્રી હોય તે ખીજનો વિકાસ અને પ્રગતિ જોઈને રાજી થાય છે અને હુ ખીને જોઈ એના હંયામા ઠરણાનો સોત વહે છે એ સોજન કરતો દોય ત્યાર ય એને બૂખ્યા છુપોનો વિચાર આને શિયાગામા એ મુદર પથારીમા જોાદીને સૂતો હોય ત્યારે એને માર્ગ પર મદમા મૂગતો, દ્રવિયુ વાળીને પડેલા આત્માઓ સાબરી આને એને આરામથી છાયામા જોકેવ હોય ત્યાર ય, તાપમા શ્રમ કરતા ગરીબો એને યાદ આવ્યા વિના ન રહે કારણુ ? એ માણસ છે માણસને દિલ છે, એને એ દિલનો ધર્મ મેંત્રી અને કરણા ॥ આ કરણાથી એનુ ચિત્ત દ્રવે ॥ અને એને કઈક કરવાનુ મન થાય છે એને પોતાનામાથી કઈક આપવાનો, ત્યાગ કરવાનો વિચાર જાગે છે

આવા વિચારોને સતેજ કરવા, જાગૃત કરવા માટે આ પર્વો છે પર્વો માનવના આત્માને હ રાગવામાં નિમિત્ત બને છે આ પર્વના ઉત્સાહમય વાતાવરણ દ્વારા માણસમાં પશુ નાસ જાય છે અને શુદ્ધ સ્વરૂપ તરફ વાળવા પ્રેરણા મળે છે

વિશાળ ગગનના મંડપ નીચે જેમ પ્રાણી માત્ર છે, તેમ તમે આજે આ મંડપમાં જાતના, લાખાના, પ્રાતના અને વાડાના લેલોલાવ ભૂલી જે મૈત્રી અને પ્રેમથી મળ્યા છે, તે જોઈ સૌને આનંદ થાય છે પણ મને તો વધારે આનંદ ત્યારે થશે કે તમે જે પ્રેમભર્યો વ્યવહાર માણસો માથે આજે દાખરો છે, એવો પ્રાણી માત્ર પ્રત્યે સદા ય દાખરો આ દિવસોમાં થતી હિંમત અટકાવવામાં તન, મન અને ધનથી માથ અને સહકાર આપો અને પ્રતિજ્ઞા કરો, તો આજનો આ સમય ધન્ય અને અમર થઈ જાય

ભક્તિનું—માધુર્ય

[વૈષ્ણવ-મંદિર દરિયારવાનમાં આપેલ પ્રવચન]

મનુષ્ય જન્મનું ફળ, તે મોક્ષ છે જન્મ શા માટે મળ્યો ? મોક્ષની પ્રાપ્તિ માટે બધે બધું જ પ્રાપ્ત થાય છે, પણ મોક્ષ તો ફક્ત મનુષ્યજન્મ દ્વારા જ થાય છે ! તે પ્રાપ્ત કરવાના સાધનો શા, અને કયા માર્ગે જઈએ તો મોક્ષ મળે, તે વિચારવાનું છે મોક્ષનો ઉપાય અને યોગ્ય સાધન ન મળે, તો અહીં જ લટકવું પડે, જન્મ બંધ બંધ

મહાપુરુષોએ એના ઉપાય અને સાધનોને જ્ઞાન, એકાંતનું ચિંતન અને ધ્યાન દ્વારા યોધી કાઢ્યા છે જેવી પ્રવૃત્તિ તેવા સાધન

ધર્મ એક છતાં ઉપાસના જુની જુની ટોચ, ગામ એક છતાં રક્ષા જુની જુદા હોય પણ અતે એક ઠેકાણે ભેગા થાય છે કર્મ, ભક્તિ અને જ્ઞાન આ ત્રણે પથ આમ જુદા દેખાય છે, પણ એ મોક્ષના જ સાધન છે જીવન એટલે જ્ઞાન, ભક્તિ અને કર્મ ત્રિવેણીનો સંગમ આ ત્રણના મિલનથી સંગમનું તીર્થ બને છે ગંગા-યમુના અને સરસ્વતી જુદી નદી કહેવાય, પણ સંગમ થાય ત્યાં ત્રિવેણી તીર્થ બને છે

એક જ માધનને વગરેલા માણસો, આજે એકબીજાની વસ્તુને વખોડે છે માધના કરવાને બન્ને, કલહ અને કકામના એમનુ જીવન ચાલુ જાય છે જ્ઞાનવાળો, બંનેનો જો કોમળ-બીનો-આર્દ્ર ન હોય તો એના હૃયામાં ધર્મવૃક્ષ ઊગતુ નથી જ્ઞાની તો ભક્તિ અને ભાવથી ભરેલો હોયો ઘટે ભક્ત પોતાનો સમય નગમા ન કાઢતા, ત્યાગના વીતાવે છે અહીં બેઠેલા લાઈ-જહનો અહીં ભક્તિ માટે બેગા થયા છે નહિ તો સિનેમામા જાત અને ત્યા પાપ બાધન જ્યારે અહીં પ્રભુના ભજનમા ચિત્તને આનંદ આપી, ભાવદ્વારા એને ઉન્નત બનાવે છે

ભક્તિની શક્તિ માણસના હૃદયને ભીનુ અને કોમળ બનાવે છે સૂરદાસનુ દ્રષ્ટાંત તો મૌ કોઈ જાણે જ છે ! તે કહે છે ‘આખ વિનાના મને, તો ધણી આખવાળો દોરી રહ્યો છે’ આજે તો અધના અકસ્માત ઓછા થયા છે, પણ દેખતા વપમી લખમીને પડી રહ્યા છે ! માનનીના જીવનમા કેટલા અકસ્માત છે ? રમ્યા પગ પડે તો તેને કોઈ જાણે ચડે, પણ જીવનમાથી પડે તો એને કોણ જાણે કરે ? આ માટે વિશ્વામ-શ્રદ્ધાની આખની જરૂર છે વિશ્વાસ બહુ મોટી વાત છે વિશ્વાને પરિચામા વખાણુ આવે છે શ્રદ્ધા વિના કયાય ચાલતુ નથી

મારી પામે એક મુધારક લાઈ આન્યા તે કહે “ મહા ગજશ્રી અમે શ્રદ્ધામા માનતા નથી અમારે તો (કીંગર અને ફ્રેડ્રસ) આકડા અને દાખલા જોઈએ ” મે તેમને કહ્યું “ મસાશમા મે એકેય એનો માણસ જોયો નથી કે જે શ્રદ્ધા રાખ્યા વિના જીવી શકે તમે જ્યારે બસમા જોયો છો ત્યારે તમે ફાઈવરને જોળ્યો છો ? ” તો કહે, ‘ના’ ત્યારે બસો

ઉપિયાના પગારદાર ફાઈવર પર તમારી જિંદગીનો વિશ્વાસ તમારે મૂકવો પડે છે ને ! તે ફાઈવર પર વિશ્વાસ ન હોય તો તમે બચમા ન બેસી શકો તે જ રીતે વિશ્વાસ રાખી તમારા ઉપિયા બે કમા મૂકો છો વિશ્વાસ રાખી રમોઈયા પી મોઈ ખાઓ છો વિશ્વાસ રાખ્યા વિના કયાય ચાલી શકતું નથી તમે વિમાનમાં બેસો છો ત્યાં તમારી આખી જિંદગી વિમાનીને મોપો છો, તો પછી ધર્મગુરુ અને ભગવાન પર શ્રદ્ધા ન રાખો તો કેમ ચાલે ? ”

પરમ-તત્ત્વના દર્શક, એના ગુરુ તો હીવો ૭ ગુરુ દેવતા છે હીપડના આધારે જ અધકારની પેલે પાર જવાય છે સૂરદાસના શ્રદ્ધાનો એ હીવડો હતો તે ભગવાનનું સ્મરણ, ચિંતન કર્તો, પ્રભુગુણ ગાતો, ચા-યો બાય છે એનું મન ભક્તિના પાનથી તૃપ્ત બને છે વિષયોથી કોઈ તૃપ્ત થયો હોય તેવું નહિ મળે અતૃપ્તિ એ મૂકી તરસ છે એ જાગે તેનામાં, ચિંતન-સ્મરણ ન મળે, તેના ચિત્તમાં ન મધુરતા કે મુદરતા મળે બધું જ લૂખું લૂખું-જાણે ધગધગતો તવો જે મળે તેનું એ ખાગીને ભસ્મ કરે

સૂરદાસ ચા-યો બાય છે માર્ગમાં ખાડો ચારે છે પણ એ ભક્તિથી તરબોળ છે વિશ્વાસ એને ઢોરી દો છે તવામાં કોઈ દિવ્ય હાથ આવીને તેને પકડીને દોરે છે એ હાથનો સ્પર્શ જ, દિવ્ય અને નાનુક છે એ હાથ, માયાથી ઠંડોર અને રગરાગથી શિથિલ નથી એ હાથ શુદ્ધો છે કદાચ તે સગદી જશે, તેમ ધારી સૂરદાસે તેને ખૂંમ મજબૂત પકડી રાખ્યો અતર્યામી જાણે છે કે આ મને પકડવા માગે છે પણ એ પકડાય ? ખાડામાંથી પેવે પાર ઉતારી, એ હાથ મરકાવી લે છે, છૂટી બાય છે કારણ કે તે બળવાન છે

સૂરદાસ ખાવી હાથે રહ્યા હૃદય ભગઈ આન્યુ ઘણી માધના
પણી આ હાથ મળ્યો હતો, તે પણ ત્રા યો ગયો

ન્યારે મળેલુ પરમતત્ત્વ નાનુ જાય છે, ત્યારે ભક્તોની
દશા આવી જ હોય છે ભક્ત રૂતા હોય, તો તેને દુનિયા
પાગલ જહે છે પણ એવા પાગલો જ આ પરમતત્ત્વ પામે
છે કપિયાના કાગળિયા ગો-રેજની તિલ્લેગીમા હોય છે,
ભક્તિ હેયાના અતરમા છે

દુનિયાના ધી-દૂધ બધુ મધુર છે, પણ મન જેમા લાગે
તેના જેવુ મધુર એકેય નથી

હાથ છૂટતા નૂ દાન જહે છે “કયા ભઈ ? કયા
પોકાર કહુ ?” બધા પૂછે છે ‘શુ જોવાયુ ?’ તે કહે છે
“પરમતત્ત્વનો સ્પર્શ ગયો” ત્યાર પૈસા ગણનાર જહે છે
“ગયો તો ગયો એમા શુ જોયુ ? પૈસા કે પત્ની તો
નથી ગયા ને ?” પૈમાના આવા પૂજારીઓને પેના પ્રેમની
પાગલ રીત કેમ સમજાય ?

ભક્ત વિષયોને ઝેર માને છે એમને મન એ તુલ્ય વસ્તુ
છે એને તો ગમે છે પરમતત્ત્વ એમા જ એ રમે છે તેના
વિવાય ઢોઈ વસ્તુમા એનુ મન લાગનુ નથી

એક દ્રષ્ટાત કહુ ? એક સ્ત્રી હતી તેનો પતિ બાગ વપે
પરદેશથી આવે છે તેના માસુ-મમગ દીકરાને લેવા જાય છે,
પણ બાઈને ઘેર રાખી જાય ૩ પણ તે બાઈ જલની જલદી
ઝામ પતાવી એક પગડીએ તે પતિને નિહાળવા દોડી જાય
છે રસ્તામા બાદશાહ અકબર એક સુદર ગાનીચો પાથરી,
નમાજનો સમય થવાથી નમાજ પઢતો હોય છે બાઈ તો

તેની ધનમા છે તે મન્નાની જાણ છે તેને જાણ નથી કે બાદશાહ શું કરી રહ્યા છે ? એ તો ધનમા ગાનીબા પર પગ મૂકીને ચાલી જાય છે તેના ધૂળવાળા પગલા, ગાલીના પગ પડ્યા, એટલે અકબરે નમાઝ પઢતા મગજ ગુમાવ્યું તેણે ચોકી રાંધે હુકમ કર્યો કે તે પાછી ફર ત્યારે પકડીને, મારી પાને એને હાજર કરાવે પતિના દર્શન કરી એ પાછી ફરે છે એનું મન પ્રમત્ત થયું છે હુકમ પ્રમાણે માણસોએ કહ્યું ‘બાઈ, તને બાદશાહ અકબર બોલાવે છે’ તે બાદશાહના સન્મુખ આવી ઊભી રહી બાદશાહે પૂછ્યું ‘આ ગાનીબા પર પગ મૂકી જનાર તું હતી ?’ તેણે કહ્યું ‘જહાપનાહ ! મને જાણ નથી કદાચ હું પણ હોઈશ હું પ્રેમહીવાની હતી તે સમયે મેં આપને ન જોયા મારા મનનો કબજો ચારે મારા દિવના બાદશાહે લઈ લીધો હતો મારા મમત્ર ચતન્યનું અગ્નિત્વ મારા પ્રિયતમ એવા મારા પતિમા હતું મને માફ કરો’ પણ હું આપને એક વાત પૂછું “તે સમયે આપ શું કરતા હતા ?” બાદશાહ કહે “નમાઝ પઢતો હતો” “નમાઝ કેની ? લગવાનની ? અલાહની ? અને તેમ છતાં તમે મને જોઈ ? અરે એક માટીના માનવીમા મસ્તાની બનેલી હું, આપના જેવા બાદશાહને પણ ન જોઈ શકી, અને તમે લગવાનમા મમ હોવા છતાં, મારા જેવી એક સામાન્ય સ્ત્રીને જોઈ ? તો પછી હું કેમ માનું કે આપ ત્યારે નમાઝ પઢતા હતા ?” આ સાંભળી બાદશાહ વિચારવા લાગ્યા ‘ખરે જ માનુ અતર હજી લક્ષિતથી ધોવાયુ નથી’ સાંભળી પાલી, ચોખ્ખા હોય તો જેમ કપડામા ગેલ રહે નહિ, તેમ લક્ષિતની અતર, વિષયોવાળું હોય નહિ લક્ષિતની આરાધના આજે બહુ ચોછી દેખાય છે સાચી લક્ષિત હોય તો પ્રસાદ વેચાય નહિ

પણ વહેચાય ! ભક્તિ એ તો હૃદયને ધોઈ, મનને શુદ્ધ કરવાને માટે છે. આવી ભક્તિ આવે તો જ્ઞાન, ભક્તિ અને કર્મનો મેળ મળે તો જીવન આ ત્રિવેણીના મનમથી પ્રનામ પાત્રી બન્ય છે.

અકબર જાહ્યાહે જાઈને પોનાનો હાર આપતા કહ્યું
' ખાઈ, તારામાં જેવી પતિભક્તિ છે તેવી જાગમા પ્રભુ
ભક્તિય નથી '

સૂરદાસ રડી ગયા છે હાથમાં આવેલું ગયું, પણ
રડતા રડતા એને એક વિચાર આવ્યો. ગયું, પણ કયા
ગયું ? હાથ મરડીને ગયું ? સૂદામ ભગવાનને કહે છે

' હાથ મરોડ કે જાત હો, દુઃખ લે બને મોય,
અતઃ મે સે જો ખત, તો મહાં જકુ મે તોય '

ભગવાન ! તમે બળવ ત ઠો, હું નળજો છું આપ પર્વતને
અજઠાથી ડોલાવી ચકો તેમ છો તમે મને દુખાંજ બાણી હાથ
મરોડી આપ્યા બાણો પણ તમે જો મારા અતઃમાંથી ખસો તો
હું તમને મહાં કાઠું ! બલે તમે ખમી બાણો પણ તમારી તેજ
મન મૂર્તિ તો મારા હૈયામાં છે અતઃના આપણે અહાંના છે

અતઃ જો પોતાના નાથના છે, તો ભક્તિ અતરને
બીનુ બીનુ કરે છે લીના. અમા ભગવાનના લાગે જિલ
ગય છે એવા હૃદયમાં શુદ્ધતા કે કંઠો તો આવતી નથી
ભગવાનને યાદ કરીને એ ભાવથી રડી પડે છે

ભક્તને અયોગ્ય કાર્ય કરના આચરો લાગે છે ખગળ
કાર્ય થઈ જતા, ભગવાન મારી પામેથી ખમી નાથ છે,
એનો એને અનુભવ થાય છે દુનિયામાં કોઈ ન બાણે,

પણ અનર્થાભી તો બધું જ જાણી ગયો છે દુનિયાનો સુગ્રિમ
જગ તે તમારો આત્મા છે, અને તે સકાહૃદયના સિંહાગન
પર બેઠો છે

ભક્તનું હૃદય નીતિમય હોય છે એક જાણુ ડમ' અને
બીજી જાણુ નાન હોય છે જ્ઞાનથી પ્રગટ અને કમંથી
ગતિ મળે છે ભક્તિ વચ્ચે ગોળે છે ને અવલોકન કરે
છે, એટલે ભક્તિને વચ્ચે રાખી છે આમ જ્ઞાન અને ડમ'
સાથે ભક્તિ તો હોવી જ જોઈએ

એક સામાજિક કાર્યકર ભાઈ હતા ઠામ બહુ કરે,
પણ કંઈકી બનામ ખાધી હોય તેવું માળે તેમનું મો હોય
એક વખત એ પસાર થતા હતા રસ્તામાં એક વણજારણ
વાડ, ઘડી દળતા ભજન ગાઈ ગઈ હતી પેલા ભાઈ ઊભા
ગયા અને પૂછ્યું “જેન, તમને એક વાત પૂછું? તમે કામ
કરતા ગાઓ છો શું કરવા? દળતા ગાવું અને ગાતા દળવું
આ બે કામથી થાક ન લાગે? મૂળા મૂળા દળો તો થાક
ઓછો લાગે ને?”

વણજારણે કહ્યું “ભાઈ! ગીત વગવું કાર્ય એ તો
વનરુ કહેવાય શ્રમમાં મગીત હોય તો એ કાર્યમાં લાવ આને
મગીતમાં શ્રમ હોય તો મન ઉલ્લસવા થાય ગીત વગરનો
શ્રમનો નેટવો તો કૂતરાને નાખીએ તો એ પણ ખાઈને
ભસવા લાગે, બપોલો ભરે ગીત નિનાનું કામ એ તે કઈ
કામ છે?” આ નાભળતા પેલા ભાઈને તત્ત્વ સમજાઈ ગયું

આજે માનવ બન્યા ભરતો ને ભમતો મળાય છે,
પરણ કે એની પ્રવૃત્તિ પાછળ ડોઈ મગીત નથી એ માત્ર
નસા અને શ્રીમતાઈની પાછળ જ દોડી ગયો છે

જ્ઞાન અને મર્મ માથે ભક્તિનુ માધુર્ય આવી જાય ત્યારે જ એમાની કાર્યનો નવાહ પ્રગટે છે. જીવન કાર્ય વેતનુ નથી, સવાહ છે. માથે મર્મ સવાહમા છે જેમ તબીબનો તાર સવાહમા હોય છે તેમ જીવનનો તાર પણ નવાહમા જોઈએ.

જીવને એક ભક્તે પૂછ્યું “ભન્તે! જીવન કેનુ હોવું જોઈએ?” એમણે કહ્યું “માગીના તાર જેવું ગિધિવ પણ નહિ, કઠણ પણ નહિ.” તાર ગિધિવ હોય તો મગીન નીકળે? ના, તેમ તાર કઠણ હોય તો સૂર અતકમ નીકળે તાર મધ્યમ જોઈએ તેમ જીવન પણ ન ભોગ ॥ હોય, ન નિગમનામા હોય એ ભક્તિમા મહત્ત્વ પ્રમત્ત્વ હોય.

ભાવાન મહાવીરે કહ્યું છે “જીવન આગા જેવું હોવું જોઈએ.” આગા મીઠા મધુર છે મધુરતા વપાવી વાસ્તે જાય છે દુનિયાની કટુતા, કઠિયાને એ પચાવ લે છે તેમ ગાણને જીવનની કટુતા મમતામા એગાગી મધુરતા સર્જવાની છે, સંકોશિકના ઝેરને પચાવી દૂધની ધારા વહાવવાની છે.

અર્પી આવવા માટે પ્રાગલભા તમે માગે આભાર માન્યો પણ એ તો માગે કર્તવ્ય છે. મેઘ જેમ ધરતીના નત્યે ખૂબે વર્ષે છે, તેમ માધુર્યે પણ રથજે રથજે જઈ ધર્મવર્ષા કરવાની છે. મેઘ નિના જોલાવે આવે છે, ત્યારે તમે તો જીવન મને જોલાવવા આન્યા જતા એના આભાર શો? કોઈ પણ ભતના લેદભાવ નિના, મેઘ જળ વર્ષે છે સૂર્ય પ્રકાશ આવે છે, અને વાયુ હવા આવે છે તેમ ધર્મ પણ સૌને લેદભાવ નિના ગાતિ અને મત્ય આવે છે જ્ઞાની જોના વચન દુનિયાના ડયાણ માટે જ છે નિના મૂંચે જ

જ્ઞાનની ધારા વહાવવાની છે બીજા દેગોમા જ્ઞાન વેચાય છે એવું કહેવામાં આવે છે. જો આજ્ઞાનની પ્રકૃતિ નથી, અને એમાં લાભો કમાવે છે. પણ આ દેગોમા જ્ઞાન અમૂલ્ય છે સૂર્યના પ્રકાશનું બિલ મહિનો થાય અને આવે તો શું થાય ? ગરીબો તો મરી જાય ને ? પણ ચાલે રાખે મૂલ્ય વસ્તુઓ, વિના મૂલ્યે જ મળે છે. આ તરફ ધોઈ ઉત્તરવળે જનાર લોકો, એ પણ અમૂલ્ય વસ્તુ છે તે અહીં નિર્મા મૂલ્ય મળે છે. મારે લોકોની ન્યાયાધીશ, જીવનના જવાબદારી ન્યાય આપે છે. આ અમૂલ્ય લોકોના નીરથી આપણા અંતર ધોઈ, ચિત્તને કુદન જેવું ઉત્તરવળે કરીએ તો આજનો પ્રસંગ ધન્ય થાય.

આપણા સૌના હૃદયમાં લોકોનું આવું માધુર્ય આવે તો આપણો જન્મારો મન થઈ જાય.

યોગપ્રાપ્તિ માટે

આજે પ્રાપ્તે 'યોગ'ના મહિમા વિશે વિચારીએ યોગ શું છે ને શું કરે છે એ વસ્તુ સમજીએ યોગની તાકાત કેટલી છે ! અગ્નિ જેમ કચરાને બાળી નાખે છે એમ, અતરમા રહેલા કર્મના કચરાને યોગ બાળી નાખે છે મનમા સમજાયેલા કષાયોના ગળને એ ગળ કરી નાખે છે યોગની તાકાત વામનાને બાળીને બમ્મ કરવાની છે જાગવામા પણ ચોક્કસ વસ્તુને બાળે છે—જે રીતે તેજશ્વ સોનાની અદર રહેલા કચરાને બાળે છે, સોનાને નથી બાળતો, સોનાને તો એ વિશુદ્ધ બનાવે છે તે રીતે યોગ કચરાને-કષાયોને બાળે છે અને આત્માને તેજશ્વ બનાવે છે

ભગવાનના દર્શનનો આનંદયોગ—આ શબ્દો બરાબર સમજો દર્શન થાય તો આનંદ થાય, પણ દર્શન પામવા મન, વચન અને કાયાના સમાધિમય યોગની આવશ્યકતા છે

શ્રી આનંદધનજી મહારાજે કહ્યું છે કે, દર્શનના અમૃતનો ખ્યાલો મળે તો જન્મમરણની તૃષા શાન્ત થઈ જાય શાંતિ થઈ જાય આનંદ-આનંદ છવાઈ જાય દર્શનરૂપી અમૃતખ્યાલો મગતા જીવનની તરંગ છીંપી જાય-સતોય થઈ જાય આ તરંગ કઈ ? અગ્રેજીમા કહે છે એવી Dry goods

નથી કે જેમા પીઓ પીઓ તો પણ અશાંતિ ને અમતો રહ્યા
 ર જાણે પીધુ જ નથી એવું લાગ્યા કરે પણ આ દર્શન-
 અમત પીઓ ને ટાકક વળી જાય, મતૃસિ થઈ જાય પછી
 બીજુ કઈ જ પીવાની જરૂર ન હોય આ દર્શનને અમત
 પચાસો આનંદ-આનંદ છલકાવી જાય

તૃપ્તા લાગી ॥ એની ? અમૃતપાનની પણ છતાં તુ તો
 ઝેરતું જ પાન કરે છે આપુ જગત અમૃતપાન મૂંઝીને
 ઝેરતું પાન કર્યા કરે છે ખૂબી તો એ છે કે, અજ્ઞાનના અંગે
 એ ઝેરના પાનમા સુખ માન્યા કરે છે પણ એ તો વિનાશ
 કારી છે ઝેરમા તે સુખ હોય ? અમરતા તો અમૃતપાનથી જ
 મળે ને ? માટે, અમૃતપાન શોધો આનંદધનદ્રુ મહારાજ
 કહે છે 'દર્શન દર્શન કરતો હું બહારના જગતમા ફરું છું
 ત્યારે જ્ઞાનીઓને રણુમા આઝવાના જળ માટે હોજના-રખડતા
 રોઝ જેવો હું લાગુ છું ' રોઝ પાણી પાણી કરતા રણુમા
 ધૂમના હોય છે

આ દર્શનરૂપી અમૃત ક્યારે મળે ? ચિત્તના ઊંડાણમા
 ઊતરે ત્યારે સરોવરના જળના તરંગો જ્યારે શાંત થઈ
 જાય છે ત્યારે જ તગિયે પડેન વસ્તુનું સ્પષ્ટ દર્શન થાય છે
 એમ જ ચિત્તના તરંગો શાંત પડે, ઓછા થઈ જાય ત્યારે
 દર્શન થાય અને તો જ આતરદશા સુધરે અને આતરદશા
 સુધરતા યોગ લાધે

યોગ લાધે મહેલો નથી, એને માટે ચિત્તની વૃત્તિ
 ઓના નિરાધની આવશ્યકતા ॥ ચોક્કસ વસ્તુઓમાથી
 મુક્તિ મેળવવાની રહે છે કઈ વસ્તુમાથી ? તો કહે છે કે—

ખાના, પીના, મોતના, મિલના, વચનનિનામ-
વેળે જ્યો પાથ ઘટાઈએ ત્યો ત્યો ધ્યાનપ્રમદ

ઉપગ્ની પાથે ચીજો જોડી કરવાની જરૂર છે

પહેલુ છે 'ખાના' ખાવાની દ્રવ્ય કેટલી જાધી કરી
મૂંઝી છે! આગલે નિવસે આજે મનભાવતા જોજન જે
ભરીને-અરે, ભાવતા જોજન હોય તો જૂળ કરતાય વધુ
જમીને-ક'લા હોય છે તો પણ મવાન પડતા જ પૂછે
'આની આથે શુ બનાવ્યું છે? ખાખન છે? કઈ ગરમ
ગરમ ફરસાણુ બનાવે ને! ચ'લી-અથાણુ તો આપે!
મિમીટ કે મેન્ડવીય ને તો આવશે!' આ છે મનાના
પહોરમા જ ખાવાની ધમાધમ મવાની ખાવાની ધમાલ
પૂરી થાય ને જ્યાં જાગ વાગે ત્યાં જી જોજનની ધમાલ
અનેક વાનગીઓ જોઈએ એમા કોઈ વાનગી ન બની
હોય તો મગજ શુભાવી નાખે ક્રોધ કરે દ્રવ્ય પલ કરે
કોઈ મિત્રને ત્યાં જમવા ગયો હોય ને અનુકૂળ પદાર્થ ન
મળે તો કહે 'ફલાણુને યે જમવા ગયો હતો પણ
જમવામા કઈ ખાલ જ મળે નહિ મિથાન હતું, પણ કે
ખાણુમા કઈ જ નહિ' આમ પેટ ભરીને જમીને બાવ
બાવ્યું પલ હોય, છતાય દોષ કા? જોજનમાયી કેટલું
ગમદય જાગે?

બારેક વાગે જમ્યા હોય, પછી આનામ કે
ઉડે ત્યાં આ દુધ-કોશી-કોકો કે એણુ જ કે
એ પતી જાય ને પાણેક વાગે ફરી નાખતા મા? અને સાજો અગર તારે ફરી અનેક વાનગીઓ
Full dash જોઈએ કેટલું ખાય! જુદા દેશ

નહિ—અરે પચે નહિ તો ચ પરાણે ખાય કારણ કે સ્વાદિષ્ટ છે ને ! ભારે છે ને ! એટલે ખાય જાણે ખાવા માટે જ ન છુવતો હોય ! આવી લપ છે ખાવાની આ એાછી કરવાની જરૂર છે આમા ઘણો સમય જતો રહે છે

મહત્વના કામો ઘણા ગાત્રી છે પણ એ સમજાતુ જ નથી નાનીઓ એટલે જ ભોજનકથાને પાપકથા ગહે છે ! યોગ મેળવવાના માર્ગે જતા પહેલા આ ‘ખાના’ની લપ એાછી કરવાની ખાસ જરૂર છે

પછી આરે છે ‘પીના’ આમા પણ એવુ જ આ—કોશી-કોકો-સરખત-ગોડા-લેમન અને બધાથી ચહે એવો દારૂ જાતજાતનુ ને ભાતભાતનુ પીવાનુ એની પસદગી, એનો પુરવઠો, એનો સ્વાદ અને એનો ઉપયોગ આમા પણ સારો એવો સમય બ્યર્થ વીતી જાય છે

આ પછી આવે છે ‘નોવના’ માણસની જિંદગીનો ઘણો સમય આ જિંદગી લઈ લે છે જિંદગી આગમને લાવે છે અને આગસ મનુષ્યને ઉધઈની જેમ ઢોતરી ખાય છે વધુ જિંદગી પ્રમાદને લાવે છે અને પ્રમાદ અને આગસ જ્યાં હોય ત્યાં કોઈ શુભ કામ થાય નહિ આગસુ માણસ એટલે કાટા વિનાની ઘડિયાળ ચાલે પણ સમય ન આવે સામાન્ય રીતે તદુરસ્ત માણસ મારે છ કલાકની જિંદગી પૂરતી ગણાય વધુમા વધુ માત્ર કલાકની આથી વધુ ઊંધ મનુષ્યના ઉત્કર્ષ માટે અવરોધક છે

હવે આરે છે ‘મિલના’—

બ્યર્થ મગવાની ટેવ કઈ પણ હેતુ વગર વાતો કરવાથી મન શિથિલ થાય છે એક ભાઈ બીજા ભાઈને મળે ત્યારે પૂછે

કે, 'કા, શુ મમાથાર ? માલજ્યુ, મગનભાઈએ દિવાળી કાઢ્યું' કા તો, 'કલાણાને નોકરીમાથી રુખમદ મળી કે દલાણો ચૂલીમા ઊડી ગયો' ત્યારે બીજો પણ એમ જ પૂછે 'કા, છેલા મમારા (latest news) શુ છે ?' આમ, જેની માથે તને અગત મળે નથી એવું ટોઈ ભાગી ગયું કે ટોઈએ દિવાળી કાન્યુ એ માલખીને ય તને શુ માયદો !

પણ આ તો ટેવ પડી આવું બધું માલજ્યા અને નલાગાવ્યા વગર એન જ ન પડે ને ! પાગડી વાતમા તો ઊઠા ઊતરી બધ ઘણાને લપ કરવાની ટેવ હોય છે 'કા, હાલ શુ કામ કરો છો ? શુ પમાર મળે છે ? સામાને ગમે કે ન ગમે તો ય પોતાની પીંજણ ચાતુ રાખે ને વ્યર્થ અમય શુમારે આ પીંજણ કરતી વખતે સામાને મદદ કરવાની ભાવના ન હોય, ગમ્તિ પણ ન હોય અને છતાં જેને કહેવાય છે ને કે 'ઝીણુ કાતે' એમ નાની નાની બાળતોમા પણ રસ લીધા કરે આખા ગામની ક્રિક્રા કર્યા કરે 'કાજીજી, કયો દુખલો ? તો કહે, કે મારે ગાવડી ફિકર' એ કહેવત મુજબ પોતાનું લાલુ કરવું બાજુ મૂકી, ગામની કૂચલી કર્યા કરે મગજ આવી જ વાતોથી અને ખોરી ચિંતાઓથી ભરેલું રાખે પડી આ મગજમા સારી વાતો આવે ક્યાથી ? જમ્યામા બધો કચરો ભરી રાખે, પછી સારી વસ્તુ રાખે ક્યા ! કળાટમા રહી કાગળ-પસ્તી ભરી મૂકો ને પડી કહો કે કપડા માટે જગા નથી, ઠ્યા મૂક ! જગા નથી પણ જાલા માણુમ, પહેલા પેલી પસ્તી કાઢી નાખ ને ! પસ્તી ગઈ કે સારી ચીજવસ્તુ મૂકવા સારુ આપ મેળે જગા થશે કપડા સચવાશે ને તું મુખી થઈશ એમ મગજમાથી પણ ગામની ઉપાધિરૂપ પસ્તી કાઢી નાખ, ને

મન માફ-ચોકષુ-નિર્મળ રાખ, તો આત્મક-ચાણની વાત
કંઈક ગળે બિતરશે

વગર દોઝડનું હળવું મળવું જાઘ કરી એકાત નેવતા
થાઓ એકાતમા લગવાનું સ્મરણ-ચિતન કરે. સારા
પુસ્તક વાંચે. ભૂતકાળના સુખદ સ્મરણો, જીવનયાત્રા, સારી
ધડીઓ, લભિત, પ્રસંગો ઈત્યાદિ યાદ કરે. એ પ્રસંગો માથે
વાત કરે, એમા રમો, મસ્ત બની જાઓ. તો તમને જરૂર
આનંદ આવશે, સુખ મળશે

પણ યાદ રાખજો યાદ કરો ત્યારે ભૂતકાળની માગી જ
વાતો યાદ કરજો કદુ પ્રસંગો યાદ ન કરતા એ તો ભૂની
જ જવા આત્મક-ચાણના મારા દિવનોમા સુકૃત્યના જ
વિચારો ઠરવા, નહિતર સુખને બદલે દુઃખ મળે મનને
ઉદ્વેગ થાય ને ચિત્તતત્ર અસ્વસ્થ થઈ જાય

ધણાને એવી કુટેવ હોય કે સારા પ્રસંગે જ ખરાબ
વાત યાદ કરે ઘેર લગ્નનો પ્રસંગ હોય, ભાવતા બેઠન
તયાર થતા હોય, જાન આવવાની હોય, ઘરના બધા સુદર
વસ્ત્ર-આભૂષણો પહેરી હરતાફરતા હોય, મગજ ગીતો
ગવાતા હોય ત્યારે જ ઘરની અમુક વ્યક્તિ, કોઈ મરી ગયું
હોય તેને યાદ કરી શવા બેસે, આસુ પાડે, ઓછું આણે ને
રંગમા લગ પડે એવું વર્તન કરે કા તો ભૂતકાળમા કોઈએ
વહેવારમા ઓહ-વધુ કયું હોય એ યાદ કરી એની સાથે
લડે, બેચાર સંભળાવે, વાતાવરણ કલુષિત કરે અને કદુતા
ભર્યું વાતાવરણ મળે ભૂતકાળની સારી વાતો યાદ ઠરવાથી
મન શાંત થાય છે એથી આપણને આનંદ આવે છે આપણું
હૃદય પણ ઉદાર બને કોઈની ભૂલોને આપણે ક્ષમા આપતા

શીખીએ એણે ભૂવ કરી તો એના અજ્ઞાનના કારણે, એમા આપણે શુ ! આપણે તો ક્ષમા જ આપીએ એના પ્રત્યે નહિ ક્રોધ કે નહિ પેર આ પ્રકારના જ વિચારો આવવા જોઈએ, ન આપે તો કેળવવા મહેનત કન્વી જોઈએ પણ એ ક્યારે અને ? નકામી વાતોમા સમય ન પેડકીએ અને એકાતમા માત્ર ચિત્ત મુદ્દર વિચારો કરીએ ત્યારે

છાલે આપે છે ‘ વચનવિલાસ ’—

અર્થહીન અને સત્ત્વહીન વાતોમા સમય શુભાવે જેનો કંઈ અર્થ નહિ, જેનો કંઈ ઉપયોગ નહિ, જેનું કાંઈ નાશ ક્ષણ નહિ એવું જોલ જોલ કરવાથી શુ ! આ પ્રાપ્તિ પાણીવિલાસથી કેઈનું બૂરુ થાય વચનનું જોર તો જુદું છે. કમમયે અને કમ્યજે જોતાયેનું વચન નિનાશ એવું છે. બહુ જોલવામા ક્યાક એવું ‘ બક્ષાઈ ’ જાય કે જેનું શું ફાયદું નરસુ આને ઘરમા બગડા થઈ જાય, ગામમા કાંઈક છે અને વિશાળ જગતમા જોલવામાથી જ વિશ્વકુદ એવું વધે વાણીના સયમની તો ખામ જરૂર કે જેનું જુદું જોરકાર છે વાણી કમ્તા મોનનું બળ વધે છે.

યોગ મેળવવાના માર્ગ માટે મહાપ્રયત્ન કરી શકે વાતો કમ કરવાની કહી છે

આ પાત્ર ચીજ જોઈ કરો એવું કહેવાય પ્રકાશ લાધે સમય મળે ત્યારે એવું કહેવું કેળવે. વસ્તુને સહજલાને એવું કહેવાય રહે. એને છોડતા શીખો તો ફક્ત એ આત્મા નિવૃત્તિમા મગ્ન છે એવું કહેવાય.

વાવાઝોડાથી ચલિત ન થાય અને ચલિત ન થાય તો જ નિબ્બન દમ્મા મન્ત થતા શીખે અને-આનંદ યોગનો યોગ થાય

યોગ શુ છે ? વીતરાગના દર્શનના આનંદનો યોગ

દર્શનથી આનંદ થવો જોઈએ ગમતી વસ્તુના દર્શનથી આનંદ થાય, દીકરો પરદેશ ગયો હોય, લણીગણીને લાખે ગાળે આવતો હોય, એને જોતા માને કેટલો ઉમંગ હોય ! એનું દર્શન માતાને કેટલો આનંદ આપે ! એ આનંદને વર્ણવવા માટે શબ્દોની જરૂર ન હોય એ તો એના મુખ પર, મારાથ હેઠુ પર દેખાય ત્યાં તો આનંદનો ઓધ ઊછળતો હોય ! એમ જ મહાપુરુષની વીતરાગતાના દર્શનથી રામાય ખડા થઈ જાય એના મુખ પર અને સમગ્ર હેઠુમા આનંદ આનંદ છવાઈ જાય એ વખતે ખીજુ બધું ભૂલી જવાય વસ્તુ સાથેના રમાનુભવથી હેઠુવિસ્મરણ થઈ જાય મહિરમા પ્રભુદર્શનાર્થે જાવ ત્યારે બધું ભૂલીને એમા જ લીન થવાનો આનંદ માણે સર્વ કાંઈ ભૂલી જાવ તમે અને પ્રભુની એ રમ્ય મૂર્તિ બસ એમા જ એકાકાર થઈ જાવ

બાહ્ય જગતને ભૂલી જાવ એની પરવા ન હોય એ વખતે તો પ્રભુભક્તિ એ જ સર્વસ્વ લોકો જોશે તો ગાડો કહેશે એ વિચાર જ ન શોભે ખજર છે, રાવણ જેવો વિક્રમી પુરુષ પણ પ્રભુ પાસે વીણા વગાડવામા લીન થઈ જતો હતો

મદો રી જેવી મહાદેવી પ્રભુ પાસે નૃત્ય કરતા બધું જ ભૂલી જતી આ છે એકતાનતા, લીન થઈ જવાની તન્મયતા મન મગ્નને મસ્ત થઈ જાય આજે દેશ અને ધર્મ બી બધા

દર્શનનો આનંદ અને તેનો યોગ ચિત્ત નાથે થાય એકામતા આવે, ત્ય થઈ જાય, વિશ્વને બુદ્ધી જાય આ પ્રકારનો જ યોગ થાય તે જ કેવળજ્ઞાનનો પાયો.

મનુદેવી માતાને આ યોગ થઈ ગયો. એમને ખીજા સાધનોની જરૂર ન પડી સાધનોના ઉપયોગથી જે વસ્તુ સિદ્ધ કરવાની હતી તે થઈ ગઈ પછી સાધનોની શી જરૂર? એક જિજ્ઞેષ્ટુ છે કે—

નિખી વિખાનન કુંઠ નહિ, નહિ પદનેડી બાન,
દુલ્હા-દુલ્હન મિલ્ય મયે, ફીડી પડી બાન

લગ્ન માટે જાન નીકળી હોય, ખાવાપીવાનું હોય, રંગરાગ હોય, આનંદગીત ગવાતા હોય, એકબીજાને હોશે હોશે કેળિયા દેવાના હોય, પણ એ જાણુ કયા મુખી! દાન હસ્તમેળાપ સુધી હસ્તમેળાપ થઈ ગયો, જાનને ગીખ અપાઈ ચૂકી એટલે તમે તમારે ઘેર અને એ એમને ઘેર માધ્ય સમાઈ ચૂક્યું સાધનોની જરૂર ન ગઈ વીતરાગ દર્શનના આનંદનો યોગ મનુદેવી માતાને થઈ ગયો. સાધનની જરૂર ન પડી.

લાકડા જે જાતના હોય—ઓકનું અને જાવળનું એમને રધો નાખવાની એની જરૂર ન પડે મહેજમાજ દીકરું કે મુવાળું થઈ જાય જાવળને તો રધો મારી મારીને યાકી બાલ ગાડાગડળા કાઢી નાખે તોય મુવાળપ ન આવે ઠારણ કે એનું ઘડતર એવું છે ઓકનું ઘડતર જુલ પ્રકારનું છે મનુદેવી માતાના અતરનું ઘડતર એવા પ્રકારનું હતું તેમના ચિત્તની કેળવણી જ એવી હતી કે એમને વાર ન લાગી

જેના અતરતુ ઘડતર એવુ ન હોય તેને માધનોની જરૂર પડે મહેનત કરવી પડે મનને કેળવવુ પડે

ગિધ્ય પૂછે છે કે, ' પણ આ તો તમે મઠદેવી જેવા યોગ્ય આત્માની વાત કરી એવો કોઈ દાખવો છે કે જેણે ખૂબ પાપ કર્યા હોય, કયાયોથી બરપૂર હોય છતાય યોગ બળના પરિણામે કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કર્યું હોય નહીંનો અધિકારી હોય તેને પણ યોગબળે આ વસ્તુ (કેવળજ્ઞાન) પ્રાપ્ત થાય ખરી કે ? '

ત્યારે કહે છે કે, હા, એવો પણ દાખવો છે દંડપ્રહારીમા આવી બધી વસ્તુ હતી તેણે પ્રહારહત્યા, સ્ત્રીહત્યા, ગૌહત્યા, તથા બાળહત્યા એમ ચાર હત્યા એક માથે કરેલ લોકોને આ ચારે પ્રત્યે દયા-માયા અને લાગણી હોય છે એવા આ ચારે જણને મારી નહીંનો અધિકારી બનેલ આ દંડપ્રહારી એક બ્રાહ્મણનો પુત્ર હતો નાનપણથી જ તોફાની અને ઉપદ્રવી માતાપિતાએ તેનાથી ત્રાસી જઈને કાઢી મૂક્યો શરીરનો જળરો તાકાતવાળો ઊંચો મજબૂત એવો દંડપ્રહારી જ ગલમા ચાલ્યો જાય છે ત્યાં ચોરોના સરદાર એવા એક પત્નીપતિએ એને જોયો એને પૂછ્યું ' તું કયા જાય છે ? તારે શું જોઈએ છે ? ' દંડપ્રહારીએ કહ્યું ' મારે કોઈ મુકામ નક્કી નથી, માત્ર આધાર શોધુ છું આધાર મળશે ત્યાં રહી જઈશ ' પત્નીપતિએ એના દેહનો બાધો, શરીરની મજબૂતી અને ખમીર જોઈ એને પોતાની માથે ગળી લીધો એને તો એના ધધામા એવા જ કૂર અને મજબૂત માણસની જરૂર હતી લૂટફાટ-ચોરી-મારામારી આ જ જેનો ધધો એને તો આવો માણસ ખૂબ ખપમા આવે જેને જેવો જોઈતો હતો તેવો મળી ગયો સૌને પોતાને

અનુકૂળ મળી જાય છે અહીંથીને યોગ પર અપ્રીતીઓ મળી
જહે, લાનનો પોતાના જેવાને મદિગ્મા શોધી લે, જ્ઞાનીઓ
નાનદગ્ધા અને દાડડિયા ખીકામાં પોતાના મ જાથી શોધી
લે નો એકમીજીને અનુકૂળ વાતો કરે અનુકૂળતા જિભી
ધર્મ જાય ન થાય તો ઠોકી જેગાડી, બીલો કરી, અનુ
કૂળતા જિભી કરે

એક ભાઈ મને વહન કરવા આવેલ વહના કરી
બેઠા પણ એમના મોઢામાંથી બીડીની ઉમ્ર વાસ આવતી
હતી એ કહ્યું 'ભાઈ, તમે નીચે જઈને મોઢું સાફ કરી
આરો' તે બહે છે 'મહારાજ, એ તો બીડી પીધી જે
એતી કાઈ ખગમ વામ નથી અને બીડી તો સ્વર્ગની સીડી
છે એના ધુમાડાથી જ તુનો નાશ થાય છે ધુમ્રપાનમ્ મહા
દાનમ્, ગોટે ગોટે ગૌદાનમ્ ' આવી બાવીશ દલીલો કરવા
લાગ્યા કહેવાનું તાર્પથ એટલું જ કે, જે લોકો ખૂશ બ
મનમાં કેમચેલા હોય તે તે બ્યસન બ્યાજી છે એમ પાછા
દલીલો કરીને મમબવવાના પ્રયત્નો કરતા હોય છે

હ નો પ-ત્રીપતિને જરૂર હતી તેનો માણસ દહ
નહારી મળી ગયો પ્રકૃતિ પ્રમાણે માણસને માણસ મળી
જાય છે એવાનો મેળ પણ જવદી ધર્મ જાય છે એવા
સભેગો જિભા થાય છે પ્રકૃતિ મભેગો જિભા કરે છે
જ્ઞાનીઓ કહે છે કે પ્રકૃતિને બદલો, મભેગો આપોઆપ
બદલાઈ જશે પ્રકૃતિ વિવૃત હશે તો સભેગો પણ એવા જ
જિભા થશે તાજાવાણા બદલો તો કાપડ સારુ થશે મૂળ
માંથી જ ખામીઓને દૂર કરશે તો એમાંથી ઉત્પન્ન થતી
વસ્તુઓ ખામી રહિત થશે

તેના અતરતુ ઘડતર એવું ન હોય તેને માધનેની
જરૂર પડે મહેનત કરવી પડે મનને ડેળવવું પડે

શિષ્ય પૂછે છે કે, ‘ પણ આ તો તમે મરુદેવી જેવા
યોગ્ય આત્માની વાત કરી એવો કોઈ દાખલો છે કે જેણે
ખૂબ પાપ કર્યા હોય, કપાયોથી ભરપૂર હોય છતાંય યોગ
ખાતના પગિણાએ ડેવળનાન પ્રાપ્ત કર્યું હોય નકંનો અધિ
દારી હોય તેને પણ યોગખળે આ વસ્તુ (ડેવળજ્ઞાન) પ્રાપ્ત
થાય ખરી કે ? ’

ત્યારે કહે છે કે, હા, એવો પણ દાખલો છે દંડપ્રહારીમા
આવી બધી વસ્તુ હતી તેણે બ્રહ્મહત્યા, સ્ત્રીહત્યા,
ગૌહત્યા, તથા બાળહત્યા એમ ચાર હત્યા એક માથે કરેલ
હોતોને આ ચારે પ્રત્યે દયા-માયા અને લાગણી હોય છે
એવા આ ચારે જણને મારી નકંનો અધિદારી બનેલ આ
દંડપ્રહારી એક બ્રાહ્મણનો પુત્ર હતો નાનપણથી જ તોફાની
અને ઉપદ્રવી માતાપિતાએ તેનાથી ત્રામી જઈને કાઢી
મૂંઝ્યો ગરીરનો જખરો તાકાતવાળો તથા મજબૂત એવો
દંડપ્રહારી જ ગલમા ચાલ્યો જાય છે ત્યાં ચોરોના મરદાર
એવા એક પ-લીપતિએ એને ભેંચે એને પૂછ્યું ‘ તું કયા
જાય છે ? તારે શું ભેંધએ છે ? ’ દંડપ્રહારીએ કહ્યું ‘ મારે
કોઈ મુકામ નહીં નથી, માત્ર આધાર શોધું છું આધાર
મળશે ત્યાં જહીં જઈશ ’ પ-લીપતિએ એના દેહનો બાધો,
શરીરની મજબૂતી અને ખમીર ભેંધ એને પોતાની માથે
રાખી લીધો એને તો એના ધધામા એવા જ કૂર અને મજબૂત
માણસની જરૂર હતી લૂટફાટ-ચોરી-માગમારી આ જ
જેનો ધધો એને તો આવો માણસ ખૂબ ખપમા ચારે
જેને જેવો ભેંધતો હતો તેવો મળી ગયો સૌને પોતાને

અનુકૂળ મળી જાય છે અફીણીને યોગ પર અફીણીઓ મળી
ગહે, લખતો પોતાના જેવાને મનિગ્મા શોધી લે, શાનીઓ
નાનદગ્ધારે અને હાફડિયા પીપમા પોતાના મ ગાથી શોધી
લે સૌ એકબીજાને અનુકૂળ વાતો કરે અનુકૂળતા ઠીભી
થઈ જાય ન થાય તો ઠીભી બેસાડી, દલીલો કરી, અનુ
કૂળના બીજી કર.

એક ભાઈ મને વદન કરવા આવેવ વદના કરી
બેગ પલ્લુ એમના મોગામાંથી બીડીની ઉમ વામ આવતી
હતી મે કહ્યું ' ભાઈ, તમે નીચે જઈને મોઢું માફ કરી
આવો ' તો કહે છે ' મહારાજ, મે તો બીડી પીધી છે
એની કાઈ ખરામ વામ નથી અને બીડી તો સ્વર્ગની મીડી
[] એના ધુમાડાથી જ તુનો નાશ થાય છે ધુમ્રપાનમ્ મહા
દાનમ્, મોટે મોટે મોદાનમ્ ' આવી બાવીશ દલીલો કરવા
લાગ્યા કહેવાનું તાત્પર્ય એણે જ કે, જે લોકો ખૂબ વ્ય
સનમા ફસાયેલા હોય છે તે વ્યસન વ્યાજબી છે એમ પાછા
દલીલો કરીને સમજાવવાના પ્રયત્નો કરતા હોય છે

હ તો પૃથ્વીપતિને જરૂર હતી તેરો માણસ દંડ
પ્રકારી નાની ગયો પ્રકૃતિ પ્રમાણે માણસને માણસ મળી
જાય છે એવાનો મેગ પલ્લુ જવની થઈ જાય છે એવા
મળેગો બિલા થાય છે પ્રકૃતિ સજ્જો ઠીભા કરે છે
શાનીઓ કહે છે કે પ્રકૃતિને બલો, સજ્જો આપોઆપ
બદલાઈ જશે પ્રકૃતિ વિટલ હશે તો મળેગો પલ્લુ એવા જ
બિલા થશે તાણાવાણા બદલો તો કાપડ સારુ થશે ખૂબ
માથી જ ખાત્રીઓને દૂર કરશે તો એમાંથી ઉત્પન્ન થતી
વસ્તુઓ ખાત્રી રહિત થશે

હો મા દહમહાગી પચ્છીપતિ માથે રહે છે ચોરી કરવી,
મારામાગી જન્વી, લૂટપાટ કરવી એ એનો ધધો જળગી
તાકાન ને મજબૂત ગાધો પ્રહાર કરે જે સામનો કરે એનો
ભુખો એનો પ્રહાર નિષ્ક્રમ ન જાય એટલે લોકો એને
દહમહાગી કહે

દિવસો જતા પચ્છીપતિનું અવમાન થયું અને આખી
ટોળીનો મરદાંગ દહમહારી બન્યો

એક વખત એક ગામમાં એ ચોરી કરવા ગયા સભેગ
વસાત્ કંઈ મજબૂત નહિ મહેનત કરીને ઘાકયા એટલે ભૂખ
લાગી દહમહારીએ એના માણસોને કંઈ ખાવાનું મોઢી
લાવવા કહ્યું હવે ત્યાં એક ગરીબ પ્રાણી રહે પાનસાત
બાળકો, ધરમાં કંઈ સાધન નહિ અનાજ પણ મળે નહિ
જેમતેમ દિવસો વિતાવે, માગીબીખી પૂરું કર તે દિવસે
પ્રાણીને જુદા જુદા ચાર ઘેરથી દૂધ-ચાકર-ચાખા અને
એલચી લાવી ખોર કરેલ

બાળકો જોયા કરે ક્યારે તૈયાર થાય અને ખાવા
મહીએ ભૂખ્યા બાળકો, તૈયાર થતી મુઠા મી ખીર બાળકો
કડાવું કરી ખીરની વાટ જોતા બેઠા
કગીને કહ્યું કે, 'હું નાહી આવું,
એમ કહી પ્રાણી નહાવું
કહેવાથી માણસો
ખીરના વાસણને ઉપા
રોગ કરવા લાગ્યા
દગ્ધાળ પરનો મળિયો
વુંને આવતો જોયો

એમ ક્રોધના આવેશમા એક તગ્વારને ઝાડે શ્રાદ્ધાણુને નાર્યો, અને શ્રાદ્ધાણુ તો ત્યા જ ખવામ થઈ ગયો. આ ધમાવ જોઈ શ્રાદ્ધાણુની સગર્ભા પત્ની વચ્ચે ગાવી તેને પણ તગ્વારનો પ્રકાર કર્યો બાઈ મૃત્યુ પામી અને ગર્ભમાનુ બચ્ચુ પણ મરણ પામ્યુ ક્રોધના આવેશમા દંડપ્રહારી દ વાત બહાર પીકળ્યો આગણામા ગાય ઊભી હતી ગાયને ક્ષના આવી કે મારા માવિકનો આ હુમ્મન છે તે શિંગડા ઉગારી દંડપ્રહારીને માગ્યા ધમી દંડપ્રહારીએ તેને પણ તરવારથી મારી નાખી આમ ક્રોધના આવેશમા તેણે ચાચા ચાચા બોલ્યા કરી ક્રોધ આર છે ત્યારે બાનસાન રહેતુ નથી બુદ્ધિ બહેર મારી જાય છે ન કરવાના ઠામે થાય છે જ્ઞાનીઓએ કહ્યુ છે કે તુ ક્રોધ કર, પણ કેના ઉપર ! ક્રોધ ઉપર ક્રોધ કર તુ ક્રોધને હઠાવ એને જીત

આ હત્યાકાંડ જોઈને બધા બાળકો કરુણ આંકે દ કરવા લાગ્યા ‘બા બા ! ! !’ કહીને ગડગેડ કરી મૂંડી લોચ પર પડી તરડવા લાગ્યા વાતાવરણ કરુણતાથી બનઈ ગયુ રક્તના ખાખોચિયા, ચાર ચાચા મૃત દેહ અને બાળકોનુ આંકે દ આ દૃશ્ય જોઈને પત્નીપતિ દંપ્રહારીના હાથમાથી તલવાર પડી ગઈ પશ્ચાત્તાપ થવા લાગ્યો જીવ બગવા માડ્યો હાથ, આ મે શુ કર્યું ! માગથી આ શુ થઈ ગયુ ? મન તગ કરવા લાગ્યુ મનમ દેહમા અજ પો વ્યાપી ગયો બગુ બગુ વળા દેહે દંપ્રહારી દોડ્યો દોડતા દોડતા ગામ બહાર એક વૃક્ષ નીચે તેણે એક મુનિને જોયા મુનિ પાને ગયો આસુની ધારા વહાવતો એ એમના વરણમા ઢળી પડ્યા કહેવા લાગ્યો ‘પ્રભુ, મને બચાવો આ પાપીને ઉગારા મે પાપીએ મહા પાપ કર્યું ■ ચાર ચાર હત્યા કરી છે પશ્ચાત્તાપથી બગી રહ્યો છુ મારા રોમેરોમમા આગ લાગી છે અનુતાપથી

મળી રહ્યો છું મને તારો કોઈ રસ્તો બતાવે નહિત
હું આત્મહંસા કરીશ મારાથી મહન નથી થતું મને એન
નથી ' એમ કહી દૈત્યહાસી મુનિ મહારાજના ઝળેમા
તરફડવા લાગ્યો.

મહારાજે જોયું કે પદ્માસાપનો અગ્નિ એને બાળી નહો
છે એના પાપનો એને નાવો પદ્માસાપ થાય છે એને ઝાડ
નીચે જેમાડી આશ્વામન આપીને કહ્યું 'તું પદ્મમહામનને
ધારણ કર પ્રાયશ્ચિત્ત કર તારું પાપ દૂર થશે ને ઠાગજે
ટાઢક વળશે '

હવે દૈત્યહાસીએ પ્રતિજ્ઞા કરી કે મને મારી વાત—
કરેલી જીવહત્યાની વાત—ચાલ આવે ત્યાં મુખી મારે આહાર
ન કરવો આ પ્રતિજ્ઞા લઈને પાંચ લઈ ગામમા બિહા માગવા
જાય ગામના લોકો એને જુએ એટલે કહે કે, આ ખૂની
આવ્યો ચારચાર જીવોનો હત્યારો આવ્યો કોઈ પધ્ય
દે કે, કોઈ લાકડી મારે, કોઈ ગઢા મારે, કોઈ ગાળો દે,
કોઈ તમાચો મારે આ જાણુ ય સહન કરે એનામા મામે
ધા કરવાની તાકાત હતી પણ ધા ન કરે ધા સહી લે
પારકા પગ ધા નથી કરતો, મન પર ધા કરે છે, મનોમન
કહે છે તું એને જ લાયક છે ઠીક થયું ભલે માર પડ્યો
ભલે પધરા વાગ્યા આમ મનને મારી રહ્યો છે પોતાને ખૂળ
ખૂળ દમી રહ્યો છે જે પોતાને દમે છે તે આ લોક પરલોકમા
મુખી થાય છે આમ દમીદમીને એનું મન યોગમા લાગ્યું
આત્મામા લાગ્યું મન આત્મા માથે આતરદશામા રમવા
લાગ્યું બહિરુદ્દશા જીવાઈ ગઈ એ ધા ખાય છે, પણ અદર
મસ્ત છે આનંદ થવા લાગ્યો આત્મપ્રતીતિનો આનંદ થયો
આનંદનો યોગ લા યો ને કેવળજ્ઞાનનો પ્રકાશ છવાઈ ગયો

પ્રભુ મહાવીર

હિમાલયમાંથી વહી નીકળેલી જગા મામપામના પ્રેરણા અને કિનાગઓને દરિયાગા અને ગીનગા પ્રતી જેમ નાગરે પટોએ છે, તેમ મતો અને વિભૂતિઓ પણ માન્યોનું અને પ્રાણીઓનું કંઠાણ કરતા મોક્ષ પ્રતિ પ્રયાણ કરે છે

ભારતને આગળે આવી જે અનેક વિભૂતિઓનો, મત અસ્તિત્વોનો પ્રાદુર્ભાવ થયેલો છે તેમાં વિશ્વવન્ધ શ્રમણ ભગવાન મહાવીર છે-ત્યા છે એમના જીવનપ્રમગો નિહાળીશું, અને જીવન-મિદ્ધાતોનું હાઈ મમજવાનો પ્રયત્ન કરીશું તો આપણી પામરતામાં પણ પ્રજ્વલતા પરમ તેજ પ્રગટશે

ઈંદુની પહેલા પટલ પરે મગધની ધરતી પર મિદ્ધાઈ શક્ત અને ત્રિશવાગળીન ત્યા આ વિભૂતિનો જન્મ થયો તે પૂર્વ આ ધરતી પર હિંમા અને મુરખાનનું સામાન્ય વ્યાપ્તિ હતું જાતિવાદ યુદ્ધ ચડ્યો હતો ધર્મ જેવાં જેવીમાં પડ્યો હતો ચોતરફ અધકાર જ અધકાર હતો એરે દાણે એ અધકારને લેદનાર આ પગમ તેજનો પ્રાદુર્ભાવ થયો

ભગવાન મહાવીર એ જન્મ જન્મની સાધનાનું પગિણામ છે એમની સાધના એમના આ જન્મ પહેલાની છે તેથી જ

એ જ્યાં માતાના ગર્ભમાં હતા ત્યારે એમને વિચાર આવ્યો કે, માગ અગના હવન-નવન અને વિજાગને ત્રીધે માતાને પેદના થતી હશે

એટલે તેમણે અગો મ કોરવા માગ્યા

મા બનાવથી માતા ત્રિગલાને ચિંતા થઈ કે માગ ઉદરનો ગર્ભ ગાયબ થઈ ગયો કે નુ ?

કશુ નક્કી થઈ શક્યુ નહિ, એટલે માતાએ વિવાદ ભર્યા કરુણ સ્વરે વિલાપ આકર્યો

માતાનો આવો અપૂર્વ પ્રેમ જોઈ તેમણે પગનો અગૂઠો હલાવી પોતાના અન્તિત્વનો ખ્યાલ આપ્યો, અને માતાજી રાજી રાજી થઈ ગયા માતાની આવી મમતા જોઈ એ મહાપુરુષે ગર્ભમાં જ મકંપ કર્યો કે આ દુનિયા પર હુ અહિંમા અને ત્યાગનો માર્ગ પ્રવર્તાવવા આવ્યો હોવા છતાં જ્યાં મુધી મારા માતાપિતા આ દુનિયા પર જીવતા હશે ત્યાં મુધી ન થમની કિશા નહિ હઈ

આ પ્રમગ માતાપિતા પ્રત્યેનો લક્ષિણાવ અને વિનય સ્પષ્ટ છે

એમના આગમન સાથે જ એમના કુળમાં બધી જ રીતે વૃદ્ધિ થવા લાગી ધનધાન્ય, ઈશ્વરજાત, આબરૂ, સુખગાતિ વધવા લાગ્યા એટલે મિહિરારાજ અને ત્રિશલારાણીએ પોતાના સ્વજનોને કહ્યું “આ બાગકના આગમન સાથે અમારા ઘરમાં લક્ષ્મી અને શાન્તિ પણ વધવા લાગી છે એટલે અમે આનુ નામ ‘વર્ધમાન’ ગણીશું ”

આ બાગક વર્ધમાનના ઇન્દ્રની ખુશાલીમાં ગાનએ
બધા કેદીઓને મુક્ત કર્યા, પ્રમજનોને સોજન આપ્યા,
ગરીબોને દાન દીધા.

વર્ધમાન આઠ વર્ષના હતો ત્યારે તે ચેતાના બાગ
મળ્યા માથે ગમવા ઉપવનમાં ગયા તે વખતે ઇન્દ્રમલ્લાને
એક દેવ એમની પરીક્ષા કરવા આવ્યો, અને રમતા
બાગોની વચ્ચે સર્પ થઈ પ્રગટ થયો બાગકો બીસ નાખી
નાના વર્ધમાને કહ્યું “જા નહિ હરે તે મરે આપણે
એનું કંઈ બગાડ્યું નહોતો એ આપણને શા માટે કરડે?”
એમ કહી પૂછડીથી પગે સર્પને ફેંડે દાખ્યો.

વધ માનનો આ અભય જોઈ ઇન્દ્રમલ્લાને આ દેવ પ્રકિત
થઈ ગયો. ફરી એક વધુ કોટી કરવા એ બાગક બની
આ બાગકો માથે રમવા લાગ્યો. એનો દાવ આવતા એ હાથે
અને વર્ધમાન જિત્યા એટલે ગમતના દાવ પ્રમાણે એણે
વર્ધમાનને ખસે બેસાડ્યા અને પછી તો દેવ તાડની જેમ
વધવા જ લાગ્યો. વર્ધમાનને થયું આ કોઈ જરાવધા
આ થો લાગે છે.

વર્ધમાને મૂઠી વાળીને એના માથે એવો તા પ્રકાર કર્યો
કે એ બેવડ વળી ગયો.

આથી એણે નમન કરી કહ્યું “વર્ધમાન, તમે મહાન છો,
ગજાવી છો હું ‘દેવ’ તમારા ચક્ષુમાં નમન કરું છું.”

ત્યારથી વર્ધમાન ‘મહાવીર’ કહેવાયા.

એ યૌવનમાં આવ્યા માતાપિતાના આગ્રહથી એમના
લગ્ન યગ્નોના સાથે થયા એમની પુત્રીનું નામ પ્રિયદર્શિની.”

હતુ એ સમાજમાં હતા પણ જલકમળની જેમ જળમાં રહેવા છતાં અદ્ધર અને અલિપ્ત હતા

ભગવાન મહાત્માની અઠાવીશ વર્ષના યયા ત્યારે મા-બાપ દેવલોક પામ્યા એટલે પોતે ડરેલી પ્રતિજ્ઞા મુજબ ત્યાગના માર્ગે જવા માટે તેઓ મુખ્ય થયા

આ માટેની તેમણે તૈયારી કરી એટલે મોટા ભાઈ નદીવર્ધને કહ્યું “ કયા ચાલ્યા ? ”

ત્યાર વર્ધમાને કહ્યું “ ભાઈ, હું ન મારનો છુવ નથી હું લોગ માટે નહિ, ત્યાગ માટે આવ્યો છું મને માટે પથ બોલાવી રહ્યો છે જન્મ, જરા અને મૃત્યુથી રિખાતા પ્રાણીઓની ચીસો મને સહજાય છે મને જવા દો, મુક્તિને માર્ગે જવા દો ”

ત્યારે નદીવર્ધને કહ્યું “ પિતા જાય, માતા જાય અને નાનો ભાઈ પણ જાય ત્યારે મારા હૃદયને શુ થાય તેની ઠપ્પના તો કરો તમે મારી છુવ ભલે ન હો, અમે તો મારી છુવ છીએ ને ? સોની ઉપર દયા કરનાર તમે તમારા મોટા ભાઈ પર દયા નહિ કરો ? મારી ખાતર બે વર્ષ અહીં વધુ નહો ”

મહાત્માની આત્મા સ્નેહથી નીતરતો હતો તેઓ મોટા ભાઈના સ્નેહને અવગણી ન શક્યા અને બે વર્ષ સમારમાં રહ્યા — પણ માધુની જેમ ત્રીસમે વર્ષે એમણે અમાર છોડી મયમ લીધો અને આત્મમયોધનની સાધનામાં લાગ્યા

—સાડાબાર વર્ષ લગી એમણે અપ્રમત્ત રહી સાધના કરી આ સાધનાકાળ ઘણો જ ઠપરો હતો

આ માધના દરમ્યાન તેઓ એકનાર જાડ નીચે ઊભા હતા ત્યાં એક ગોવાળ આ યો અને “ આ મારા બગદને નાચવન્ને ” એમ કહી તે ચાલ્યો ગયો.

ભગવાન મહાવીર તો ધ્યાનમાં હતા એટલે ગોવાળના ગયા પછી બગદ ખડવા ચાલ્યા ગયા ચેલા ગોવાળે પાઠા આવીને જોયું તો બગદ નહોતા તેણે મહાવીરને તે વિશે પૂછ્યું, પણ તેઓ તો ધ્યાનમાં હતા, મૌનમાં હતા એટલે ગોવાળ બગદ શોધવા ચાલ્યો પણ બગદ ક્યાય ન મળ્યા ત્યારે એ પાઠો ચાલ્યો અને જોયું તો બગદ મહાવીર ભગવાન આગળ આવી ઊભા હતા.

ગોવાળને ખૂબ ગુન્નો ચઢ્યો અને યશુ કે આ માણને જ બગદ મળી ગયા હતા એટલે તે ગાળો દેવા માગ્યો પણ ભગવાન તો ધ્યાનમાં હતા એટલે એની મામુ પાત્ર ન જુએ.

આથી ગોવાળે રૂબ અને ખીની લાવી મહાવીરના બન્ને ઠાનોમાં ખોસી દીધા.

ધડધડાટ લોહી વહી રહ્યું વેદના અસહ્ય હતી, છતાં મહાવીર ધ્યાનમાં મગ્ન જ રહ્યા વેદનાનો ઊંઘકાર પણ ન થયો, કાગળ કે તે ધ્યાનની મમાધિ હતી.

ખીજે પ્રમગ એવો છે કે એક વખતે ઈન્દ્રે મહાવીર પ્રજુને વિનંતિ કરી “ ભગવાન, આ બાર વર્ષ આપને બહુ જ કષ્ટ પડવાનું છે, એટલે આપ મને અનુગ્રા આપો તો આ બાર વર્ષ આપનો ચોટીદાર બની રહું ”

આપણા જેવા સામાન્ય માણસો તો આનો ચોટીદાર મળતો હોય તો હરખાઈ જાય જ્યારે ભગવાને કહ્યું,

“ઈન્દ્ર, મોચનો માર્ગ તો કટકવાળો જ હોય એ માર્ગે જનારાથી ચોકીદાર ન રખાય ચોકીદારથી બીજું બધું મળે, પણ મોક્ષ ન મળે ”

આ હંતુ ભગવાન મહાવીરનું મહાવીરત્વ

ત્રીજો પ્રયત્ન એવો છે કે એક દિવસ ઉનાળાના બાળ બગતા બપોરે વનવગડાના માર્ગે તેઓ જતા હતા ત્યાં એક ગોવાળે રોક્યા અને કહ્યું, “આ રસ્તે ન જશો કારણ કે આ રસ્તો બહુ લયકર છે આગળ જતા એક ચંડકૌશિક નામનો સર્પ આગે છે એની નજર તમારા પર પડતા જ તમારો હેઠું બળીને ખાક થઈ જશે એટલે આ રસ્તે જવાનું માડી વાળો ”

ફૂલનો માર્ગ તો સો સ્વીકારે પણ આ તો મહાવીર ! કાટા પર ચાલે, ઝેરને પચાવે છતાં એમની પ્રસન્નતા ન બાય એ તો ચાલ્યા ઉજ્જડ માર્ગે માર્ગમા એક ગફટો આવ્યો અને એ ત્યાં થક્યા

માનવગધ આવતા ચંડકૌશિક ગફડામાથી બહાર આવ્યો એની દૃષ્ટિ ઝેરી હતી નજર પડે ત્યાં માનવ હોય કે વૃક્ષ, પણ તે બળીને ભસ્મ થઈ જાય

પોતાના રાફડા પાસે જ આસન જમાવનાર મહાવીરની હિંમત સામે એને ખૂબ ગુસ્સો આવ્યો અને એ ગુસ્સો ઝેરી આખ વાટે ઉલેચાઈ રહ્યો

સાગરના પાણીમા સંગતો ફટાકડો નાખીએ તો માગરને કશું થ ન થાય પરંતુ ફટાકડો જ બુઝાઈ જાય તેવું બન્યું

મહાવીર તો પ્રેમના આગર હતા. ચક્રોશિકના ક્રોધાગ્નિનું જે એમને ડગુ ડરી શક્યું નહિ, મોટા મોટા ડાળા કાઢ્યા તોય ડગુ ન વચ્ચુ એટલે તે ખૂબ ખિન્નથો અને દોડીને મહાવીર ભગવાનને જોરથી દયા માર્યો.

દશ ભારતી વખતે એને એમ હતું કે દશ લાગતા જ ભગવાન મૂર્છા ખાઈને એના પર ઢળી પડશે અને એ ઢળી પડે ત્યારે પોતે બગદાઈ ન બચ એવા માટે એ દશ માગીને દૂર હત્યો.

પરંતુ દશ માર્યો ત્યાં તો ભગવાનના શરીરમાથી દૂધ પી નેર છૂટી. છવમાત્ર પરત્વેના પરમ પ્રેમનું આ જાજ્જવત્થ માન ઠાકરણ હતું.

આજના વિજ્ઞાનના જમાનામાં ઘણાને આ વાત હુઠ્ઠી હોય તેવું લાગે છે. હું લાવનગરમાં હતો ત્યારે ડાઁ હેમત કુમારે આવી શકા ઉડારેની એમણે કહ્યું હતું “મહારાજ, આ વાત કંપનાભડી નથી લાગતી? એ અમેરિકા, ઇંગ્લેન્ડ વગેરે કેટલાય મધ્યોએ અનેક જાતના આપડેગન કયાં છે, અને જોયા છે પરંતુ એ કયાંય માનવશરીરમાથી દૂધ નીકળતું જોયું નથી.”

ત્યાં મેં કહ્યું “લાઈ, તમે અનેક ઓપરેશન કરવા છતાં લોહીને બદલે દૂધ નીકળતું નથી જોયું, જ્યારે મેં તો વિનાઓપરેશને જ લોહીને બદલે દૂધ નીકળતું જોયું છે. સ્ત્રીને જ્યારે માતૃત્વ પ્રાપ્ત થાય છે ત્યારે એના સ્તન દૂધથી લથી પડે છે કે નહિ? કહો, આ વખતે લોહીને બદલે દૂધ કયાથી આવતું હશે?”

ત્યારે ડાકટર કહે, “તે વળતે લોહીનું ગીકાઈન યઈ જાય છે ”

મે પૂછ્યું, “ કેમ યઈ જાય છે ? ”

તો કહે, “ એ વળતે માતામા વાત્સલ્ય પ્રગટે છે બાળક પ્રતિ પ્રેમ જાગે છે ”

ત્યારે મે કહ્યું હતું “ એક બાળક પ્રત્યે જાગેલા વાત્સલ્યને વીધે જો સ્તનમા દૂધ છલકાઈ જતું હોય તો પછી પ્રાણીમાત્ર પરત્વે જેના અતરમા અસીમ પ્રેમ છલકાતો હોય એના અગેઅગમા દૂધ વહે તો તમને નવાઈ લાગે ? ”

ડાકટરે હસીને કબૂલ કર્યું “ આપની વાત તદ્દન સાચી છે ”

દશ દેનાર પ્રત્યે પણ દયા દાખવીને એનું દગીલું મો દૂધથી ભરી દેનાર મહાપુરુષે સર્પને કરુણામય રીતે કહ્યું “ બુઝ-બુઝ-જરાક બોધ પામ તું બાજ સુધી બહુ સગવ્યો, હવે તો જરા શાત થા તારો ક્રોધ તને જ સગવાવે છે તે તારા ક્રોધાગ્નિથી જગતને નહિ, તારા અતરને ઉજાડ કર્યું છે હવે તો શાંતિના વારિથી તેને હર્યું ભર્યું બનવા દે ”

મર્પની આખોનો અગ્નિ ભગવાનને ન મળવાથી શક્યો, જ્યારે એમની કરુણામયી વાણીએ તો મર્પના અતરને ઠારી દીધું અને સર્પ ભગવાન મહાવીરને નમી પડ્યો એણે દશમાથી ઝેર કાઢી નાખ્યું

પછી પોતે વિચારવા લાગ્યો માત્ર મો હવે દુનિયાને દેખાડવા લાયક રહ્યું નથી તેથી હવે હું રાફડામા જ રહીશ બહાર નીકળીશ જ નહિ અને ત્યાં ને ત્યાં રહીને જ મારા પોતાના માપોનું બને એટલું વધુ ને વધુ પ્રાયશ્ચિત્ત કરીશ

બન, ત્યારથી ન કડીગિકે રાક્ષામા જ રહેવા મા'યુ
તે આદાર-ભગ્ન માટે પણ બનાવ ન નીકળ્યે. આ વાત
વળીને ગોવાગિયાઓએ રાક્ષામા દુધ-મી રેડવા મા'યુ,
નામપૂજા આગી

૧ ગાપનુ હસનવચન બધ ધમુ એટલે રાક્ષામા કીટીઓ
જમી. એ કીટીઓ ન કડીગિકના શરીરને દેની ખાવા માટી,
હના એને જીડુમાર ન કયો. પોતે કરવા પાપોનુ પ્રાયશ્ચિત્ત
આ રીતે જ ભોગવી શકાશે એ ભાવનાને લીધે, તે પોતાની
સાધનામા અટાલ રહ્યો. એના મનમા એક જ વાત હતી
બીજાને દુખ આપવાનુ કરેલુ પાપ દુ દુખ સદીશ તો
જ પોવાશે

બસ આ ભાવનાને હવનધ્યેય બનાવીને એને દુખ
સહેવા મા'યુ પછી તો કીટીઓ એના દેહમાથી આપાત
પીકળવા માટી

અને એક દિવસ લખનુ મૃત્યુ ધમુ એ અર્થે ગયો

હવ અને અગતના કથાણુ માટે હવનાની નિનૂનિઓ
આવી હોય છે. એની નિર્ભયતા અને કરુણાએ દુનિયાના
દુખને પણ વિદાર્યા અને પાપીના પાપને પણ નિવાર્યા
નસારને ગ્રાનિ અર્પી, અને પાપીને મોક્ષ મળ્યો

ભગવાન મહાવીરની સાધના હજીયે આગળ ધપતી
હતી એ સાધનાની અગતની પ્રશસા એકવાર ઇન્દ્રે
પોતાની ગણામા કરી એને મગન નામના એક દેવતાને
ભગવાન મહાવીરની પરીક્ષા કરવાનુ મન ધમુ એના મનમા
એક વાતની ગાંઠ હતી કે માનવી એટલે નિર્ભયતાનો અવતાર!
તો પછી મહાવીરની સાધના અણનમ ચેની હોય ?

એતો મોહક સુહરીનું રૂપ ધર્મ અને ધ્યાનમય મહા
વીરના ચિત્તને ચળાવવાનો ચત્ન કરી જાયો, પણ તે
નિષ્ફળ ગયો.

પછી એણે અનેકવિધ ઉપદ્રવો ગરૂ કર્યા અને છ
મહિના સુધી અનેક પ્રકારની પીડાઓ આપી તોય લગવાન
મહાવીર તો અડગ રહ્યા.

— એટલું જ નહિ પરંતુ આ પ્રક્રિયામાં એ દેવતાની
અધમતા ઓગળી ગઈ ગર્વ ઓગળી ગયો અને તે મલુને
ચરણે પડ્યો.

ત્યારે લગવાન મહાવીરની આખમાથી વેદનાના આમુ
સરી પડ્યા એ આમુ એમના દુ ખના હતા ?

ના, એમની વેદના તો એ હતી કે એમના સમાગમમાં
આવવા છતાં, સગમ નામના દેવતાએ છ-છ મહિના સુધી
પાપના જ ધધા કર્યા ! આવા પાપ કરીને એને દેવગતિ
માથી નીચ ગતિમાં જવું પડશે એ ખાલે લગવાન મહા
વીરના હૃદયમાં કરુણા ઉપજી કરુણાને લીધે એમની આખમાં
આમુ આવ્યા.

આ રીતે સાધના દ્વારા કરુણાનો છ ટકાવ કરતા લગવાન
મહાવીરે સાડાબાર વર્ષ સુધી અનેક પ્રકારના ઉપસર્ગો
મહન કર્યા અને અતે સાધના અને આરાધનાથી સાડાબાર
વર્ષને અન્તે એમના કર્મો નાશ પામ્યા અને તેઓ દેવળ
જ્ઞાન પામ્યા.

એ જ્ઞાનલાભને એમના અતરને જ નહિ, સારી ય
આલમના અતરને અજવાળ્યું છે.

એના પ્રકાશકિરણો આજે પણ અનેક આગમોના
ઉપમા માનવહૈયાના અધાગ ખૂણાઓને અજવાળી રહ્યા છે

બોતેર વર્તનુ આયુધ્ય પૂર્ણ કરી લગવાન મહાવીર
પાવાપુરીમા નિર્વાણ પામ્યા

એ ગયા પણ એમણે દીધેલા જ્ઞાનનુ અમૃત આજે
પણ માનવજાતને દિવ્યતા આપી ગયું

તેઓ કહી ગયા છે કે, “ આચારમા અહિંસા લાવો,
વિશ્વાત્મા અનેકાલ ”

એમની આ વાત પ્રજા જીવનમા ઉતારશે તો જ યુદ્ધો
અટકશે અને શાંતિ પ્રસરશે

એમનો આ પ્રકાશ આપણા અંતરમા પ્રગટે
એ જ પ્રાર્થના *

* ચોપાળીના સાચરકિનારે તા ૬-૪-૬૩ની રાત્રે વિશાળ
માનવસાગર સમક્ષ વહેત પ્રભુની જીવનઝરમરની સ્મૃતિનોધ

સિદ્ધાંતો ભૂલીને માત્ર પૂજા જ કરતા રહીશું ?

આપણે એ જાણવું જોઈએ કે ભગવાન મહાવીર કોણ હતા, એમનો જન્મ કયા મંત્રોગોળા થયો હતો, અને પ્રાણી માનને તેથી ગો લાભ થયો ?

કોઈ પણ માણસ જો મહત્તાવાળો નથી હોતો તો તેના નીકરાણો પણ તેને યાદ કગતા નથી, તો જગત તો ચાલુ કરે જ કેમ ?

રાજાઓ જ્યારે સત્તા અને લડાઈમાં પડ્યા હતા, વૈશ્યો જ્યારે શોષણ અને લોભમાં પડ્યા હતા, બ્રાહ્મણો જ્યારે જાતિવાદ અને યજ્ઞમાં પડ્યા હતા અને શૂદ્રો જ્યારે દૂર બોલની જેમ ઠોડર થઈ રહ્યા હતા, જ્યારે માનવજાત દુર્બળ હતી, તેમને કોઈ આશ્વાસનની, મદદરૂપતાથી તેમનો હાથ પકડે તેવા માનવીની જરૂર હતી-તેવા સમયે, અધારામાં જેમ સૂર્ય પ્રકાશે તેમ, ભગવાન મહાવીરનો જ મ એક રાજકુળમાં થયો. આવા રાજકુળમાં જન્મવા છતાં, ગરીબોના અને વ્યથિત આત્માઓના દુઃખદર્દો તેમનાથી અજાણ્યા ન હતા.

૩૦ વર્ષની ભરપૂર વયે ભગવાન મહાવીરે સમારને ત્યાગ કર્યો મહત્તાને પામવાને માટે કોઈક જાતની સાધના

અને મરોધન જરૂરી છે ભગવાન મહાવીરે સાડાબાર વર્ષ
મુધી એકાગ્ર બનીને એવી સાધના કરી કે જેમા ખાવા
પીનાનું, પહેરવાઓઢવાનું ભુવાઈ ગયું હતું મ પૂર્ણ
મોનવાળી એ ઉચ્ચ સાધના હતી

એ સાધના અને આત્મમરોધનમાથી ભગવાન મહાવીરને
કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું તે સમયે પ્રાણલો એમ કહેતા કે
અમે શ્રદ્ધ છીએ અને બી ન બધા અમારા અગઉપાગ છે,
ત્યારે ભગવાને જણાવ્યું કે, " તમારામા જે આત્મા છે તેવો
જ આત્મા એક શુદ્ધમા છે, કીડી-મ કેડીમા છે, મર્વ જીવમા
છે, તમને જેમ મુખ પ્રિય અને દુ ખ અપ્રિય છે, તેમ તેમને
પણ મુખ પ્રિય અને દુ ખ અપ્રિય છે કીડીને પણ તડકો
ગમતો નથી નાનામા નાનું જતું પણ જીવવાને ચાહે છે "
ભગવાન મહાવીરનો આ પહેલો વિચાર હતો

તમે બીજાને મુખ આપ્યો તો તે ફરીને અતે તમારી
પાસે જ આવશે, અને તમે જો બીજાને દુ ખ આપ્યો તો
તે પણ ફરીને અતે તમારી પાસે જ આવશે દુનિયા ગોળ
છે-મુખ યા દુ ખરૂંપી તમે છોડેલું બાણ, અતે દુનિયાનું
ગોળ ચક્કર લગાવીને છેવટે તમારી તરફ જ પાછું ફરશે
એ ભૂવતું ન ઘટે કાનમા ખી ના મારવા આવેલા માનવીને
માટે પણ ભગવાન મહાવીર પ્રેમની લાગણી બતાવી હતી.
ગાંધીજીને ગોડમેએ ગોળી મારી ત્યારે ગાંધીજી પણ મોઢા
માથી ઠટ્ટુ વચન ન બોલતા ' હે ગમ ' બોલેલા

જેના મોઢામાથી ગોળ નીકળે છે એ મહાવીરનો શિષ્ય
બનવાને લાયક નથી ભગવાન મહાવીરના ઉપદેશની અમર
આજે પણ જગત ઉપર છે ગાંધીજીએ પણ એ જ વાત નથી

કહી કે હરિજન પણ એક માનવી છે એ તમે તેને તર
છોડો તો દુશ્મન બનીને એ એક દિવસ તમારુ ગળુ કાપશે

શ્રી કેનેડી Flower of humanity—માનવતાનુ પુષ્પ
હતા તેમણે કહેલુ “ કાળી પ્રજા હોય કે ધોળી પ્રજા, એ તો
આમડીનો ભેદ છે બાકી બધાની અંદર એકમરખો આત્મા
બેઠો છે ”

આજનો જમાનો જરાક કોઈને ભયે જુએ તો તેને
પાડી દે છે, અને પછી ગ્વામ ભરીને પાળી પાય પહેલા
મારે છે, પછી એના પૂતળા બનાવીને એની પૂજા કરે છે

એક વાર એક ભાઈ ઢિંહી ગયા એ એક મિત્રની માથે
સમાધિ ઘાટ પર ગયા ત્યાં એ મિત્રની નાની છોકરીએ
જણાવ્યું કે આ મમાધિ નીચે શુ ઢાટયું છે તે તમે જાણો છો ?
ત્રણ વસ્તુ સત્ય, સાદાઈ અને અહિંસા તેના પર આપણે
બાપુજીની સમાધિ બનાવી છે અહીં આવી લોકો પગે પડીને
કહે છે “ બાપુ, તમને અમે પૂજશું, પણ મહેરબાની કરીને
આ ત્રણ માથી કોઈને બહાર નીકળવા દેશો નહિ ” આમ
આજે સિદ્ધાંતોને ભૂલીને મહાપુરુષોને આગળ કરવામા
આવે છે, અપરિવ્રજને બદલે આજે વધારેમા વધારે પરિવ્રજ
લેગો કરવામા આવે છે અહિંસક દેશમા આજે વધારેમા
વધારે હિંમા થવા લાગી છે આપણે મહાપુરુષોના વિચારોને
ભૂલી જઈએ છીએ ઠેકઠેકાણે મંદિરો મળશે, પૂજા વધતી
જાય છે, પણ વિચારો જુલાતા જાય છે

ભગવાન મહાવીર માનવ હતા આત્મા હતા તેમાથી
એ પરમાત્મા બન્યા કે કર પણ એમ ઘસાઈ ઘસાઈને છેવટ

ગોળ બને, તો શક્ય બને છે માધના કરના કરના માનવ કેટલો બધો નર્મ શકે છે તેનું અવતર દર્શન ભગવાન મહાવીર છે

અર્થિયા પછી, જગતકર્તા વિષે પ્રભુએ કહ્યું ‘આ દુનિયા માણસે જ બનાવી છે માનવી જો તારા બને તો દુનિયા સ્વર્ગ જેવી બને, અને માનવી ખગમ બને તો દુનિયા નરક બને આજની લોકશાહીમાં જેમ દરેક માનવી પ્રયત્ન કરીને, લાયકાત હોય તો વડા ત્રધાન બની શકે છે, તેમ અધ્યાત્મ મેટની અંદર, દરેક આ માને આગળ વધવાનો સરખો જ હક્ક છે તમે પણ ધારો તો મહાવીર બની શકો છો દરેક આત્માની અંદર જો ભગવાન બેઠેલો જ છે, એ અંદર રહેલા ભગવાનને શોધવાનું કામ મનુષ્ય કરી શકે છે’

‘જિજ્ઞાસુ જા, પ્રમાદ છોડ અને આત્માની શોધ કર,’ આ તેમનો બીજો વિચાર કર્મવાદ ઉપર જ જગત જિજ્ઞાસુ છે માણસ જે બનવા ચાહે તે બની શકે છે

ત્રીજો વિચાર તે અનેકાતવાદ—ભગવાન મહાવીરની જો સુરમા સુદર શોધ દરેક વસ્તુને જુદી જુદી દ્રષ્ટિથી જુઓ એને અનેક પાસા હોય છે તેનો એક પ્રત્યક્ષ દાખલો લઈએ પહેલા માણે વડીને આપણે જોઈએ તો જગવા ને માણસો અમુક જ દેખાય બીજા માણ પછી, જગલાની પાછળ શું છે તે પણ દેખાય ત્રીજા માણ પરથી, દૂરની નદીના પ્રવાહો પણ દેખાય ચોથા માણ પરથી આપણે ગહેરું દેખાય, પણ અસ્પષ્ટ આમ જેમ ઉપર જાઓ, તેમ દર્શન બદલાતું છે પણ દરેક દ્રશ્ય સત્ય છે આનું નામ અનેકા

આપણે એકબીજાને વખોડીએ તે નહિ ચાહે દરકમા વખાણવા જેવું પણ કંઈક હોય છે જ આપણે એ જોતા બીજવાનું છે

કોઈ ઘઉં વીણતું હોય અને તેને આપણે પૂડીએ તો કહે ‘ઘઉં વીણીએ છીએ’ પણ ના, તેઓ ઘઉં નહિ પણ કાકરા વીણતા હોય છે આ સાપેક્ષ ભાષા આપણે મમજી લેવી ઘટે તમે ટુંધનમા બેઠા હો અને કહેા કે ચર્ચગેટ આવ્યું—પણ ચર્ચગેટ આવતું નથી, માણસો ચર્ચગેટ આવે છે તમે કહેા છો ‘આ રોડ નરીમાન પોઈન્ટ બંધ છે’ રોડ નરીમાન પોઈન્ટ નથી જતો, પણ તે રોડ ચરના માણસો નરીમાન પોઈન્ટ તરફ બંધ છે આપણે એકબીજાની આ સાપેક્ષ ભાષા જેમ મમજીએ છીએ તેમ, દરેક પ્રસંગે મમજવા પ્રયત્ન કરીએ તો દુનિયામાથી ઘણા ઝઘડા ઓછા થઈ જાય જેવી દૃષ્ટિ હોય, તેવી ભાષા બને છે પૂછવામા આ યુ ‘પાણીનો ગ્લાસ કેવો છે?’ તો એક કહે કે ગ્લામ અરધો ખાલી છે, બીજો કહે કે અરધો ભરેલો છે ખાલી મગજ વાળાને એ ગ્લામ અરધો ખાલી લાગે છે, ભરેલા મગજ વાળાને એ ગ્લાસ અરધો ભરેલો લાગે છે

જે તમે કહેવા માગો છો, તે જ ઘણીવાર મામેા માણસ પણ કહેવા માગતો હોય છે માટે સામાનુ સાલજોા આવી મમજણુમાથી પ્રેમ પેદા થાય છે પણ આજે મૌ વાદ પર જિલે ના છે સમાજવાદ, સામ્યવાદ, મૂડીવાદ, સત્તાવાદ—આમ બધા અનગ થઈ રહ્યા છે, બીજાને સમજવા માગતા નથી પણ આ બધું તમારો તકવાદ અને ષકવાદ છે માનવ જે અન્ય માનવીના ભાવો અને ધર્મો ન સમજી શકે, તો બીજું બધું નકામું છે

મામાને સમજવાની કોણિય આજના આપણા માધાતાઓ કરે તો તગ વાનાવગળુ ઘણુ ઓછુ થઈ જાય એટલે આજે દુનિયાને આવા અનેકાતવાની બહુ જરૂર છે આ રી સમજણુ આપશે તો જ સુદ્ધ ગ્રન્થકો, ગાતિ સ્થપાયો

એક વાર બાપ-નીકરો લડી પડ્યા દીકરો કહે 'હું આજે તમારી સાથે નહિ જશુ' એવે પછી બાપ પાટલો ને થાળી લઈને તેની પાસે ગયો કહ્યું 'તુ મારી માથે નહિ જમે તો કઈ નહિ, હું તારી સાથે જમીશ'—અને ઝંઘડો શમી ગયો જગતના વ્યવહારમા આપણે આ લાવવાનું છે

આજે લોકો બીજાને માગવા શરૂ લેગા કરી રાખે છે, પણ એ સમજતા નથી કે હું બીજાને મારવા શરૂ લેગા કરીશ તો બીજો પણ મને માગવા શરૂ લેગા કરશે એટલે, બેઉ શરૂનો ત્યાગ કરે તો ?

ન્યૂયૉર્કમા એક વાર ત્રણ મિત્રો ગત્રે સિનેમા જોઈને આ થા ઉપર જવું હતું લીફ્ટ બગડેલી હતી ૬૦મે માળે રહેતા હતા, એટલે રમ્તો કાઢ્યો નક્કી કર્યું કે વાર્તા કરતા કરતા ચઢીએ પહેલા મિત્રે એક વાર્તા કહી, ૩૦ માળ ગયા બીજા મિત્રે વાર્તા કહી અને ૬૦મે માળે આ થા ત્રીજા મિત્રે ચોતાની વાર્તા એક જ વાક્યમા કહી દીધી કે આપણે ઉપર તો આવ્યા પણ ખલોકની ચાવી જ નીચે કારમા ગટી ગઈ છે! આમ આજે બૉમ્બ અને એટમની શોધમા માનવી ૬૦ માળ ચઢી ગયો છે હવે તેને લાગ્યું, કે અહિંસાપી ચાવી તો હું નીચે ભૂલી ગયો છું આ ચાવી મેળવવા માટે દુનિયાની નજર આજે ભારત તરફ મઠાઈ રહી છે સૌ ભારત તરફ આવી રહ્યા છે એ લોકો અહીં આવી પહોં

તે પહેલા, અહિંમાઝપી આપણી ચાવી ભારતનાથી ગુમ ન થાય તો સાત ! જમતની નજર આજે જ્યાં ભારતના ઉચ્ચ સિદ્ધાંતે લાણી વળી રહી છે, ત્યારે ભાગ્ય પોતે આજે ભૌતિક નિલામની પાછળ જઈ જાય છે કોન્ગ્રેસના અધિરોગન ભરાય છે અને માસાહારના રમોડા થવા લાગ્યા છે જરાક તો વિચાર કરા કે ભારત જેવા દેશમાં આ શોભે ? ગાંધીજીની કોન્ગ્રેસ માટે આ કલક નથી ?

આપણે ભૌતિક રીતે નિચારીએ તો એમાં ઘણું નથી, અને આધ્યાત્મિક રીતે નિચારીએ તો એમાં ઘણું બધું છે આજે તમારામાં કળા, વિજ્ઞાન સાયન્સ બધું જ હશે, પણ જો માનવતા નહિ હોય, તો એ રેતી પર ઊભેલા મહેલ જેવું બની રહેશે એ યાદ રાખજો

આજે મહાવીર જયતીનો મગજ દિન છે તે દિવસે આપણે પ્રતિજ્ઞા કરીએ કે મારે હવે માનવ બનવું છે, તેના શુભો ગાવા છે બાહ્ય નહિ, આંતરસમૃદ્ધિથી સમૃદ્ધ થવું છે

એક સુતારે લાકડાનો સિંહ બનાવ્યો પેન્ટરે રંગ પૂર્યો વૈજ્ઞાનિક તેને જીવતો કરવા ગયો ત્યાં ફિલોસોફરે કહ્યું 'ઊભા રહો તમારી આ કળા કેવી રીતે કામ કરે છે તે જોવા માટે તો કો'ઈ જીવતો રહેવો જોઈએ ને ! માટે મને ઝાઝ પર ચડી જવા દો ' તે ઉપર ચડી ગયો પછી તે જીવતા બનેલા સિંહે, પેલા ત્રણેને મારી નાખ્યા ફિલોસોફર પાસે તો અમી હતું, તેણે તે છાટીને ત્રણેને ફરી જીવતા કર્યા

આજે માનવીએ વિજ્ઞાનનું સર્જન કર્યું છે, આ સર્જન જ આજે જો માનવીનું લક્ષણ કરવા તૈયાર થયું છે આપણે આ ન ભૂલીએ એ જરૂરી છે

માનવીએ નવી સર્જન કરેલી શાન્તિ માનવીના જ વિગર્જનના કાર્યમાં ન લાગી જાય તે જોવાનું છે ! પેતા તૈયાર કરેલો ઝિંક, પોતાને જ ખાઈ ન બેરે એનું ધ્યાન રાખવાનું છે

લગવાન મહાવીરના આ વિચારો માત્ર જૈનો દ્વિદુઆતને જ ઉપયોગી છે એમ ન માનશે, મારાં વિચારો તેની જરૂર છે એ વિચારોને પ્રથમ તો જૈનોએ આચારમાં મૂકીને દાખલો બેસાડવો પડશે દુનિયામાં એકલા શબ્દો કામ નથી લાગતા એ શબ્દોની પાછળ અર્થલુની, આચારના ભાવના જોઈએ, તો જ તે અસરકારક નીવડે છે

આજે દુનિયામાં દરેક માણસ એમ વિચારતો થયો છે કે જગતનું ગમે તે થાય, મારું કદાચ થાય તો જમ પણ એ માણસ એમ નથી વિચારતો કે દુનિયા જ જો નહિ હોય તો એનું અસ્તિત્વ કઈ રીતે રહેશે ?

મહાપુરોના આવા વિચારો અને એમણે આપેલા પ્રેરણા આપણને કામ લાગે છે, એટલે લગવાન મહાવીરના જયંતી પણ, આતરશાસ્ત્રીય સ્તર પર ઉજવાય તેમ થવું જોઈએ તેમના વિચારો મારીએ દુનિયાને, આજના કટોપટીના કાળમાં ખપ લાગે તેવા છે એ સાબળીને માણસને જો ધ્યાનમાં આવશે કે પેને જોગે રસ્તે છે, તો તેમાંથી પણ પાઠા વળત એને વાર નહિ લાગે આ નાહરવની વાતો પર આપણે ઓ વિચાર કરીએ અપગિમહ-અભિમા અનેકાતવા વગેરે લગવાન મહાવીરના સિદ્ધાંતોને આચરણમાં મૂકવા આપણે કોશિશ કરીએ

પૈસો હોય તો તે પણ ચોખ્ખા માર્ગે વાપરતા, જીવનની - ગુ કરતા શીખો નક્કી કરો કે

ઝપડા નહિ ખરીદુ, રેશમ કે મોતી નહિ પહેડુ, કોઠવીવરના
ખાટલા નહિ વાપરુ અને જીવનને સાદુ બનાવીશ અને
પછી, સાદાઈથી બચાવેલા એ પૈસા, તમારા બધુ માટે
વાપરતા ગીજો

નદીને કિનારે જેમીને એક કાકરો પાણીમા નાખો છે
તો તેનુ કુડાગુ થતા થતા ઠેઠ સામા કાઠે પહોચે છે
આજે આપણે સૌ, ચોપાટીના આ સાગરકિનારે જેમી જે
મ કંટપ કરીશુ તેના તરંગો દુનિયાના સામા કિનારા સુધી
પહોચી જશે, માટે આપણે આપણા જ જીવનથી સારી વસ્તુ
ઓની ગરુઆત કરીએ ધીમે ધીમે તેનો પડથો સારા થે
વિશ્વમા પડી શકશે

ભગવાન મહાવીરના નિર્વાણને ૨૫૦૦ વર્ષ થવાને હવે
માત્ર દશ વર્ષ જ બાકી રહ્યા છે દુનિયાભરમા એ દિન
જીજવાય તે માટે આપણે મૌ તન, મન ધનથી પ્રયત્ન કરીએ,
આપણે માનવજાતને જોયી લાવવા કંઈક બલિદાન આપીએ,
ભગવાન મહાવીરના વિચારો મુજબ, આપણા જીવનને ધડવા
કેશિશ કરીએ, તેમ જ આવા શુભ વિચારો અને કર્તાવ્યથી,
આપણુ અને અન્ય સૌનુ જીવન દિવ્ય બનાવીએ

(૨૪-૪-'૬૪ ની સાંજે મુબઈ નગરીના લાખ લાખ
ભક્તિભર્વા નરનારીઓએ પ્રભુ મહાવીરનુ જ મહત્વાખ્ય આગર કિનારે
ઉજળુ, તે સમયે આપેન પ્રવચનની દ્રશી રમૃતિ નોધ)

આજના યુગમાં માનવીનું સ્થાન

આજના આપણા પ્રવચનનો વિષય છે 'આજના યુગમાં માનવીનું ધ્યાન' વિશ્વમાં પ્રત્યેક વસ્તુનું આગવું સ્થાન હોય છે, તો માનવીનું સ્થાન કેમ ન હોય? દરેક જમાનામાં માનવીનું એ ધ્યાન હોય છે જ કારણ કે માનવીને મર્મશ્રેષ્ઠ ને ઉદાત્ત ગણવામાં આવ્યો છે કેઈ પણ એવો યુગ ન હોઈ શકે કે જેમાં માનવીનું સ્થાન ન હોય

પણ જો દરેક યુગમાં માનવીનું સ્થાન એક સરખું જ હોય તો આપણે આવો વિષય શા માટે રાખવો પડે? આજના યુગમાં માનવીનું સ્થાન એટલે શું? એટલે એમ લાગે છે કે તેનું મૂંઝાકન બદલાય છે, બદલાયા છે, એનું સ્થાન બદલાયું છે અને જ્યારે વસ્તુનું આમ મૂંઝાકન બદલાઈ જાય છે, ત્યારે એની એ જ વસ્તુ, કોઈકવાર સસ્તી બની જાય છે અને કોઈકવાર મોઢી પણ બની જાય છે

તો આજના યુગમાં માનવી કયા છે, માનવીનું મૂંઝાકન શું છે, તેનો વિચાર આપણે આજે કરવાનો છે આપણે ખુબ શાંતિથી વિચાર કરીશું ત્યારે જ આપણને ખ્યાલ આવશે કે આજે માનવી કયા, માનવીનું સ્થાન શું, અને માનવીના સાચા મૂલ્ય શા હોઈ શકે અને અત્યારે શા

આજે વિજ્ઞાન એક બાજુ છે, જ્ઞાન બીજી બાજુ છે વિજ્ઞાન અને જ્ઞાનની વચ્ચે માનવી બેઠો છે વિજ્ઞાન ભૌતિકવાદનો આવિષ્કાર કરી રહ્યો છે, જ્ઞાન આત્મવાદનો આવિષ્કાર કરી રહ્યો છે એ બન્નેમાંથી માનવીએ પોતાને કઈ બાજુ જવું છે તે પસંદ કરવાનું છે

મામાન્ય રીતે પ્રવાહી પદાર્થનો એક નિયમ છે કે એ ઢાળ બાજુ જ વહી જતું હોય છે ! વિજ્ઞાનના આવિષ્કારોએ, વિજ્ઞાનના પ્રલોભનોએ અને વિજ્ઞાને આપેલી વિવિધ આકર્ષક મિદિઓએ માણુમને એટલો તો ખેંચ્યો છે કે જ્યારે એની આગળ આત્મજ્ઞાનની વાત કરવાનો પ્રસંગ આવે છે ત્યારે તેને તે નિરસ લાગે છે, લાખા ગાળાની યોજના લાગે છે, કારણ કે જ્ઞાનનો માર્ગ ચઢાણનો છે, અને વિજ્ઞાનનો માર્ગ ઉપબોગનો છે, ઢાળનો છે

એટલે થયું શું ? વિજ્ઞાનના પદાર્થો, એની શોધ અને એના માધનો આપણને વિપુલતામાં મળવા લાગ્યા આથી આપણે એમ મનજવા લાગ્યા કે આપણે આપણા બાપદાદા કરતા આગળ છીએ, મુખી છીએ વળી આપણે આપણા વડવાઓ પર દયા પણ ખાતા થઈ ગયા કે એમણે બિચારાઓએ જગત્ કંઈ બોયું નહિ ! એમના એમ ચાલ્યા ગયા ! એ લોકો ચૂલો ફૂંકી ફૂંકીને હેરાન થઈ ગયા આપણે જમાનો કેવો કે સ્વીચ દાળીએ અને ગ્રોસુ ચાલુ થાય ! કેટલી સરમ મગવડ !

એ લોકો બાપડા પાણી માટે ફૂંચે જઈ, તળાવે જઈ, પાણી માથે ઉપાડી લાવતા હવે તો પાણીની ચકલી ફેરવે એટલે પાણી જ પાણી ! હવે ફૂંચે અને તળાવે તો મરવા કે

ઘણીવાર આ દલીલો સામે આપણે મૌન સેવવું પડે છે કાગળ કે એ વાત સાચી છે

ગાડામા બેઠી વીસ માઈલ જવાનું હોય તો બળવિયા થાકે, વચ્ચે ગાડું છોડવું પડે, બળને ઘાસ આપવું પડે, કેટ-કેટલો પ્રયત્ન કરે ત્યારે વીસ માઈલ જવાય

પણ આજે હવે લડન જવું હોય કે અમેરિકા જવું હોય તો પણ બહુ વિચાર કરવો પડતો નથી સૌ હમતા હમતા વિદાય આપે છે આ ઉપગ્રી ભેઈ શકાય છે કે આપણી પ્રગતિ, આપણી ગતિ, આપણી ઝડપ ખૂબ જ વધી છે અને હજી વધી રહી છે આપણું મન એ રીતે તૈયાર થઈ રહ્યું છે આપણને સાથે જ લાગે છે કે આપણે આગળ વધેલા માણસ છીએ

પણ આ બધામા માનવીનું સ્થાન શું છે તે શાંતિથી વિચારવું પડશે આજે યત્ર આગળ વધે છે, પણ માણુમ કયા છે ? યત્રના મૂલ્યો છે તેના પ્રમાણુમા, માણુસના મૂલ્યો ઘટ્યા છે કે વધ્યા છે ? ખરું કહું ? આજે માણુસ સસ્તો બન્યો છે, મશીન મોઘુ બન્યું છે મશીનની મહત્તા જેટલી પણ માણુમની મહત્તા રહી નથી એટલે જ આજે માણુસ, માણુસોને સાધનોથી માપે છે માણુસનું માપ સદ્ગુણની મામત્રીથી નથી થતું પણ બાહ્ય સાધનોની મામત્રીથી થાય છે

આજની ઝડપ અને વેગની અસર માણુસના જ્ઞાન તતુઓ પર અને વિચાર પર અકલ્પનીય રીતે થઈ રહી છે સ્વસ્થતાથી માણુસ આજે જીવન અને જગત અંગે વિચારી જ શકતો નથી માણુસનું મૂલ્ય એના ચારિત્રથી, એની સેવાથી, એની ઉદારતાથી, એના પરોપકારી સ્વભાવથી થવું

આ રીતે માણુમનુ મન દામત્વ અનુભવે છે, અને તે ચેતનનુ નહિ પણ જડ માધનોનુ દાખવા તરીકે, તમે ગાડી વમાવી તમે ગાડીમા બેઠા એ તમારુ ગાધન થયુ એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે જવામા એ મદદ કર છે

ધાત્રે કે એ ગાડીમા બેઠીને તમે વ્યાખ્યાન સાંભળવા આવો છો, અગર તમે જ ગલમા ધ્યાન ધરવા જાઓ છો, કે કયાક સ્વાધ્યાય કરવા જાઓ છો, પણ માનો કે કોઈ નિમ્ન તમારી ગાડી બગડી ગઈ, તો તમે શુ કરો છો ? કહેજો કે આજે હું વ્યાખ્યાનમા નથી જવુ, કારણ કે આજે ગાડી બગડેલી છે હુ ઠહુ છુ કે ભાઈ, ગાડી બગડી ગઈ છે, પણ તુ એથી કેમ ચાલતો બધ થઈ ગયો ? આ થઈ જડ માધનની ચેતના ઉપરની અસર

ધણા કહે છે ‘ હવે અમારાથી ચલાય-બલાય નહિ મને તો જરાય ન આવીએ ગાડી વિના બહાર જવાવાળા એ આપણે નહિ ’ પછી એ ધ્યાન, વ્યાખ્યાન જે કંઈ કરતા હોય તે બાજુમા રહે, ગાડી જ્યાર પાછી આવે, ત્યારે પ્રવૃત્તિ ચાલુ થાય, ત્યાં સુધી બધુ બધ એટલે માણુસ કંઈ નથી, ગાડી મુખ્ય છે

માણુમની મનોભૂમિકા ઉપર, માણુમની માનસિક સ્થિતિ ઉપર સાધનની આ કેવી ઘેરી અમર છે ! એ માણુમ એમ માનતો હોય કે એ સ્વાધીન છે તો તે બરોબર નથી એ તો સાધનનો અનુચર ॥ આ અનુચરપણુ પણ ધીમે ધીમે એના લોહીમા એનું બધુ બિનરતુ જાય છે કે બાપ એના વારસો દીકરાને દેતો જાય, ને દીકરા એના દીકરાને દેતો જાય એમ કરતા કદાચ એક દિવસ એવો પણ આવે કે, માણુસને

ધાય કે બધું જ કામ સાધનો દ્વારા ધાય છે તો પછી માણુ મની કિંમત શી ?

ગાય, બેશ અને બકરી દૂધ આપે ત્યાં સુધી કામના, પછી એ કતલખાને જાય માણુસની મેવા કરનારને છે તે આમ કપાઈ મરણ પડે છે ! આ ગીતે માણુમની સ્વાર્થવૃત્તિએ કતલખાના વધાર્યા છે માણુમને દૂધથી કામ છે, ગાયથી નહિ પહેલાના જમાનામા ગાયને ‘ માતા ’ કહેતા, દૂધ એ માધન હતું પશુની કરુણા મુખ્ય હતી ત્યારે એના પ્રાણનો વિચાર હતો પણ આજે ?

આજે એનો વિચાર કોણ કરે છે ? માણુમ કહે છે ‘ અમને દૂધ મળી ગયું પછી એ ગાયો ઘરડી ધાય, નકામી ધાય, કપાઈખાને જાય, ખાડામા પડે તે ગમે ત્યાં જાય, એમા અમને શું ? આમાથી છેલ્લો વિચાર એવો કેમ ન આવે કે ખાપ કામ ઠરે, રળીને આવે અને માતા ધરના છોકરા રમાડે ત્યાં સુધી ડોસાડોસી કામના, પછી એ જાય વૃદ્ધધરમા

વધુમા આજનો અઘતન યુવક કહે છે ‘ વૃદ્ધો નિરર્થક છે એ લોકો કમાતા નથી સમાજને, દેશને કોઈને ય લાભ આપતા નથી એવાઓનો મશ્વરો શા માટે ? એમને ઠેકાણો પાડો જગ્યાની તગી છે આવાઓને ખસેડી જગ્યા કરો ’

આજ યુરોપમા ‘ ઘરડાના ઘરો ’ વધતા જાય છે ત્યાંના ઘરડા-બુઢા માણુસો જ્યારે પ્રવાસે-દૂર ઉપર આવે છે, ત્યારે તે કહે છે ‘ વૃદ્ધાવસ્થા એ ભારે મૂંઝવણનો પ્રશ્ન છે એ શા માટે ? ઘરડા યયા એટલે કરવું શું ? ’

ધગડાઓને જોતા આપણને દયા આવે ધોળો વાળ દેખાય ત્યારથી તેમનામા ચિંતા જીવી થાય પછી બાપડા દવા લગાડીને કાળા વાળ કરે, કરચલિયો પડી ગઈ હોય તો એને મમાજ કરી સરખી કરાવે ને હંમેશા યુવાન દેખાવા પ્રયત્ન કરે પણ કાળનો પ્રવાહ, દેહનો ધર્મ અને ઇદ્રિયોમા આવતું પરિવર્તન કેમ રોકાય ? માણસ ગમે એટલો સાવધાન રહીને પ્રયત્ન કરે તો પણ દેહના ઉપર કાળની અસર થવાની જ

પ્રકૃતિનો ધર્મ પ્રકૃતિ છોડી દે તો પછી એમા પ્રકૃતિ પણ રહેતું નથી પ્રકૃતિનો ધર્મ એ છે કે ફરેક વસ્તુમા પલટો લાવવો લોખંડ જેવું લોખંડ અને સ્ટીલ જેવું સ્ટીલ પણ ઘસાઈ જાય છે સ્ટીલના યત્રોને પણ ઘસારો લાગે જ છે ને પચીસ વરસ પછી એ યત્ર પણ જૂનું બની જાય છે આવું જોગદાર લોખંડ પણ જો ઘસાઈ જાય તો માણુમના આ દેહને ઘસારો ન લાગે ?

આવા ઘસારા લાગેલા ઘરડા માણુસને કયા જગુ ? એ હવે આજે કામ આપતો નથી એટલે આટલા વર્ષ ઉરેલું એનું કામ પણ નડાસું ગયું ? એનું મૂલ્ય કઈ જ નહિ ? માત્ર ઉત્પાદનનું જ મૂલ્ય ? ઉત્પાદકનું સ્થાન કઈ જ નહિ ? માણુસ પ્રાપ્ત કરે તેનું જ સ્થાન, માણુસનું કઈ જ સ્થાન નહિ ?

હવે, પ્રાચીન કાળમા શું હતું તે જુઓ

સૈતન્ય અને રઘુનાથ બને મિત્રો મૈત્રી એવી કે જાણે પુષ્પ અને પરાગ બને મમયૈં વિદ્વાન ન્યાયશાસ્ત્રના પ્રથક સાતા ગણાય બને કોઈકનું કઈક સર્જન કરતા જ હોય

મગે ત્યારે જ્ઞાનગોષ્ઠિ કરે એકને ટેકે, બીજાને ઉપર
ચઢવાની તક મગે એકમા ગઢેલી બૂલ બીજે ફગ કર અને
પાણીના સુગે જેમ વમ્મ ચમ્મ થાય, તેમ મિત્રના સુગે
મિત્ર શુદ્ધ થાય

‘મિત્ર એવા કીજીએ, જે દાવ સરીખા હોય,
મુખમે પિછે પડ રહે, ઔં કુ ખમે આગે હોય’

હત્રિયો દાલને પાછળ ખભે બાધે છે એ મુખના
વિગોમા પાછળ પડી ન્હે છે, પણ સુઆમમા ધા ઝીલવા
એ આગ આવે છે તલવારના આંકા એ ઝીલે છે
મિત્રો પણ એવા હોય જે મુખમા પાછળ હોય, પણ
કુ ખમા આગળ ધાય વિપત્તિ સદીને પણ મિત્રને મળે
કર મિત્રને અધોમાગે જન્મ જયાવે

આવા મિત્ર મળવા આજે મુશ્કેલ છે એને તો શોધવા
પડે છે-જેમ ઘર શોધો છો, ધધો શોધો છો, તમ મિત્ર
પણ હજાર માણુનોમાધી શોધીને, કદીને મેળવ્યો પડે છે

સમય થોડો છે કામ ઘણું છે માટે મમયનો મહુપ
યોગ ધાય એવા જ મિત્રો તમારી આગપાસ હોવા જોઈએ
ખાત્રી વાતો કરે, ગામની નિદા કરે, ખત્તા કૂટ્યા કરે અને
જ્યાત્યા તનારા સમય જગાડ્યા કર, એવા મિત્રો શા કામના?

માણુને આ જન્મ દ્વારા માધના કરવાની છે, અભ્યાસથી
વિચિત્રને કેળવવાનું છે, યોગથી મન, વચન અને કાયાને
સવાદમય કરવાનું છે, તત્ત્વજ્ઞાનથી આ વિશ્વની પેઠી પાર
નું છે તે જાણવાનું છે, એવો સ કેત મેળવવાનો છે આવું
બધું કરવાને બદલે, માન ખાવા-પીવા-સૂવા અને ફરવા ॥

જ વાતોમા મમય જાય, તે શુ ઉચિત છે ? ઘણાય વર્ષ
આ બધુ તમે કર્યું હવે કટાળો ચ નથી આવતો ? જે કર્યું
તે પચામ વર્ષ કરા કે સો વર્ષ કરા, એમા નવાઈ અને
નવીનતા શી છે ? જીવનમા આજે આ પુનરાવર્તન સિવાય
બીજુ છે પણ શુ ?

એક માણસ પાસે હજારની નોટ હોય તે વધારીને
પાન્ય હજારની કરે પછી પાચ લાખની કરે, પાચ કરોડની
કરે, એ કાગળની ઘખીઓ કરતો જાય, ગોડવતો જાય,
મલકાતો જાય અને મગફળીને રાજી રાજી થતો જાય પણ
એથી એના આત્મામા કયા ગુણનો વધારો થયો ?

આ નોટની ઘખીઓ કોઈ બીજા પાને જાય તો એ
પુજાય, પહેલો પડયો રહે તે વળી ત્રીજા પાસે જાય તો તે
પુજાય, બીજાનો કોઈ ભાવ પણ ન પૂછે આમ માણસ આ
યુગમા ફૂટબોલની જેમ ફોર બ્રાઉન્ડ પર આવી ગયો છે !

એક વાર તમારા સ્વજનો અને મિત્રોને ખબર પડે કે
તમારી પાસે ઈઈ રહ્યું નથી, પછી જુઓ કે કેટલા તમારી
ખબર લેવા આવે છે, કેટલા તમારી પડખે બેસે છે અને
કેટલા તમને આ પાચ છે ત્યારે જ તમને લાગશે કે જે
મૂંઝ અને માન હતું તે તમારું નહિ પણ તમારી પાસે જે
ચેવી જડ વસ્તુઓનો ઢગલો હતો—સમગ્ર હતો તેનું હતું

પણ આધ્યાત્મિકતામા આવું નથી ત્યાં વસ્તુની નહિ,
પણ આત્માની અને આત્માના ગુણોની કિંમત હોય છે ત્યાં
વસ્તુ ગૌણ છે, અને તેથી જ ચૈતન્ય અને રહુની મૈત્રી
બેવા જેવી છે

ચેતન્યે એક અપૂર્વ અથનું સર્જન કર્યું. રઘુએ પણ અતિ શ્રમ લઈ એક મહાઅથનું મર્જન કર્યું હતું. ચેતન્યનો અથ, રઘુએ જોયો અને એને મનમાં ને મનમાં ધણુ આવા ડર અથ આગળ મારો અથ કેમ ટકવાનો ? મારા પુત્રાકને તો કેઈ હવે સ્પષ્ટ પણ નહિ કંઈ મારો શ્રમ પાળીમા ગયો.

રઘુનો ચહેરો હવે ફિક્કો પડી ગયો છે. ચેતન્યે એને પૂછ્યું 'મિત્ર, શું છે ? મુખ ઉપર વિષાદની છાયા કેમ ?'

રઘુએ કહ્યું 'મિત્ર, તારા મર્જન લેઈ મારું મસ્તક નની જાય છે પણ મને ધાય છે કે મારો શ્રમ વ્યર્થ ગયો. આપણે બંને એક જ વિષય પર લખ્યું છે, પણ તારી મૌલિકતા અસ્તુ છે.' આમ એને ચેતન્યની પૂરેપૂરી પ્રતિષ્ઠા કરી.

એક વાર પૂનમની રાત્રે બંને મિત્રો નોકાવિહાર કરી રહ્યા છે. નોકા સંવિતાના જાજ પર રમતી રમતી જાજની મધ્યમાં આવી ચેતન્યે બે હાથથી ઠઈ લીધું અને જાજમાં પધરાવી દીધું. રઘુએ પૂછ્યું 'મિત્ર, મિત્ર, આ શું કર્યું ?'

ચેતન્યે ચદ્રિકા જેવું સ્મિત કરી કહ્યું 'એ તો મારા મિત્રના અથકેથી ચન્દ્રને-મારો અથકેથી રાહુ ગળી જતો હતો, તેને મેં જાજમાં પધરાયો.'

રઘુને તરબર આવી ગયા 'મિત્ર, તે આ શું કર્યું ? આણુ અપૂર્વ સર્જન તે આ જાજમાં પધરાવ્યું ? જે પુસ્તક તારી કીર્તિને અમર બનાવત, તેને તે આમ સહજતાથી જાજમાંથી કાઢ્યું ?'

ચેતન્ય કહે 'રઘુ! માણસની કિંમત છે, કીર્તિ એની આગળ ગૌણ છે. મારા મિત્રની પ્રમત્તતા આગળ બધું જ

નહિવત્ છે માણુમના મૂલ્ય આગળ કીર્તિ ને નામનાનું મૂલ્ય શું છે ? તારું સર્જન એ મારું સર્જન છે ને ? તારી બાળ બાર વર્ષની મહેનતને મારું મન આદરથી જુએ છે '.

વિચારો, તમારે ય મિત્ર તો છે ને ? પણ તમારે માટે આવેા કેઈ ત્યાગ કે ભોગ આપવા તૈયાર છે ? તમારી મુશ્કેલીના સમયે તમારી પડખે ઊભા રહેનારા કેટલા ?

તમારા મિત્રો તો એવા કે સાથે બેઠીને તમારા શુભ ગાય અને પાછળથી નિંદા કરે કારણ કે એમના મનમાં તમારા વ્યક્તિત્વની છાપ કરતા તમારા ધનની છાપ વધારે છે એટલે ધનને સલામ કરે અને તમારી નિંદા કરે માટે એવા મિત્રોથી તો ભેજન દૂર જ રહેલો

વસ્તુને આપણે કઈ રીતે ભેઈએ છીએ એ પર ઘણી વાર વસ્તુની યોગખનો આધાર રહે છે એ જ રીતે વસ્તુને કયા સાધનથી ભેઈએ છીએ તે પર પણ વસ્તુની વિંમત સમજવાનો આધાર રહે છે કાળા ચરમા ચઢાવીને ભેશે તો પીળી અને ધોળી વસ્તુ પણ સ્વામ દેખાશે કારણ કે કાચનો કાળો રંગ વસ્તુ ઉપર રંગનો આરોપ કરે છે, એટલે વસ્તુને ભેવામાં યોગ્ય સાધન ભેઈએ વસ્તુને એના મૂળ રૂપે યોગખ આપે એવું એ સાધન હોય તો વસ્તુની વિશિષ્ટતાનો આપણને ખ્યાલ આવે

એ જ રીતે, આત્માને યોગખવા માટે પણ આ આખ કામ લાગે તે કરતા દિવ્ય આખ અનેક ગણી વધારે કામ લાગે શરીરની આખ એટલે ભૌતિકતાને ભેનારી આખ એ મધુલ આખ સૂક્ષ્મ વસ્તુને ભેવાની જીવનની પરમ સૂક્ષ્મ એવી ચેતનાનું દર્શન એ કેમ કરી શકે ? અને માનવ જીવન એ કઈ માત્ર હાવતુચાલતુ પૂતણ કે યત્ર

નવી એ તો છે ચેતનાનો ધબકાર, આત્માનો અને ધર્મ
સત્તાનો આવિષ્કાર । આપણા દેહના કેન્દ્રમાં ચેતના છે,
આત્મા છે એને ઝાળખવા દિવ્ય નયન જોઈએ એ દિવ્ય
નયનની પ્રાપ્તિ સાથે જ વિશ્વનું દર્શન પવનમાં જશે પછી
તમને દરેક વસ્તુની પાછળ રહેલ શ્રેષ્ઠ વસ્તુનું દર્શન થશે
પછી સ્ત્રી એટલે નિલામ અને વિઝારતું સાધન નહિ, પણ
કામળ અને ભખિલયાં સમર્પણના વિચારોને જીવનમાં
સંકાન્ત કરનાર પ્રેરણામૂર્તિ દેખાશે, પુરુષ એટલે પૈમે
પેદા કરી ઉપભોગના સાધનો પૂરા પાડનાર એક માત્ર યત્ર
નહિ, પણ પુરુષાર્થ, ધૈર્ય અને જીવન સંજ્ઞામય સ્થિતિ
આપી આગળ વધાવનાર જીવનસાથી દેખાશે, પછી સમાર,
માન અર્થ અને કામનો અખાડો ન બનતા, જીવન-
મોપાન થઈ શકે તેવા સમારના અર્થ અને કામ
એ નિસરણીના પગથિયા જેવા લાગશે

તમે નૌ એમ તો નથી માનતા ને કે તરવાનું કામ
તો સાધુઓનું, અમારે તો ગમે તેમ જીવવાનું કારણ કે
અમે તો સમારમાં બેઠા છીએ આ દૃષ્ટિ બગાડે નથી
સમારને તમે આટલી નીચી કક્ષાએ ન મૂકો આ તો કમ
ભૂમિ છે, દે, ધર્મભૂમિ છે એમાં તમારે પ્રયત્ન કરી આગળ
આવવાનું છે જેમ ક્ષીયકમાંથી કમળ ઉપર આવે છે તેમ,
તમારે આસક્તિ અને રાગદ્વેષમાંથી ઉપર આવી, પકળની
જેમ અદ્ધર રહેવાનું છે આ સંસારમાંથી તમે જીવ્યામાં
જીવી વસ્તુ પામવાના છો અહીં પ્રાપ્ત ન થઈ શકે એવી
વસ્તુ એકેય નથી, કારણ કે મોક્ષ જેવી પરમ દુર્લભ વસ્તુ
પણ આ જીવન દ્વારા જ સિદ્ધ થઈ શકે છે

તમે રાજ પાચ મિનિટ પણ બેઠીને વિચાર કરો છો
કે આપણે આવી છીએ, કયા જવાના છીએ

અને જતી વખત શું તર્જનવાના છીએ? પતિ અને પત્ની, પિતા ને પુત્ર, માતા અને દીકરી, મિત્ર અને સાથી-લેગા થઈ કદી એવો વિચાર કરે છે કે આપણે અહીં કેમ લેગા થઈ ગયા અને અહીંથી છૂટા પડ્યા પછી કયા લેગા થઈશું ?

બહારગામ, આગળ-પાછળ જવાના હો તો કયા માર્ગ તેની ગોઠવણ કરે છે ને? કલકત્તા જવાના હો તો નક્કી કરે છે ને કે હું કેનીંગ સ્ટ્રીટમાં ઊતરીશ, તમે હેરિમન રોડ ઉપર ઊતરશે, પણ આપણે અમુક ઠેકાણે, અમુક દિવસે જરૂર મળીશું આવી કેઈ ગોઠવણ, અહીં પછીના જન્મ માટે કરી છે ખરી? તમે પૂછો કે તે શક્ય છે? હું કહું છું કે હા, તે શક્ય છે જ સારી કરળી કરીએ, સમાનભાવ કેળવીએ તો ભગવાન મહાવીર અને શ્રી ગૌતમની જેમ, નેમ અને રાજુલની જેમ, કેટલાય લોકો સુધી એકબીજાના મધ્યમાં ગઈ અને મુક્તિ પામી શકાય કમના કંઈ ને દૂર કરી નિર્મળ બનીને શાશ્વત મંત્રીમાં ગોઠવાઈ જવાય છે આ તો અમરતાનો માર્ગ છે અહીં દટાઈ જવાનું નથી, એનાથી ઉપર જવાનું છે કેટલાક ધર્મો એમ માને છે કે કયામતના દિવસ સુધી કબરમાં દટાઈ રહેવું પડે છે આ કેવો અજ્ઞાનભર્યો વિચાર છે! ચૈતન્ય જેવા ચૈતન્યને, લાખો વર્ષ સુધી કબરમાં દટાઈ રહેવાની વાત કરે છે! આપણે ત્યાં તો દેહ પડે અને ડોક્ટર આવીને શરીર તપાસે તે પહેલાં તો ચૈતન્યનો પ્રવાસ ચાલુ થઈ ગયો હોય છે અહીં ચૈતન્ય નિત્યનવીન પ્રણામી છે આપણે કહીએ છીએ કે આત્મા મરતો નથી, મરે છે તે દેહ છે કબરમાં શરીર દટાય, આત્માને કેળવે દાટી શકે? ધૂળની શી તાકાત છે કે આત્માને દાટી શકે? માટીમાંથી બનેલો અને ધૂળમાં મળી જવાનો તે આત્મા નહિ પણ દેહ છે દેહને આત્મા માની બેસવું એ

કેવી બૃહ છે? દેહ તો નીચે-હેનાગ વસ્તુ છે, જ્યારે આ મા તો ઉપર જનાર ચૈતન્ય છે એમનો માર્ગ અધોગામી છે, બીજાનો માર્ગ ઊર્ધ્વગામી છે. Ten Commandments એ તત્ત્વજ્ઞાન નહિ પણ માત્ર નીતિમૂલ છે ત્યાં આત્માને પગમા મા બનાવવાની કે ચૈતન્યના ઊર્ધ્વી દ્રષ્ટિની દોષ વાત નથી. આપણે આ બે વચ્ચેનું અતર સમજવા જેવું છે તત્ત્વજ્ઞાન અને નીતિ સૂત્ર વચ્ચે ધણુ અતર છે તત્ત્વજ્ઞાનમા આત્મા અને મોક્ષ બધું આવે, જ્યારે નીતિમા માત્ર આ લોક અને તેનો બ્યવહાર જ આવે હા, મા બ્યવહાર શુદ્ધ બનાવવાની જરૂર છે જ, પણ યા આપણે અટકવાનું નથી, આગળ વધવાનું છે. જીવ અને જગતના મૂળ મળધને જાણવાનો છે અને જગતમા રહેવા છતાં, જીવનને અવિષ્ટ ગણવાનું છે. નીકા તો તમે જોઈ છે ને? જો પાણી વચ્ચે અને પાણીની અદર રહેવા છતાં પોતાની અદર પાણીને આવવા નથી દેતી ચરિતા અને માગરને જો તરી જાય છે, અદર બેમનારને સામે પાર ઉતારી જાય છે તેમ, જો તત્ત્વજ્ઞાનના દિ ધનધન મળે તો મ માનમા રહેવા છતાં તમે તરી જાઓ અને મ સારને સ્વ સાનના મૂળ સ્વરૂપે જોઈ, એમાથી છોડવા લાયક, જાણવા લાયક અને આ રવા લાયક-આ ત્રણે વાતનું સ્પષ્ટ સમજીને જીવન જીવી શકો.

આ દિવ્ય નયનનો પ્રકાશ મળતા, પછી મનુષ્ય પણ સમજનક કે ગોકજનક નહિ લાગે તમને એમ જ લાગશે કે આ તો માત્ર એક પ્રવાસ છે-ચિરપ્રવાસ છે.

મૃત્યુ માટે સ્વીન્દ્રનાથે એક સુદર અને મધુર કથના આપી છે એક મા પોતાના બાળકને ધવરાવતી હોય છે જમણા ધાનમા દૂધ ઓછું થતા, તેને જો ત્યાંથી ઉપાડી

લે છે અને બાળક ગડવા નહીં પડે છે હાથ-પગ પછાડે છે ત્યાં તો માં એને પોતાના ઠાળા થાન પર મૂકી દે છે દૂધ મગતા બાળક ચૂપ થઈ જાય છે, રાત્રી રાત્રી થઈ જાય છે, વધારે દૂધ પ્રાપ્ત કરે છે તેવી જ રીતે, માણસ પણ અજ્ઞાન છે મૃત્યુ વખતે એ રડે છે જો એની પામે સુકૃત હોય તો એ ત્યાંથી ઉચ્ચ ગતિએ જ જવાનો કાળ કહે છે કે તું કયા મરી જાય છે ! તારું શરીર હવે કામ કરતું નથી એન્ડે એને બદલવાની માત્ર જરૂર છે તારા કાન નાભજતા નથી એટલે તારે સાભજવા માટે યત્રની મદદ લેવી પડે છે તારી આખી જોડી નથી એટલે જોવા માટે તારે કાન્ય ચઢાવવા પડે છે હાત પડી ગયા છે એટલે તારે ચાવવા માટે ચોકઠા ચઢાવીને ચાવવું પડે છે ॥ જો કોઈ થઈ શકતો નથી એટલે તારા ટેકો લેવો પડે છે તો ચાલ તારું શરીર છુર્ણ થયું છે, તે એને બદલી નાખીએ ગાળની આ વાત, માણસ મમજતો નથી અને રાવા બેને ઠે ખરી રીતે તો મૃત્યુ એટલે એક નીરસ સ્થાનને છોડી, સરમ સ્થાનમાં જવાનું એક એવું ઘરડું માણસ હોય કે જેની સામે કોઈ ન જુએ, પણ મરીને એ બાળક થઈ અવતરે એટલે સૌ એને રમાડવા દોડે, ઉપાડી ઉપાડીને બચીઓ કરે આમાં શું આત્મા બદલાયો છે ? ના, માત્ર શરીર બદલાયું છે એન્ડે તો આપણા જ્ઞાનીઓ માણસ મરતા એ 'પાછો' થયો એમ કહે છે મર્યો નહિ પણ 'પાછો' થયો એટલે કે, પાછો થઈ ગયો, પાછો જન્મી ગયો આ વાત જો મમજાઈ જાય તો પછી મરણની લીતિ રહે ? આજે મરણથી લોકો આટવા ફૂડે છે તે પછી ફૂડે ? આ વિચાર અને નિર્ભયતા, દશ લાખ રૂપિયા ખર્ચો તો ય નહિ મળે મળે માત્ર દિ ય નયનથી મા વાત અદરથી આવવી જોઈએ-

કગી ખીરીને કમળ બને તેમ તમાગ અતન્મા જ આ વિચાર પૂર્ણ રીતે ખીલ્યો જોઈએ પછી તમને તમારું જીવન કેઈ બુદ્ધિ જ, રચનાપૂર્ણ બની ગયેતું જણાશે

આ વિચારને ધ્યાયી અને દૃઢ બનાવવા માટે માણુને મમયે મમયે વિનાશતા રહેતું જોઈએ કે, હું કોણ છું ? મારું અર્હું શું ધ્યાન છે ? અને હું કયા જવાનો છું ? આ વિનાશની અનતધારાથી આપણે આ બધું વતુંલથી પર જઈ શકીશું—ઉપ અને રગમા, નામ અને આકારમા અર્વાર્થ ન જતા, તેની પાછળ જઈ શકીશું માણુસ જેમ બગીચામા જઈ ફવારે ફરી આરે તેમ, આપણે પણ યતનથી સામ્રાજ્યમા વિહરી, આપણા મન અને મગજને ફવારે ફરી શકીશું

માણુસ એ માત્ર આ શરીર જ નહિ, પણ બીજું પણ 'કઈક' છે જે આ 'કઈક' છે તે આ તનમા હુપાયેતું છે તે બહાર કયારે આવે ? એના પરતું ઢાકણ ખમે તો ને ? શીશીમા અત્તર બધું દોષ પણ ઉપર મખન જૂન દોષ તો અંતની મુલાકાત બહાર કેમ પ્રમદે ? એ ઢાકણ ઊપજના જ જેમ હવામા સૌરબની માફકતા છવાઈ જાય છે, તેમ એનન પણ આ આમરોની દુનિયામાંથી બહાર નીખી નિરાકારમા વિહર, તો એને ય ઘડીબર અપૂર્વની અનુભૂતિ થાય

માણુસને આ અપૂર્વની અનુભૂતિ ન થાય અને માત્ર યત્રવાના વાતાવરણમા જ એ જીવ્યા કરે તો જતે દિવસે એવું પણ બને કે માણુસ યત્રનો ઉપયોગ કરે છે તેને બદલે ય જ, માણુસનો ઉપયોગ કરતું થઈ જાય

જુનિયાદી નિચારધારા પણ હરે આ જ કહે છે ને કે સાધનને તમે આધીન ન બનો પણ સાધનને તમારે આધીન

જો એટલે કે, સાધનથી કામ લો, પણ સાધનની ગેર કાજરીમાં તમે પરવશ કે નિર્માલ્ય ન બને.

સાધન, માણસ માટે હોય માણસ, સાધન માટે ન હોય વસ્તુઓ માણસની આસપાસ ચક્કર લગારે તેને બદલે માણસ વસ્તુઓની આસપાસ ચક્કર લગારે તો વસ્તુનું મૂલ્ય વધી જાય અને માણસની કિંમત કંઈ જ ન રહે.

આ રીતે સાધન અને સાધકનો વિવેક જીવનમાં આવતા, સાધન માટે આજે ઘરઘરમાં જે ઝઘડા થાય છે, જે મનદુખ થાય છે તે નહિ થાય કારણ કે સાધકનો વિવેક, સાધન માટે બાઝતા એને અટકાવશે.

આ વિવેકભાવ ઘરમાં બાગશે તો ઘરમાં કલહને બદલે શાન્તિ પ્રસરશે, દેગમાં આ ભાવ પ્રચરશે તો દેશમાં આંતરદ્વેષ અને ઝઘડાને બદલે પ્રેમ અને શાન્તિ ફેલાશે, વિશ્વમાં આ વિચારધારા વહેતી થશે તો આ વિશ્વયુદ્ધ અને અણબાખને બદલે, વિશ્વમૈત્રી એને વિશ્વશાન્તિ આવીને વસશે.

તમને વ્હાય થશે કે આ મેદાનમાં બેઠેલા દશબાર હજાર માણસોના શ્રવણથી કાંઈ થોડી જ વિશ્વશાન્તિ આવી જવાની છે ? અને જગતના પ્રવાહો પલટાવાના છે ?

પણ મારો નમ્ર અભિપ્રાય એ છે કે અહીં બેઠેલા ભાઈબહેનો આ વિચારને પૂરા ચિન્તનથી સમજી જીવનમાં ઉતારશે તો એની અસર આખા ઘર પર થશે તમારા ઘરનું વાતાવરણ આધી મારું થશે તો આવતી કાલે એનું મનુકરણ તમારા પડોશી કરશે પડોશીની અસર આખા સમાજ પર થશે પછી સમાજની અસર દેશ અને

દેશની અસર આપ્યા વિશ્વ પર યથે અવગત, આમ સાન વિચારોને પ્રસરતા સમય જરૂર લાગે છે, પણ એ વિચારને પ્રારભ કરનારમા શ્રદ્ધા હોય તો એ પ્રસાર વિના રહેતો જ નથી. આજે જગત પર જે નારા વિચારો છે તેની શરૂઆત પણ એકાદ વ્યક્તિથી જ થઈ હશે ને ? પછી એ વ્યક્તિના વિચારો મમદિમા સકાન્ત થયા અને તે આજે જગતની મૂડી બનીને રહ્યા તેમ આપણે પણ, આ વિચારને અમલમા મૂકવાનો અને આત્મનાત કરવાનો પૂર્ણ શ્રદ્ધાથી પ્રયત્ન કરીશું તો એનું ગુણ પરિણામ પણ જરૂર આવશે જ.

આ પ્રવચનમા વ્યક્ત થયેલા વિચારો, જીવનમા ઊતર્યા પછી માણસ માધનનો અનુચર નહિ હોય પણ સ્વામી હશે ત્યારે માણસ દેહને જ સર્વસ્વ નહિ માનતો હોય પણ આત્મસત્તાનો અનુભવ કરતો હશે એ મરણથી ડરતો કરતો નહિ હોય પણ મૃત્યુને એકમાત્ર દીર્ઘ પ્રવાસ માનતો હશે અને એ પ્રવાસમા ઠાન લાગે તેવા ભવના ભાતાને સાથે લેવાની તયારી આ જન્મમા કરતો હશે આવા માનવીનું સ્થાન કાઈ પણ યુગમા અપૂર્વ જ હશે એવું સ્થાન માનવીને મળે એ શુભેચ્છા.

વેશને વફાદાર રહે તે જ સાચો સાધુ

આત્માને જગાડનાર ગુરુ કેવા હોવા જોઈએ? જે ગુરુને સમગ્ર જીવન સમર્પણ કરવાનું છે-આત્મસમર્પણ કરવાનું છે, તે ગુરુ કેવા હોવા જોઈએ?

નૌકાને સામે પાર લઈ જવામા જેમ નાવિક મુખ્ય કારણ છે, તેમ સસાગ્રસાગર પાર કરવામા ગુરુ મુખ્ય આધાર છે

ગુરુઓ જગતમા બે પ્રકારના હોય છે

ગુરુઓ ઘટ્ટ સતિ શિષ્યવ્રવ્યાપહારકા ।

ગુરુઓ વિરહા સતિ શિષ્યવિસોપકારકા ॥

કેટલાક ગુરુઓ એવા હોય છે કે જે પોતાના માટે, પોતાના નામ માટે, પોતાની જરૂરિયાતો માટે શિષ્યો પાસે, ભક્તવર્ગ પાસે ધન ખર્ચાવતા હોય ॥ આવા ગુરુઓ તો જગતમા ઘણા મળશે, પણ શિષ્યના ચિત્તને, શિષ્યના અંતરાત્માને ઉપકાર કરનારા, શિષ્યવર્ગના આત્માહિતને લક્ષમા રાખી વર્તનારા ગુરુઓ ઘણા ઓછા મળશે

આમ ગુરુ ગુરુ વચ્ચે જળરૂ અંતર છે એક, શિષ્યના વિત્તને હરણ કરે છે, ખીંચે, શિષ્યના ચિત્તને ઉપકાર કરે

છે શિષ્યના ચિત્તને ઉપકાર દોણુ કરે ? જેને પરિગ્રહનું
બંધન ન હોય, પરિગ્રહનો માથે ભાર ન હોય તે નાવ તરે
કયાર ? જ્યારે તેમના વધારે પડતો ભાર ન હોય ત્યારે

એરોપ્લેનમાં પણ વધારે પડતો ભાર હોય તો જિંદગી
સલામત રહેતી નથી આથી તોય વગેરે બધું જોડે છે
વધાર પડતો ભાર હોય તો ન લે, કારણ કે અદ્દર આકાશમાં
જવાનું છે તે એરોપ્લેન ચલાવનાર સારી રીતે જાણે છે

એરોપ્લેન ચલાવવું હજી સહેલું છે, પણ સસાર-
સાગરને પેલે પાઠ લઈ જવા માટેની નાવ ચલાવવી અધરી
છે એમાં તો ઓછામાં ઓછો ભાર જોઈએ નાવ ચલાવનાર
કપ્તાન પણ કુશળ હોયો જોઈએ કપ્તાન અસાવધાન હોય
અને ભાર વધુ પડતો હોય તો નૌકા સલામત રહેતી નથી,
માટે શુરુ એવા હોવા જોઈએ, જે શિષ્યોના ચિત્તના સલામતી
કામના કરતા હોય એવા ગુરુથી શિષ્ય કદી પણ જીવન
ન પામે શિષ્ય લેવા માટે વારંવાર આશ્રય રહે પણ ગુરુ
ના કહે લાખો રૂપિયા ગુરુના ચરણે ધરી દે પણ દુનિયા
તેની પડી ન હોય

કે, આપે ઉપદેશ આપી અમારા પર મહાન ઉપકાર કર્યો
 શેઠાણીએ અદર જઈ, કળાટ ખોલી, સોનામહોરથી ભરેલો
 થાળ સાધુ મામે ધર્યો, અને કહ્યું ‘આપે અમારા ઉપર
 મહાન ઉપકાર કરી અમને લક્ષ્મીની અચળતા સમજાવી
 આપ આ બ્રહ્મ કરી અમને આશીર્વાદ આપો’ પણ આ
 સાધુવેશધારી બહુરૂપી તેને ઠોકરે ભારી ચાલતો થયો શેઠને
 સાધુ પ્રત્યે માન ઉત્પન્ન થયું આ રીતે ગામમા એક મહિનો
 રહીને જુદા જુદા વેશ એણે લજ્જા અને મહિના બાદ
 શેઠ પાને આવીને શીખ માગી

શેઠે કહ્યું તમારું મોડું અને અમારે ત્યાં આવેલ
 માધુનું મોડું સરખું લાગે છે

બહુરૂપીએ કહ્યું આપની વાત માચી છે તે સાધુ
 તે હું જ હતો

શેઠે કહ્યું તે વખતે સોનામહોરથી ભરેલો થાળ લીધો
 હોત તો આ શીખ ન માગવી પડત

બહુરૂપીએ કહ્યું હું બહુરૂપી છું મેં તે વખતે સાધુનો
 વેશ લીધો હતો જે વેશ લીધો તેનું ગૌરવ સાચવવું એ
 વિવકીનું કર્તવ્ય છે

બહુરૂપી પણ સમજે છે કે, માધુ એટલે તદ્દન નિરપ્રહી
 તે પોતાના વેશને વક્ષાદાર ગંદે છે ઉપર આપેલ શ્લોકમા
 પણ શુરુ કેવા હોના જોઈએ તે સમજાવ્યું છે

શુરુપદનું વર્ણન કરતા કહ્યું છે કે

તુગુપરે પટખડ જડીને ચક્રવર્તી પણ વરિયો
 એ ચારિત્ર અક્ષય સુખ કારણ એ મેં ચિત્તમાં ધરિયો

ત્યાગી એવા બાવથી રગાયેવ હોય તો જ તમારા પર અમાગ ત્યાગની અસર પડે, પણ અમને જો તમારા વેળવનો, તમારી મ પત્તિનો રાગ હોય, તો તમને ત્યાગમાર્ગ કેવી રીતે સમજાવી શકાય ? ત્યાગ ઉપર રાગ કગવવા માટે સાધુના જીવનમા પૂર્ણ ત્યાગ હોના જોઈએ

સાધુ એવે જગતનો તાગબદાર તમે એમ માનો કે અમારા પરિશ્રમને—અમારા વધી ગયેના પરિશ્રમના વાગને ઉનારનાર તે સાધુ ? વાગ વધી જાય તો કઢાના છે, નખ વધી જાય તો પણ કઢાનો છે, ન કાના તો તેમા એવ ભરાય, એવમા જ તુઓ પણ હોય તે જમતી વખતે પેટમા જાય અને માદા પડાય આથી નખ જાત વવા જ જોઈએ તેવી રીતે પરિશ્રમ બેગો થાય અને તેને ન ઉનારો તો એક દિવસ આખા ને આખા ચાંચા જવાનો પ્રયત્ન આરે

સાધુના ઉપામક એવા ગૃહસ્થ પાને મહિમાને આમર આપવા એકાદામા એકાદા આ બે નિયમ તો હોવા જોઈએ (૧) સ્વહાગમતોષ અને (૨) પરિશ્રમ પશિમાણ જગતની જેવી શ્રીઓ છે તેને માતા તથા બહેનની દૃષ્ટિથી જુઓ જેનામા આ દૃષ્ટિ નથી તેજુ જગતમા કોઈ સ્વાન નથી તેવી જ રીતે પરિશ્રમજુ પશિમાણ ન કરે તો જેવી રીતે રજબરના કુગામા બહુ પવન ભગ્વામા આવે અને મોટો થતા થતા ઉવટ કૂટી જાય, તેવી જ દવા પરિશ્રમ પરિમાણ ન કરનારની થાય છે

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રમા કહ્યુ છે કે—

જહા લાહો વઢા લોહો લાહા લોહો પવદૃડ ।

જેમ જેમ લાલ થતો જાય, તેમ તેમ લોલ વડે લાલથી લોભની અભિવૃદ્ધિ થાય છે કપિવ બે માસા

લેવા રાજ પામે ગયો, ગજાએ તેને ઇચ્છા મુજબ માગવા કહ્યું કપિલ વિચાર કરવા લાગ્યો આપુ ચ રાજ્ય માગતા પણ એને તૃપ્તિ ન થતી દેખાઈ આખરે તૃપ્તિના અત નથી એમ સમજી વૈરાગ્ય પામ્યો પરિબ્રહ્મ એ નવમંદો કરતા જુદી કોટિનો દશમો બ્રહ્મ છે એ મૌને દુ ખ આપે શનીધરની પનોતીમાથી તો સાડાગાત વરસે પણ છુટાય, પણ આ પરિબ્રહ્મની પનોતીમાથી તો આખી જિંદગીને અતે પણ ન છુટાય

અહીં આવનાર હરેકે પરિબ્રહ્મ પરિભાણ કરવું જોઈએ એ કરવાનો નિર્ણય કરે તો જીવન ક્ષણવુ જની જાય પરિબ્રહ્મ વધે તો આત્મામા કચરો વધે છે મહાપુરુષોએ જીવન શાંતિથી પસાર કરવા માટે આ બધા માર્ગો બતાવ્યા છે

પરિબ્રહ્મની મૂર્છા કેટલું નુકસાન કરે છે તે માટે એક તાજે જ દાખલો આપુ

કાળા બજારની કમાણી કરીને એક શેઠે રૂપિયા લેગા કર્યા બાપ દીકરાથી છાના લેગા કરે અને દીકરો બાપથી છાના લેગા કરે, આવી રીતે જન્મે ચ જુદી જુદી રમત આદરી પૈસો મન જુદા પાડે છે જ

પરિબ્રહ્મની મૂર્છા ન બિતરી હોય તો આ સાધુઓની ત્યાગ અવસ્થામા પણ મન જગડે જ્ઞાનીઓ એક પ્રશ્ન પૂછે ॥ નરકના બંધનો બંધાવનાર કોણ ? તો કે' મન

પ્રસન્નચદ્ર રાજર્ષિ તપસ્વી છે, ત્યાગી છે, પણ જે રાજસેવકોની વાત સાંભળી મન જગડ્યું મનથી યુદ્ધે ચડ્યા અને સાતમી નરકના દળિયા બાધ્યા પણ એ તો જ્ઞાની હતા, જરીવારમા સમજી ગયા મનને ઠેકાણે લાવ્યા,

વેળે વધાર રહે તે સાચો સાધુ

[૧૨૭]

અને ફૂક મારતા લોટ બિડી જાય, તેમ કર્મના દળિયાને
હિડાડી મૂકીને જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કરી

આ બાળુ દીકરાએ કાગા જબ્બરનું ધન સાચવવા
નાની તિજોરી રાખી, બાપે મોટી તિજોરી રાખી દીકરે ન
હોય ત્યારે પેલી નોટો કાઢી બાપ એકલો ગણે અને
મનમાં મલકાય

દ્રવ્ય એવી વસ્તુ છે કે જે સાથે આવવાનું નથી,
આબ્યા ત્યારે લા યા નથી, છતાં વચગાળામાં માણુમને
નચાવી મારે છે અનાદિકાળની મૂર્છા આત્માને રખડાવી
મારે છે, તે મૂર્છાને તોડવા માટે વસ્તુતત્ત્વ સાલણી,
નિચારી હૃદયમાં ઉતારવાનું છે

દીકરાથી બાપે પાત્ર લાખ રૂપિયા ખાનગીમાં લેખા
કરેલ તિજોરી મોટી હતી તેમાં એસી એ ગણતો હતો
તેટલામાં દીકરાને આવતો જોયો એટલે બાપ તિજોરીમાં
પેસી ગયો, અદર સતાર્થ ગયો તિજોરીનું બારણું બધ
થઈ ગયું તિજોરીને ખોલવાનો હાથો બહાર હોય છે
દીકરે ઓરડામાં આવી બાપ નથી એમ માનીને ચાલ્યો
જાય છે બાપ અદર મૂઝાય છે, હવા આવતી નથી, ઘણી
લાતો મારે છે પણ તિજોરી ઓઘડતી નથી અદર નોગે
ઘણી પડી છે, પણ આવી દશા થાય ત્યારે નોટો શું કામ
આવે ? અદર બેઠો બેઠો રિણાય છે, તેની ખજાર કાઢનાર
ત્યાં કોઈ નથી

મહાપુરુષો કહે છે 'ધન કોઈક વાર વનને મારે'
બાપ તિજોરીમાં બેઠો છે, બહાર નીકળવું છે, પણ બારણું
... ની મગતી નથી એટલે દુઃખવળ

ટળવળીને મરી જાય છે ત્રણ દિવસ સુધી પુત્ર અને સ્વજનોએ તપાસ કરી પણ પત્તો ન લાગ્યો. પછી તિજેરીમા કેટલું ધન છે તે જોવા માટે જોવી તો અદરથી ઠેહવાઈ ગયેલો બાપ નીકળ્યો !

લક્ષ્મી કેવી દગા કરે છે તે જુઓ ! ઘણા તો લક્ષ્મી માટે જન્મ્યા અને લક્ષ્મી માટે મરવાના ! રૂપિયા ખાતર જન્મે અને રૂપિયા ખાતર મરે એવા તો ઘણા ય મળવાના. પણ આત્મા ખાતર જન્મે અને આત્મા ખાતર મરે તેવા તો વિરલ જ હોય છે

ગુરુ એવા જોઈએ જે શિષ્યના હિતનો ઉપદેશ આપે પરિબ્રહ્મ આદિના સગથી ઠેકાંવે પણ ગુરુઓ જ જે પ્રતોને પોતાના જીવનમા આચરતા ન હોય, અને પોતે પરિબ્રહ્મમા રૂળેલા હોય તો તેમના ઉપદેશની ધારી અસર થતી થતી

રત્નાકરપચીશીના કર્તા રત્નાકરસૂરિજી મહારાજ સુઠર ઉપદેશક હતા તેમણે એક અદરવો રાખેલો, અદરવામા મોતી મઢેલા શ્રાવકોને વ્યાખ્યાનમા પરિબ્રહ્મના અનર્થો મમજાવે અને પૂછે કે ‘સમજ્યા ?’ તે વખતે એક રૂ નામનો શ્રાવક હતો, તે હોશિયાર અને ગણીર હતો તે કહે, ‘માહેજ નથી સમજ્યા !’ આ વાક્ય દ્વિઅર્થી છે જેમ સામાન ઉપાડનાર કહે ‘શેઠ મજૂર ! શેઠ મજૂર !’ રત્નાકરસૂરિજી મહારાજ જુદી જુદી રીતે પરિબ્રહ્મ અંગેનું વર્ણન કરે છે પણ પેલા કહે છે કે ‘સાહેબ હજી નથી સમજ્યા !’ રત્નાકરસૂરિ મહારાજ નિચાર કરે છે વિચાર કરતા તેમને સમજાય છે કે, જ્યાં સુધી મને આ મોતીની મમતા છે ત્યાં સુધી ગમે તેટલો ઉપદેશ આપુ તેની અસર

માબળી મિક દર તલવાર કાઢે છે સાધુ તે જોઈ હસી પડે છે અને કહે છે 'આત્મા અમર છે જેની ચામડી ઉતારી નાખવામાં આવી છતાં જગત સ્થાવિત ન થયા તેવા શુરના અમે વારમદાર છીએ ' આ ધૈર્ય અને તેજ જોઈ સિકદર નમી પડે છે

એટલે શુર કોણ ? હિતોપદેશક તમારુ સુત્ર કેમ થાય, તમારા દુર્ગુણો કેમ નીકળી જાય, તમારા આત્મા પવિત્રકેમ બને તેનુ અહર્નિશ ચિંતન તેના મનમાં હોય પારસમણિને લોખંડ અડે અને તેનો નુ ન થાય તો કા એ સાચો પારસમણિ નથી, કા એ માથુ લોખંડ નથી, અગર તો સાચો અપર્શ થયો નથી તેમ શુર પાસે જઈએ અને પાપ માટે પશ્ચાત્તાપ ન થાય, આત્મનિરીક્ષણ ન થાય તો મમજવુ કે આપણે ખરી રીતે શુર પામે ગયા નથી, ગયા છતાં તેમનો જરાજર સ્પર્શ આત્માએ કર્યો નથી, તેમને જરાજર સમજ્યા નથી

શિષ્ય એવા હોય કે શુરના એકેએક વાક્ય લઈને ઘૂટ્યા કરે પણ આજે ઉપદેશ સોયો થઈ ગયો છે શ્રોતા એવા હોવા જોઈએ, બાણે કેરી ભૂમિ વરસાદ પડે અને જમીન એક બિંદુને પણ બહાર જવા ન દે, બિંદુએ બિંદુને જગજગર ચૂમી લે, તેવી જ રીતે આપણે પણ બ્રહ્માર્તિગપેપર થઈને આવીએ અને ઉપદેશને જરાજર ચૂમીને હૃદયમાં ઉતારી લઈએ તો ઘણા દુર્ગુણો ઓછા થઈ જાય અને આ મા પવિત્ર બને ગૌતમસ્વામી અને જ્ઞાનદ જેવા શ્રાવકો પ્રભુના એકેએક વાક્યને લઈને હૃદયમાં ઘૂટતા

માયો ગિધ્ય કોણ, કે જે શુરનો લક્ષ્મી હોય શુર શિષ્યના કન્યાણની આશા રાખે શિષ્ય શુર પામે કન્યાણની આશાથી આવે શુર પાસે સસારના સુખો મેળવવા માટે આવવાનુ

સાલણી સિક દર તલવાર કાઢે છે સાધુ તે જોઈ હસી પડે છે અને કહે છે ‘આત્મા અમર છે જેની ચામડી ઉતારી નાખવાના આવી છતા જગત સ્થલિત ન થયા તેવા ગુરુના અમે વારમદાર છીએ ’ આ ધૈર્ય અને તેજ જોઈ મિત્ર દર નમી પડે છે

એટલે ગુરુ કેાણ ? હિતોપદેશક તમારુ લાલુ કેમ થાય, તમારા દુર્ગુણો કેમ નીકળી જાય, તમારો આત્મા પવિત્ર કેમ બને તેનુ અહિર્નિશ ચિંતન તેના મનમા હોય પારસમણિને લોખંડ અડે અને તે સોનુ ન થાય તો કા એ સાચો પારસમણિ નથી, કા એ સાચુ લોખંડ નથી, અગર તો સાચો અપશ્ચયો નથી તેમ ગુરુ પામે જઈએ અને પાપ માટે પશ્ચાત્તાપ ન થાય, આત્મનિરીક્ષણ ન થાય તો મમજવુ કે આપણે ખરી રીતે ગુરુ પામે ગયા નથી, ગયા છતા તેમનો ધરાબર સ્પર્શ આત્માએ કર્યો નથી, તેમને ધરાબર સમજ્યા નથી

ગિધ્ય એવા હોય કે ગુરુના એકેએક વાક્ય લઈને ઘૂટયા કરે પણ આજે ઉપદેશ સોધો થઈ ગયો ॥ શ્રોતા એવા હોવા જોઈએ, જાણે કેારી ભૂમિ વરમાદ પડે અને જમીન એક ઝિંદુને પણ બહાર જવા ન દે, ઝિંદુએ ઝિંદુને ધરાબર ચૂમી લે, તેવી જ રીતે આપણે પણ બ્લોટિંગપેપર થઈને આરીએ અને ઉપદેશને ધરાબર ચૂમીને હૃદયમા ઉતારી લઈએ તો ઘણા દુર્ગુણો ઓછા થઈ જાય અને આત્મા પવિત્ર બને ગોતમમ્વામી અને આનંદ જેવા શ્રાવકો પ્રભુના એકેએક વાક્યને લઈને હૃદયમા ઘૂટતા

માયો શિષ્ય કેાણ, કે જે ગુરુનો લક્ષ્ય હોય ગુરુ શિષ્યના કન્યાલુની આશા રાખે શિષ્ય ગુરુ પામે કન્યાલુની આશાથી આને ગુરુ પાસે સસારના સુખો મેળવવા માટે આવવાનુ

નથી મટાના ભાવે આપનારા કે પૈમા માટે હાથ ને
આપવાનું કહેનારા ગુરુઓનું મોઢું જોવામાં પણ પાપ છે
ગુરુ પામે તો આત્મગાતિ માટે જ આવવાનું છે

ગિયે પૂછ્યું મોટામાં મોટો રાગ કયો ?

તેના ઉત્તરમાં ગુરુએ કહ્યું ‘આ ભવ’

મમાર એ જ મોટો રાગ છે મમારમાં જખડપુ એ જ
મોટો રાગ છે ટી ખી નો રાગ થયો હોય અને તરત જ
કટંગ પામે જાય એ ડોકટરના વચન ઉપર કેવો વિશ્વાસ ?
એવો વિશ્વાસ ગુરુ ઉપર ખરો ? જાડટર કહે તે પ્રમાણે
ટ્રીમેન્ટ કરો, અને અમે ઠહીએ તો ? કદાચ એમ પણ
માનો કે એવા રાગ તો મોડાક જોઈએ ! આ જખી મમારના
પદાર્થોની આસન્નિ એ રાગ છે તેમ તમે જાણો છો, પણ તે
દૂર કરવા માટે પ્રયત્ન કરતા નથી

મુળઈ શહેરમાં એક ટોળામાંથી ડોઈની રૂપિયા ૧૦૦ ની
નોટ પડી ગઈ તે એક ગુગળાના જોવામાં આવી એણે
એકદમ ઉપાડી ખીસામાં મૂકી દીધી અને ટ્રેનમાં બેઠો પણ
રસ્તામાં જોયું તો ખીસું કપાઈ ગયેલું તેણે મોઢું એકદમ
ફિક્કું પડી ! મુ મુસાફરોએ પૂછ્યું ‘શું થયું ?’ ગુર
ખાએ કહ્યું ‘૧૦૦ રૂપિયાની નોટ ગઈ’ મુસાફરોએ કહ્યું
‘આવી ંતે જહાનના ખિસ્તામાં રખાય ?’ ગુરુએ કહે
‘મને રસ્તામાંથી મળેલી ઉતાવળમાં જહાનના ખીસામાં
મૂકી નીચેની’

એ વખતે પેરેજરોમાંના એક વિંતકે કહ્યું ‘તમે
એમ માની લો કે તમને રૂપિયા ૧૦૦ મળ્યા જ નથી તે
રૂપિયા તમારા હતા જ નહિ અમને મળ્યા નથી તેથી

અમને ગોક નથી, તમને મળ્યા એટલે થયું કે મારા ગયા
પણ વાસ્તવિક રીતે રૂપિયા તમારા હતા જ નહિ ' પેલાને
પણ તે વાત ગળે જિતરી ગઈ

અહીં તમારે પણ એ વિચાર કરવાનો છે કે તમારું
શું છે ? આવ્યા ત્યારે કાંઈ હતું નહિ, અને જાવ ત્યારે પણ
કાંઈ સાથે આવનાર નથી પેલી ૧૦૦ રૂપિયાની બાબત કરતા
પણ આપણી દશા ખૂબી છે આ પ્રમાણે માણસ વિચાર
કરે તો કોઈ પણ સંયોગોમા અફસોસ ન થાય પેલાએ
રૂપિયા ૧૦૦ની નોટ પોતાની માની અને ગઈ એટલે અફસોસ
થયો આ બધું પોતાનું માન્યાનું જ હું ખે છે પોતાનું ન
માનો તો છોડવાનું જરાય હું ખે નહિ થાય આ સમજવા
માટે મહાપુરુષો કહે છે કે ભવરાગ એવો છે કે જેથી ચારે
બાજુથી લેણું લેણું અને ભેણું ડળવાનું જ મન થાય માટે
મોટામા મોટો રોગ ભવસમાર જ છે માધક પૂછે છે આ
રોગની દવા શી ? કિમોષધ તમ્ય ?

ભવરૂપી નાગનું ઔષધ શું, કે જેના વડે એ રોગથી
છૂટી શકાય ? તેનો ઉત્તર આપતા કહે છે કે વિચાર એ જ
સૌથી મોટામા મોટું ઔષધ છે વિચારો તમે વ્યાખ્યાન
સાબળો ત્યારે આ બધી વસ્તુઓનો વિચાર આવે પણ ઘરે
ગયા પડી શું ? તમે તો પૌત્રગણિક સુખોની પ્રાપ્તિનો વિચાર
કરો છો, પણ વિચારવા યોગ્ય તો આત્મિક વિચારણા છે
હું મેશા મવારે જિહ્વા વિચાર કરવો જોઈએ કે હું કોણ ?
કયાથી આવ્યો ? કયા જવાનો ? મારું સ્વરૂપ શું ?

આ વસ્તુઓનો હું મેશા વિચાર કરવાનો છે પેલા
તીર્થનું નામ શું ? સિદ્ધાચલ આ નામ ગમે તેવું છે એ

નામ ગભિંત ગીતે જણાવે છે કે સિદ્ધા ચલ, એટલે કે મીધે
ગરતે ચાલે. આડાઅવળા ગયા તો મગી જવાના અહીં
આવનાગ દરેક મીધા ચાલે, વિચાર કરીને આગળ વધે હું
કેણ ? મારું સ્વરૂપ શું ? અત્યાર કેવી દશામા છું ? હું
પૂર્ણસ્વરૂપી છું, આનંદધન છું સ્વભાવદશામા રહેનારા
માટે આ પૌદ્ગલિક પદાર્થો માથે કાઈ લાગેવળગે નહિ
લૂગડાને ધીમા જળોળી એને દીવાસળી ચાપવામા આવે તો
ધી અને લૂગડું બધું બગી જવાનું અને જ્યોત જ્યોતમા
મળવાની ભોગ અને ગરીર બન્ને એમ જ બગી જવાના એક
ચૈતન્ય જ ત્રણે કાળમા અખડ રહેવાનું દરેક ભવમા ભોગની
વસ્તુઓ તો મળવાની છે, પણ ચૈતન્યસ્વરૂપી એવો હું આ
દેહમા ઘડીએ ઘડીએ કેમ રમી રહ્યો છું ? આ વિચાર આવ્યા
પછી વિચાર આવશે કે હું કયા જવાનો છું ? જેવી કગણી કગી
હશે તે પ્રમાણે જવાનું છે જીવનનું મગ્ગેયુ કાઢો તો બગગ
પડે કે તમે કેવા કેવા પાપો કર્યા છે, કેવા કેવા મારા કામો
કર્યા ■ જમા-ઉધાનનો મરવાળો કરી પછી જુઓ કે કયું
પન્થુ નમતું છે ? એ પ્રમાણે ગતિનો પણ વિચાર કરો

હું કેણ ? કયાથી આવ્યો ? કયા જવાનો ?

આ ત્રણ વિચાર સવારે જાગીને પાંચ મિનિટ પણ કરો
આપો આપણે 'વિચાર' કરવાનો છે ધરતીક પ થાય અને
જીવન નાગ પામે એવા જીવન માટે કાઈ તૈયારી ન હોય
તો આપણા જેવું ગમાર કેણ ? એથી રાજ 'વિચાર' કરવો
કે હું કેણ ? હું તો ગરીસ્થી અને ઈન્દ્રિયથી પર એવો
આત્મા હું કેણ એ વિચાર કરો તો તલવાર અને મ્યાન
જેમ જુદા છે તેવું ભેદનાન શરીર અને આત્મા માટે થયે હું
આત્મા છું એવું જ્ઞાન જેને યઈ ગયું તે સમજાશે કે જેમ

તલવાર મ્યાનમાં રહે છે તેમ આત્મા શરીરમાં રહે છે અને છતાં શરીરથી તે જુદો છે

અજ્ઞાની લોગો માટે વલખા માર, તલને તે જ લોગો જ્ઞાની માધુ પાસે આવે તો તે તેની માધુ પણ ન જુએ સ્થૂલ ભદ્ર સામે કોણ હતું ? જતા તેના મનનો દોરો હાલ્યો નહિ તમે ચોરડામાં જમવા બેઠા હો, દૂધપાક આવે, તેમાં કસ્તૂરી કેસર બધું નાખેલું હોય પણ ખખર પડે કે દૂધ પાઠમાં કોઈ ઝેરી વસ્તુ પડેલી છે તો તેવા દૂધપાકને તમે અડકશો ? નહિ જ અડકો લોગો માટે પણ તેવું જ છે ત્યારે ખખર પડે કે આ લોગો મને મારી નાખનાર છે, સસારમાં રખડાવનાર છે ત્યારે એ લોગોની લાલસા દૂર થશે પણ એ માટે દૃષ્ટિ કેળવવી જોઈએ

રથનેભિ ગુફામાં ધ્યાનમાં બેઠા છે રાજમતીને ત્યાં આવેલ જોઈને ધ્યાનથી ભ્રષ્ટ થાય છે રાજમતી પાસે ભોગની પ્રાર્થના કરે છે રથનેભિને રાજમતી સમજાવે છે

અશુભિ કાયા મળમૂત્રની ક્યારી

એવડી તમને કેમ લાગી પ્યારી ?

એ રીતે રાજમતીએ રથનેભિને બેન્દ્રાન સમજાવ્યું દૃષ્ટિ ફરી ગઈ ઉપદેશનો અકુગ લાગ્યો રથનેભિ બદલાઈ ગયા અને આત્મસિદ્ધિ આધી ગયા

આપણને પણ બેદ્રજ્ઞાન થાય તે માટે સસાર-રોગનું ઔષધ બતાવતા તે કહે છે કે ‘વિચાર’ એવા વિચારવાન બનો, કે આ જ જીવનમાં પોતાનું કલ્યાણ કરવાનું છે વિચાર વિના ઘેટાની જેમ દોડાદોડ કરો તો કપાઈ મરવાની દશા પ્રાપ્ત થાય

આજના વ્યાખ્યાનમાં ચાલ પ્રશ્નો અને ચાર ઉત્તરો
એક શ્લોકમાં મમજાન્યા છે

પ્ર० ગુરુ કેણુ ?

ઉ० હિતોપદેશ આપે તે

પ્ર० શિષ્ય કેણુ ?

ઉ० ઉપદેશને જીવનમાં ઉતારે તે

પ્ર० રોગ કયા ?

ઉ० ભવચક્ર, સંસારચક્ર

પ્ર० રોગની મુક્તિનો ઉપાય શો

ઉ० વિચારો ॥ સતત જાગૃતિ

આ ચાલ પ્રશ્નો અને તેના ઉત્તરોને જે મતલ વિચારો
તે આ ભવચક્રમાંથી પાર ઊતરી આત્માનું કલ્યાણ માધી
શકે છે આપ મને આ ચાર વસ્તુ મમજી આત્માનું ઠ'યાણુ
સાધે।

સિંહણના પુત્ર છે, સિંહ બનજો

સંસારમા જીવન જીવવા માટે થયું શિક્ષા અને
દીક્ષાની જરૂર હોય છે

કલિકાવસર્વજ્ઞ ભગવાન હેમચન્દ્રાચાર્યજી મહારાજે
રાજા કુમારપાળને જીવન જીવવા માટેની તેમ જ ન્યાયથી
રાજ્ય ચલાવવા માટેની જીવનશિક્ષા આપી હતી

એમણે ગિદ્ધાની દીક્ષા અને દીક્ષાની શિક્ષા આપતી
વખતે એક મુલાખિત કહ્યું હતું આ મુલાખિત આપણે માટે
ખૂબ ઉપયોગી છે

एवेनापि सुपुत्रेण, सिंही हरपिति निर्भय
सदैव दशभि पुत्रे मार वहति गर्दभी

સિંહણને એક જ સત્તાન હોવા છતાં એ નિર્ભય
હોય છે ઝારણ કે એને ખાતરી હોય છે કે વનમા પચાંટન
કરતો એનો દીકરો વખત આવે રક્ષણ કરવાનો જ છે આ
વાતને લીધે એના જીવનમા શાંતિ હોય છે

જ્યારે બીજી બાજુ, દશ દશ બચ્ચા આ આન દેખા
હોવા છતાં પણ, બિચારી ગધેડીને શાંતિ નથી એને ત્રીજા
ચેલા ઉપાડવા પડે છે અને ડફળા ખાવા પડે છે

આમ, દશ દશ દીકરા હોવા છતાં ગધેડીને શાંતિ નથી,
જ્યારે સિદ્ધજ્ઞને એક જ સત્તાન હોવા છતાં શાંતિ છે,
નિર્ભયતા છે

એ જ વાત હું તમને કહું છું કહો, તમે કેવા બનશો?
તમે એકલા હોવા છતાં પણ તમારે લીધે તમારી
માતાને, તમારા પિતાને, તમારા બાધરોને અને તમારા
શિક્ષકોને શાંતિ અને મુખ હોય એમ કેમ બને? તમારા
વિદ્યાર, તમારી વાણી અને તમારું વર્તન જોઈને તમારા
માબાપ, તમારા શિક્ષકો અને તમારા સ્વજનો નનમા
મનમાં ધાય એવું કંઈક કરા તો જ તમને જોઈને એમનું
અનુ આનંદના ઉછાળા માર, અને ‘કેવા સરસ્વતીશુભો
છે, કેવું શ્રેષ્ઠ વાચન અને કેવી અત્ય મધુર વાણી છે, કેવું
નિહોન અને નિષ્કલંક વર્તન છે, કેવું એકાગ્ર અધ્યયન
છે, અને કેવી મુદ્દર જીવન-વ્યવસ્થા છે!’ આવી અદો
ભાવના એમના મનમાં તમે તો જ તમારું જીવ્યું સાર્થક!

તમે એટલું બળવાહો તો ચાલશે, પણ જીવન જીવવા માં
કલાટીનતા હોય તો નાસ્ત થાવે તમારી જીવનકલા જોઈને
તો ગામના લોકો અને વડીલોની આખી મ્નેષ અને મદ
લાવથી હલકાઈ જાય કે, ‘વાહ, આ છોકરાનું બોલવું મલકું
હરવુંકરવું, રમવુંકરવું અને બેગવુંજીકવું કેવું કલામય છે!’

તમે આવા બની શકો તો જ તમે સિદ્ધજ્ઞાન કહેવાયો.

અને, જો તમારા જીવનની અવ્યવસ્થા જોઈને તમારા વડીલોના દિવસ ગમગીની પેદા થાય, તમારી કટુ વાણી સાલજીને, તમારું અસદ્ વર્તન નિહાળીને, તમારો દુર્વ્યવહાર જોઈને પોતાના દીઝગ તરીકે તમને ઓળખાવતા તમારા માળાપ શરમાય, તમને પોતાના શિષ્ય તરીકે ઓળખાવતા તમારા ગુરુજનોય ગભરાય અને તમને પોતાના મિત્ર તરીકે ઓળખાવતા તમારો સાચો મિત્ર અકળાય તો તમારું જીવન નિરર્થક ! તો, તમારામા અને પેની ગઈલીના બચ્ચામા કાઈ ફરક નહિ !

તમારું કેવા બનવું અને કેવા નહિ એ તો તમારે વિચારવાની વાત છે

અને આ સાલજીયા પછી કેવા બનવું એ તમારે નક્કી કરવાનું છે

તમે એવું વર્તન દેજો કે તમને જોઈને તમારા શિક્ષક, બહે તમે તેમની પાસે એક જ વર્ષ લખ્યા હો, છતાં એ ગૌરવ લે અને કહે કે આ મારો વિદ્યાર્થી છે તમારા માળાપને એમ થાય કે આ અમારો કુળનીપક છે આ કુળદીપક જ અમારી પાછળ અમારા વિચારની, અમારા આચારની અને અમારા સસ્કારની જ્યોતને જલતી રાખવાનો છે તમારા મિત્રને પણ થાય કે આ તો મારો સાથીદાર છે જીવનની મૂઝવણુલરી ખીણુમાથી સાગોપાગ બહાર નીકળવા માટે આ જ મારો સહારો છે

કહો, તમને આવા બનવું ગમે ને ?

આવા જનવુ હોય તો જીવન જીવવાની સાચી દિશા
આજથી જ નક્કી કરો અને તે મુજબ જીવનને આકાર આપો.

તમને યશો આ રીતનો નિર્ણય સી રીતે લઈ શકાય ?

આવો હું તમને રસ્તો બતાવું

તમારે જો જીવન જીવવાની માર્ગકતા માણવી હોય
તો તમારી મોખત સારી રાખો દિલ નીકર રાખો અને
મનને કેળવણી આપો

મત્સંગ, નિર્ભયતા અને મનની કેળવણી જો જીવનમાં
હોય તો જ જીવન ઊર્ધ્વગામી બની રહેશે

જીવનને ઊર્ધ્વગામી બનાવનારી આજ શિક્ષા અને
દીક્ષા છે

ગણેશ—ઉત્સવનું રહસ્ય

ગણેશઉત્સવ ઉજવતા પહેલા તમારે ગણેશનું રહસ્ય મનજવું જોઈએ પરંપરાની પૂજાથી કંઈ નહિ વળે હરેક વાત પાછળ રહેલ રહસ્યનું દર્શન થાય તો જ એમાંથી સર્વ અને શક્તિ જડે

આજે લોકોના ગૃહજીવન તૂટ્યા છે, એકતાને બદલે જ્યાંયા છિન્નભિન્નતા દેખાય છે, કારણ કે પ્રાચીન વસ્તુઓ પાછળ રહેલ ભાવના છુટાળી છે ને વસ્તુનું મૂલ્ય સ્વરૂપ જ લોકો સામે ઊભું રહ્યું છે ગણેશ પાછળ પણ એવું જ કંઈક જોવા મળે છે

ગણેશ શબ્દનો અર્થ સમજો એની વ્યુત્પત્તિ શી છે ? ગણ એટલે સમુદાય ગણ એટલે મહત્ત્વી ગણ એટલે જૂથ એનો ઇશ એટલે સ્વામી ઇશ એટલે નેતા ઇશ એટલે પતિ જે ઉપરી સમુદાયનો જે ઉપરી હોય તે ગણેશ સમાજના નેતાના લક્ષણ આપા પડ્યા છે એની આદૃતિ અને પ્રકૃતિનું આ પ્રતીક છે ગૃહસ્વામી, દેશસ્વામી અને સમાજ સ્વામી એવો આ પ્રતીકનો અર્થ સમજવાનો છે

સારા કાર્યનો પ્રારંભ કરતા પહેલા ગણેશને એટલે કે વડીલને વદન કરાય છે ગણેશાય નમઃ કહી સામાન્ય સમૂહ સામે નૈતૃત્વનું ભાવપ્રતીક મૂકવામા આવ્યું

ગણેશની પ્રતિમા જુઓ. એનું ઉદર મોટું છે એક ભાઈ મને કહે એ તો લાડવા ભરવા માટે છે। મેં કહ્યું ના, ભાઈ ના એ આખી દુનિયાની વાતો પચાવવા માટે છે જેને દરિયા જેવું પેટ છે તે જ ધરનો વડીલ કે સમાજનો નેતા બનવાને યોગ્ય ગણાય જે હીછરા પેટવાળો છે તે ન તો ધરનો કે ન તો સમાજનો, ન તો દેશનો કે ન દુનિયાનો અમલી બની શકે

જેને આગળ આવવું છે તેને પે/ મોટું રાખવું એ આ પ્રતીકની ભાસા છે

આજે માણસનું પેટ કેવું હીછરું બન્યું છે। કોઈની જરાક વાત બાળતો હોય તો કહેતો ફરે ‘હું એનું બધું બાળુ છું’ અને જેની વાત બાળતો હોય એને ડરાવતો ફરે કે ‘કહી દઈશ’ અને અવમર મગે તો ચોગમા બેઠી વાતને લાખી કઠી કહે પણ ખરો માણસ પાસે પૈનો આ પૈ છે પણ એ િ પાનેથી ગભીરના મરકતી ભય છે

ગણેશપૂજા કરનારે ગણેશને માગરમા પધરાવના પહેલા સાગરની ગભીરતાનો ગુણ લેવો જોઈએ માગરને તળિયે અમખ્ય હીરા-મોતી છે, છતાં એ કેવો ગભીર અને મર્યાદાવાળો છે।

ગણેશની આજો ઝીળી ॥ પેટ મોટું પણ આખ ઝીળી ઝીળી આખ એ સૂક્ષ્મ દષ્ટિનું પ્રતીક છે નેતા સ્થૂંવ દષ્ટિ કે સ્થૂંવ ખુદિવાળો ન હોય સ્થૂંવ દષ્ટિ વસ્તુના હૃદયને પારખી કે પારખી શકતી નથી માણસ ઝીળી નજરથી જુએ તો જ એને વસ્તુનું હૃદય જડે અને વાતનું દર્શન થાય

સૂક્ષ્મ દષ્ટિવાળો માણસ આજનો, કાલનો અને પરમ દવમનો પણ વિચાર કરતો હોય છે આ દષ્ટિના અભાવે

યોગના બદલે ભોગ પી હવા વધતી જાય છે લોકો પણ એ જ વિચાર કરતા થઈ ગયા છે, કે ગમે તેમ કરી ભોગના માધન ભોગ કરો. મુખની લપટતા વધી છે પ્રામાણિકતા, માત્રા અને પરમાત્માની વાતો ભૂતકાળની ભુલાતી સ્મૃતિ જેવી બની રહી છે

સ્વૃણબુદ્ધિના કારણે માણસ ભોગ, કચન અને કામની રમમા ભીનર્યો છે અને તેથી જ નાનામા નાના માણસથી માડી ભોગ ભોગ પ્રધાનો મુખી હુઆઈ, લપટપટ્ટુ, ગમ્મદ અને માગમારી જોવા મળે છે

એક દિવસ એવો હતો કે મત્તાનુ મમ્મક સતોના ચરણોમા રમતુ અને નમતુ વિનય અને નમ્રતાથી નૃપતિઓ પણ ત્યાગીઓની અનુજ્ઞા અને આજ્ઞા લેતા ત્યાગે આજે માધુમમાજના પ્રમુખ ગૃહસ્થી માણસો બની બેઠા છે જેના પ્રમુખ ગૃહસ્થી નેતા હોય એ સાધુમમાજમા પણ શુ માવ હોય તે મમલ શકાય તેમ છે

ઝીણી નજર-સૂક્ષ્મ દષ્ટિ કેળવવાની ખૂબ જરૂર છે આ દષ્ટિ આવતા માત્ર શરીર અને સપત્તિનો વિચાર નહિ રહે પણ આત્મા અને પરમાત્માનો પણ રહેશે

ત્રીજી વાત ગણેશના કાન મોટા છે મમાજના અમ્મણીના કાન વિશાળ અને ખુલ્લા હોય તો તે સૌનું સાલણી શકે એ પૂર્વઅનિયથી બધાઈ ન જાય તો વાતના પૂર્ણ મત્યને એ પામી શકે

અમ્મણી એમ કહે કે હું કોડનું ચ સાલજવા તૈયાર નથી માગી પાસે મમય નથી હું કહું તે સાલજો તો બીજા લોકો પણ એનું શા માટે સાલજે ? જે બીજાનું સાલજવા

ત પગ નથી તને માલગવા બીજા પણ ત પગ નથી આના
એક કાનના માલુનોથી જ મગાજ નાના નાના જૂથમા
વહેવાઈ લાય છે આવા માલુનો મદદરૂપ અને ઉપકારક
થવાને બદલે નુકસાનકારક અને અપકારક બની બેસે છે
।।ટે કાન મોટા નથી ચોખ્ખ માલુસ ા ચોખ્ખ અને ઉચિત
વાત સાંભળી જોઈએ અને પછી સાર અમારનો વિવેક
કરે એ જોઈએ

ગણેશનું નાક લાંબુ છે એનો અર્થ એ કે દૂર દૂર
રહેની વાતને પણ સૂધી સૂધીને લેવી જોઈએ, ધગમા શું
બને છે તે વડીલે ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ મમાજની શી
અવસ્થા છે તે નેનાએ લગ્યમા રાખવું જોઈએ એ એક
ગામ ામા એક આગેવાનને જોયેલા ત સાતિના સૌ જગ્યા
પછી જ જમે ગામમા કયાય કોઈ મુઝીબત હોય તો તે
પટેલા હાજર થાય કોઈ કામ કરવાનું હોય તો પોતે એની
પહેલ કર કોઈ બૂચ્યું સતું હોય તો એની ખમર રાખે
ને બીજે દિવસે એને ત્યાં અનાજ પહોચવું કરે આવે પુરુષ
ગામનો ગણપતિ જ કહેવાય ને ?

હાથીને નૂઢ હોય છે તે ફળ પણ લે અને પશ્ય પણ
લે, પણ ફળને મોખા મૂકે, પશ્યરને ફેંદી દે તેમ આગેવાન
પાત્રે પણ બને પ્રકા ની વાત અને વ્યભિ આપ તેમા
મારાનો સ્વીકાર કર મને ખગબને દૂર કરે નાકતું કામ
સુગંધ લેવાનું છે અને દુર્ગંધને દૂર કરવાનું છે

ગણેશનું વાહન શું છે ? બિહર ગણેશદાત આવના મોટા
અને બિહર આવે નાનો ! શું તે વાહનને ચોખ્ખ છે ? તમને
નવાઈ નથી લાગતી ? બિહર પર ગણપતિ બેસે તો એનો
બાપડાનો તો પાપડ જ થઈ જાય ને ? ના, પણ આ પ્રતીકના

સકેતનો અર્થ તમારે સમજવાનો છે માણુમ ભલે મોટો હોય પણ એનું સૈન્ય નાના માણુસોનું બનેલું હોય-નાના માણુમો મોટાના વિચારોનું વાહન હોય ખૂણામા અને ગલીઓમા રહેલી વ્યથા અને કથાને પણ એ લાવી શકે અને નેતાના વિચારોને એ નીચલા થર સુધી પણ પહોંચાડી શકે આ કામ નાના માણુસો વિના કેણુ કરે ?

એટલે અશ્રણી નાનામા નાની વ્યક્તિને પણ માન આપે નાના માણુસોની બહુમતિથી ચૂંટાઈને ઉપર ગયા પછી એ પ્રજાને ભૂલી ન જાય, નાના માણુસો કરેના ત્યાગ અને અર્પણને એ વિસરી ન જાય

નાનાને નાનો ન સમજતા નાનામા રહેલી મોટાઈને પણ એ જોતા શીખે એ ભૂલી ન જવાય કે નાના અને મામાન્ય દેખાતા નયસારમા પણ ભગવાન રુહાવીરનો આત્મા છુપાયે છે અને ભિમુકમા મઝાટ સપ્રતિનો આત્મા વસેલો છે મોટે નાની વ્યક્તિને પણ આદર અને માન આપવાની ભાવના કેળવવાની છે

આ રીતે વિચાર અને વિવેકથી વિચારશે તો જણાશે કે ગણેશ એટલે સમાજ-નેતૃત્વનું પ્રતીક આ સદશુણે તમને જડે તો જ તમારો શ્રમ સફળ થાય

મૈત્રીની મંગળ ભાવના

દુઝાખન ધર્મો ધર્મના ફળતુ જ વર્ણન કરે છે, પણ જૈનદર્શનની વિશિષ્ટતા એ છે કે, ધર્મના સ્વરૂપતુ દર્શન કરાવ્યા પછી જ ધર્મના ફળતુ વર્ણન કરે છે

ધર્મથી સુખ મળે છે, શાંતિ મળે છે આ થયું ધર્મતુ ફળ આ ફળની જાણતમા દુનિયાના જાણ જ ધર્મો અને દર્શનકારો એકમત છે, પણ ધર્મના સ્વરૂપમા મતભેદ છે ધર્મ કહેવો કેને? આ પ્રશ્ન આવતા જ કેકડું જૂથવાય છે

એક તોવા મોનાના ૧૪૦ રૂપિયા મળે એ તો થયું મોનાતુ ફળ, પણ મોતુ કહેવું કેને? એ થયો મોનાના સ્વરૂપનો પ્રશ્ન

કમોટી પર પાઠ પિતરે, અગ્નિપરીક્ષામા ઉત્તીર્ણ થાય, તેજભમા શ્યામ ન પડે અને છેદમા દગો ન જણાય, તેતુ નામ મોતુ આ થયું સ્વરૂપ તેમ જૈનધર્મ કહે છે કે, જેના મૈત્રીનો આનંદ હોય, પ્રમોદની પ્રસન્નતા હોય, કારુણ્યની મૃદુતા હોય અને માધ્યમ્યનો સૌમ્ય સમભાવ હોય તેતુ નામ ધર્મ એટલે જે ધર્મના અનુષ્ઠાનમા શુભોનો વધ હોય, પશુઓનો સહાર હોય, હિંસાની આગ હોય, વેરની જ્વાળા હોય, તે ધર્મ સ્વરૂપમા ખોટો છે, સલે એ પોતાને ધર્મ કહે, પણ તે પિત્તજ છે

એટલે જ તો ધર્મનો મ પૂર્ણ ઉપસ હાર કરતા એક સ્થળે હલુ છે કે—

‘મિત્રસ્ય ચક્ષુષા પદ્ય ।’

આપણે આપણી ચાલુ આખોથી જગતને જોઈએ છીએ એના ઢરતા મિત્રની આખથી જોઈએ તો જગત ડોઈ જુદુ જ જણાય આજ આપણને કયાક દોપ દેખાય છે, તો કયાક દોપ દેખાય છે, કયાક વેર દેખાય છે, તો કયાક ઝેર દેખાય છે, પણ મિત્રની આખથી જોતા દોપ ગૌણ જણાયે અને શુણની પ્રગસા વધશે મિત્રનુ હૈયુ મિત્રને દોપ માટે એકાતમા પ્રેમથી ઠપકો આપી શુણની સુવાસ પ્રસરાવશે મિત્રનુ પ્રત્યેક કામ પોતાનુ કામ માની અભિનતાથી એ કાર્યને સુદર રીતે પૂર્ણ કરવા પ્રયત્ન કરશે

મૈત્રીપૂર્ણ મનને બીજો પણ એક સહજ લાભ છે કોઈનુ પણ કોઈ કાર્ય કરવા છતાં એને કદી ગર્વ નહિ આવે કોઈ એની પ્રગસા કગશે કે, ‘તમે તો ખૂબ કયુ’ તો એ નમ્રભાવે એટલુ જ કહેશે ‘આમા મે શુ કયુ’ છે? આ તો મારુ કર્તવ્ય હતુ’ મૈત્રી વિના આવી કર્તવ્યભાવના જાગતી નથી

અને સુદર કાર્ય ન કર્યાનો અનુતાપ પણ મૈત્રી વિના સંભવિત નથી ‘રે, કેવા મારા મયોગ કે આવુ સુદર કાર્ય કરવાનો સમય હતો, છતાં હુ મારા પ્રમાદ દે અશક્તિને કારણે આ કાર્ય ન કરી શક્યો’

વિશ્વના મવાદમય અસ્તિત્વનો પાયો એ મૈત્રી છે

અહિંસાના કરુણામય તત્ત્વોને આ મૈત્રીભાવ વિના કોણ જીવત રાખી શકે તેમ છે ?

ઘેર જો તો કાઢો છે જો જ્યાં વાગ્યો હોય ત્યાં
સ્વચ્છતા ન હોય. વેગથી ભરવા ચિત્તવાગો ધર્મમાધના કરી
ન શકે, અને કદાચ કોઈ મનોગોમા કરે તો જો અનુક્રાંત,
જો ક્રિયાના મેરી ન હોવાથી જોમા જોને સ્વચ્છતા ન
લાધે, મમારિના લાભ ન થાય, પ્રમત્તતાનો અનુભવ ન થાય
મુરલિ વિનાના ફૂલની જેમ જો પ્રમત્તતાનો પમગટ ન
પ્રમત્તરથી શકે માટે જ કહ્યું છે કે—

‘ મૈકયાદિમાવસયુક્ત વદ્ધર્મ પરિકિર્ત્યંત । ’

મત્રી અજો પડિત જોમમાગ્નાયજીએ પૂછેલો જોક પ્રશ્ન
મને યાદ આવે છે જોમમાગ્નાયજીએક નમત્રી સાથે મને
મગવા આવ્યા, સાથે જોમના શાગિર્ડ હતા મે જોમને કહ્યું

‘ પડિનજી! માલકોશમા કઈક ન સુભગાયો? ’ અને
જોમજો જોક ભજન લવમાયું જો પ,ને જોમજો મધ્યા
કલાક ધૂન્યુ ખડતુ વાતાવરણ માલકોશના સૂમય બની
ગયું મગીત થક્યુ, પણ વાતાવરણમા માલકોશની કોઈ
અનુભવ છાયા પ્રમત્રી ગઈ પડિનજી કહે ‘ મહાગજથી, મારી
સાથે બેઠલા આ મધ્યામાથી કોઈ આ ખડમા દુર્ગા ગાય
તો હું પાય હજાર રૂપિયા હારી જાઉં ’ મે પૂછ્યું, ‘ જોમ
કમ? ’ જોમજો કહ્યું ‘ રાગની જોક ઘેરી અમર હોય છે
મૂ પૂર્ણ આરોહ—અરોહ મામે પૂર્ણ કરલામૂગમા જોતુ જોક
વિશિષ્ટ વાતાવરણ જામી ગયું હોય છે કે જેમા કોઈ બીજો
રાગ ગાઈ ગમય જ નહિ, અને કોઈ ગમેયો ગાવા જાય તો
ફરી જો માલકોશ પર જ આસીને ડોબો રહે ગગની આ
જોક અમર છે ’ ત્યારે મે કહ્યું ‘ પડિનજી! ગગની જેમ
અમર છે, તેમ વરાગ્યની પણ જોક અમર છે ભગવાન

મહાવીરની વૈગમ્યમય મૈત્રીની એવી એક અમર હોય છે કે એમા જન્મજાત વર્ગી આવે તો પણ એ વેરની અમરને ભૂલી નાંત્ય સાપ અને નોળિયો, ગાય અને વાઘ, ઊંદર અને ખિલાડી મામમામા એમે પણ વેરભાવ સભાગી જ ન શકે એ વાતાવરણમા મૈત્રીની એક એવી કુટુમ્બપૂર્ણ મધુર અસર હોય છે ' કે ત્યાં વેર ટકી જ ન શકે

એક દીવામાથી હજાર દીવા પ્રગટે છે, તેમ હૃદયમૈત્રી માથી વિશ્વમૈત્રી પ્રગટે છે એક દાણા વાપીએ તો એમાથી હજારો દાણા ઊગે, તેમ આપણા હૈયામા મૈત્રીનો એક દાણો હોય તો એમાથી જ વિશ્વમૈત્રીના અનેક ભાવ પ્રસરે

મૈત્રી વિના ક્ષમા નથી, અને ક્ષમા વિના સુકૃતિ નથી

તો મૈત્રી આદિ ભાવોનો મગળમય પ્રકાશ આપણા અનુક્રાનોના અણઅણમાથી પ્રગટે એવી શુભેચ્છા

